

A Security Analysis of the Consequences of Foreign Actors' Behavioral Model in Mass Protests in Iran Based on Charles Tilly's Theory

Nima Rezaei*

Faculty Member, Department of International
Relations, Faculty of Law and Political Science,
Kharazmi University, Tehran, Iran

Ramin Mahmoudi

LLM, Civil Engineering, Kermanshah, Iran

Introduction

A systematic analysis of mass protests in Iran requires avoiding the conflation of all such episodes under the labels of *riot*, *disturbance* or *turbulence*. This issue has attracted increasing attention in recent years from security think tanks, sociologists, political scientists, and the broader public. Without a precise analysis of mass protests in Iran, it is difficult to identify the underlying causes of their emergence or to develop effective responses to them. Moreover, any analysis that overlooks the role of foreign actors—including armed and unarmed

* Corresponding Author: nima.r@khu.ac.i

How to Cite: Rezaei, N., Mahmoudi, R., (2026), "A Security Analysis of the Consequences of Foreign Actors' Behavioral Model in Mass Protests in Iran Based on Charles Tilly's Theory", *Political Strategic Studies*, Vol. 15, No. 58, 1-82. Doi: 10.22054/qpss.2026.89658.3708.

opposition groups opposed to the Islamic Republic of Iran, as well as Western intelligence services that pursue their objectives through such groups—would remain incomplete.

The present study aimed to develop a coherent conceptual model for understanding the consequences of the behavioral model of foreign actors during mass protests in the Islamic Republic of Iran. Relying on Charles Tilly's theory of contentious politics, the study evaluated sixteen phenomena that can be situated within the broader domain of Tilly's contentious politics: (1) social unrest, (2) collective anxiety, (3) social tension, (4) grievance, (5) protest, (6) agitation, (7) disturbance (or turbulence), (8) riot, (9) insurgency, (10) disaster (or calamity), (11) revolt, (12) rebellion, (13) uprising, (14) social movement, (15) upheaval, and (16) revolution. This classification was intended to clarify the conceptual distinction between protest and the other fifteen phenomena and thereby establish the theoretical foundation for achieving the main objective of the research. Specifically, the study sought to answer the following research question: What are the consequences of the behavioral model of foreign actors in mass protests in the Islamic Republic of Iran?

Literature Review

The existing literature on mass protests in Iran offers few contributions and perspectives. A notable study in this regard is "Typology and Pattern Transformation of Mass Protests in Iran After the Revolution (1979-2022)" by Delavari and Asrari (2025). They analyzed the types of mass protests in the Islamic Republic of Iran by drawing on the work of prominent theoreticians.

They identified the key components and types of mass protests and, on this basis, divided mass protests into five periods: from Winter 1979 (1357 S.H.) to Winter 1983 (1362 S.H.), from Winter 1983 (1362 S.H.) to the end of 1991 (1370 S.H.), from early 1992 (1371 S.H.) to the end of 2001 (1380 S.H.), from 2001 (1380 S.H.) to 2011 (1390 S.H.), and from 2012 (1391 S.H.) onward.

Materials and Methods

This study adopted a documentary research methodology and drew on Thomas Kuhn's idea of the theory-ladenness of observation as a foundational premise. It proceeds from the proposition that, in selecting a theoretical framework, a researcher effectively puts on a pair of spectacles through which the world and its phenomena are viewed, observed, and subsequently analyzed. In this way, this study relied on Charles Tilly's theory of contentious politics to examine the nature and consequences of the behavioral model of foreign actors in mass protests in the Islamic Republic of Iran. In this respect, the behavioral model of foreign actors in mass protests in Iran and their consequences were examined through the conceptual lens of Tilly's theory of contentious politics. To ensure systematic and precise data collection, the documentary research method was employed, drawing on three categories of sources: (1) written documents, (2) audiovisual documents, and (3) multimedia documents.

Results and Discussion

The intervention of foreign actors in mass protests in the Islamic Republic of Iran has resulted in twelve major consequences.

First, the protesters' initial claims and demands have been altered and redirected toward regime change.

Second, new repertoires and performances have been introduced to the protesters, while violent forms of collective action—including attacks on military, law-enforcement, and Basij centers, the destruction of public property, and the use of slogans directed against the leadership of the Islamic Republic, among others—have been incorporated into the protesters' agenda.

Third, as the protesters' repertoires and performances have changed and violent actions have been committed, the number of arrests has increased and the cleavage between the protesters and the political system has widened.

Fourth, these changes in the protesters' repertoires and performances have, in turn, prompted changes in the system's own repertoires and performances.

Fifth, a spiral of reciprocal violence between the protesters and the political system has emerged, creating conditions for the condemnation of the Islamic Republic of Iran and the adoption of human rights resolutions.

Sixth, as a consequence of the spiral of reciprocal violence, the number of protesters—as one of the four components of WUNC (worthiness, unity, numbers, and commitment)—has increased both during and after the protests.

Seventh, segments of society have come to perceive the existence of a revolutionary situation with attainable revolutionary outcomes, thereby encouraging some previously indifferent segments of society to support the protesters.

Eighth, the political system's capacity to respond to the protesters' claims and demands has been undermined, while the failure to resolve

these issues (resembling a bone in the wound) has created conditions for the emergence of subsequent protest waves.

Ninth, throughout the mass protests, a substantial portion of the political system's capacity, capabilities, and resources—including coercive means, capital, and commitment—has been diverted toward crisis management, limiting its ability to address other key societal issues.

Tenth, the state's position on certain national security and foreign policy issues has been weakened as a result of the erosion of its domestic authority.

Eleventh, the existing regime—that is, the relations between the state and major political actors in Iran, as well as the relations among these political actors—has been disrupted to some extent, although this disruption has not resulted in the formation of a new regime in which opposition groups abroad have become part of the prevailing regime or gained recognition from it.

Finally, a limited cleavage has emerged among decision-makers and pro-regime forces concerning how the protesters should be dealt with.

Conclusion

The intervention of foreign actors in mass protests in the Islamic Republic of Iran produces nine major changes in the dynamics of these protests: (1) changes in the protesters' initial claims and demands; (2) changes in the protesters' performances; (3) changes in the protesters' repertoires; (4) changes in the way protesters are organized; (5) changes in the level of mobilization among protesters and claimants; (6) changes in the intensity of protesters' campaigns against the political system; (7) changes in the political opportunity structures (POS) of the Islamic Republic of Iran in relation to the protests; (8)

changes in the performances of the political system; and (9) changes in the repertoires of the political system.

Keywords: The Islamic Republic of Iran, Contentious Politics, Mass Protest, Performance, Repertoires, Foreign Actors

تحلیل امنیتی پیامدهای مدل رفتاری کنشگران خارجی در اعتراض‌های جمعی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ بر مبنای نظریه چارلز تیلی

عضو هیأت علمی گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه
خوارزمی تهران، ایران

نیمای رضایی *

کارشناسی ارشد مهندسی عمران، کرمانشاه، ایران

رامین محمودی

چکیده

تحلیل اسلوب‌مند اعتراض‌های جمعی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ مستلزم آن است که از یک کاسه کردن و تلقی همه اعتراض‌های جمعی به‌عنوان «اغتشاش» و «آشوب» پرهیز نمود. هدف اصلی پژوهش ارائه یک الگوی منسجم به‌منظور تحلیل امنیتی پیامدهای مدل رفتاری کنشگران خارجی در اعتراض‌های جمعی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ می‌باشد. در این راستا تلاش می‌شود مهم‌ترین داده‌های کتابخانه‌ای و وب‌محور به روش پژوهش اسنادی مورد بررسی قرار گیرد و نظریه سیاست تعارض آمیز (یا جدال‌برانگیز) «چارلز تیلی» مورد بهره‌برداری قرار گیرد. همچنین تلاش می‌شود تا شانزده پدیده (۱) ناآرامی اجتماعی، (۲) اضطراب جمعی، (۳) تنش اجتماعی، (۴) دلخوری، (۵) اعتراض، (۶) تهییج، (۷) اغتشاش، (۸) آشوب، (۹) یاغی‌گری، (۱۰) فاجعه، (۱۱) شورش، (۱۲) طغیان، (۱۳) خیزش، (۱۴) جنبش اجتماعی، (۱۵) قیام و (۱۶) انقلاب که در اصل، شکل‌هایی از سیاست تعارض آمیز «تیلی» هستند، مورد ارزیابی قرار گیرد. این پژوهش به‌دنبال پاسخ به این پرسش اصلی می‌باشد که «مدل رفتاری کنشگران خارجی در اعتراض‌های جمعی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، چه پیامدهایی را به‌دنبال داشته است؟». یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مدل رفتاری کنشگران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران، دوازده پیامد را به‌دنبال داشته است و تغییرات نه‌گانه‌ای در شکل، ماهیت و اهداف اعتراض‌های جمعی ایجاد نموده است.

واژگان کلیدی: جمهوری اسلامی ایران، سیاست تعارض آمیز، اجراها، داشته‌ها، کنشگران خارجی.

مقدمه

چرا رفتار معترضان در ابتدای شکل‌گیری اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، با رفتار معترضان در ادامه اعتراض‌ها تفاوت بارز داشته است؟ چه متغیر مداخله‌گری موجب تغییر رفتار معترضان در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ شده است؟ این متغیر مداخله‌گر چه ماهیتی دارد و با کدام نظریه بهتر می‌توان پیامدهای رفتار این متغیر مداخله‌گر را تحلیل نمود؟ مرز میان «اعتراض»^۱ و «اغتشاش»^۲ چیست؟ این اصطلاحات چه تفاوتی با «شورش»، «آشوب» و «انقلاب»^۳ دارند؟ اگر بین این مفاهیم تفاوتی قائل نشویم و همه اعتراض‌ها را به مثابه اغتشاش، شورش، آشوب و انقلاب در نظر بگیریم، کدام دسته از تأثیرات سیاسی و اجتماعی مترتب می‌گردد؟ اگر بین این مفاهیم تفاوت قائل شویم، چه اتفاقی رخ می‌دهد؟ چرا رسانه‌های غربی و جریان اپوزیسیون جمهوری اسلامی ایران، همه اعتراض‌ها را با عنوان «انقلاب مردم ایران» معرفی می‌کنند؟ معترضان در جمهوری اسلامی ایران چه مطالبات و ادعاهایی دارند؟ چرا در جریان این وقایع تعداد زیادی از افراد مسلح که قصد حمله به مردم ایران را داشتند، دستگیر و محاکمه شدند؟ و از همه مهم‌تر چه باید کرد که هم مدعیان بتوانند ادعا و مطالبه خود را مطرح نمایند و هم جامعه و کشور دچار بی‌نظمی و آشوب نگردد؟

اکنون دغدغه مهم‌تر نضج می‌گیرد. چگونه می‌توان پرسش‌های یازده گانه فوق را در یک پژوهش علمی که دارای محدودیت‌های حجمی است، بررسی نمود و کدام نظریه بهتر می‌تواند پرسش‌های فوق را پاسخ دهد؟ پاسخ به این پرسش‌ها و سوالاتی از این دست، دغدغه این پژوهش می‌باشد. اگرچه به نظر می‌رسد که پاسخ به این پرسش‌ها در سالیان اخیر دغدغه مقامات امنیتی و سیاسی، فعالان سیاسی، اجتماعی، رسانه‌ای و صنفی و حتی مردم عادی کوچه و بازار شده است. بدیهی است که پاسخ دقیق و علمی به این پرسش‌ها جز به واسطه بهره‌گیری از نظریه‌های پرمایه و قدرت‌مند میسر نخواهد شد. در این راستا

1. Protest

2. Disturbance

3. Revolt, Riot, Revolution

نظریه معروف سیاست تعارض آمیز (یا جدال برانگیز) «چارلز تیلی» به عنوان چارچوب نظری پژوهش انتخاب می گردد تا به واسطه بهره گیری از مفروضه ها، مفاهیم، گزاره ها و متغیرهای این نظریه، یک مدل مفهومی- نظری در راستای پاسخ گویی به پرسش اصلی و دیگر پرسش های این پژوهش استخراج شود.

هدف اصلی پژوهش ارائه یک الگوی منسجم به منظور تحلیل امنیتی پیامدهای مدل رفتاری کنش گران خارجی در اعتراض های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، بدون پرداختن به جزئیات آن می باشد. اگرچه به واسطه مدل مفهومی- نظری ارائه شده می توان تمامی اعتراض های جمعی در جمهوری اسلامی ایران از جمله وقایع دی ماه ۱۴۰۴ را نیز تحلیل نمود. ضمن آن که تلاش می شود تا شانزده وضعیت که در اصل، شکل هایی از سیاست تعارض آمیز هستند، نظیر ۱) ناآرامی اجتماعی، ۲) اضطراب جمعی، ۳) تنش اجتماعی، ۴) دلخوری، ۵) اعتراض، ۶) تهییج، ۷) اغتشاش، ۸) آشوب، ۹) یاغی گری، ۱۰) فاجعه، ۱۱) شورش، ۱۲) طغیان، ۱۳) خیزش، ۱۴) جنبش اجتماعی، ۱۵) قیام و ۱۶) انقلاب مورد ارزیابی قرار گیرد تا تفاوت اعتراض و ۱۵ وضعیت دیگر روشن شده و مسیر تئوریک برای تحلیل امنیتی پیامدهای دخالت کنش گران خارجی در اعتراض های جمعی در جمهوری اسلامی ایران هموار گردد.

در این بخش لازم است به این پرسش بسیار مهم و کلیدی پاسخ گفت که چرا نظریه «چارلز تیلی» به عنوان چارچوب نظری پژوهش انتخاب شده است. در پاسخ به چهار نکته اشاره می شود. دلیل اول آن است که نظریه «تیلی» ضمن تفاوت قایل شدن میان وقایع مختلف، می تواند طیف وسیعی از رویدادها را تحلیل نماید. در این راستا «تیلی» عنوان می دارد که چگونه می توان توصیف های مربوط به سیاست تعارض آمیز را تحت نظم و ترتیب در آورد؟ چگونه می توان از دو افراط و سوسه انگیز اما مخرب اجتناب نمود: خلاصه کردن تمامی انواع منازعه ها در چیزی انتزاعی نظیر «اغتشاش»، «منازعه» یا «بی نظمی»^۱ و در نتیجه از دست دادن هرگونه ارتباط [منازعه] با زمینه سیاسی یا توصیف هر مرحله با تمام جزئیات آن و در نتیجه غیرممکن کردن مقایسه میان مکان ها، زمان ها و رژیم ها. باید یک

1. Sum up all sorts of contention into something abstract like “turbulence,” “conflict,” or “disorder,”

حد میانه^۱ پیدا کرد. اکثر محققان جدی سیاست تعارض‌آمیز با اتخاذ گونه‌هایی از یک راهبرد یکسان، در جست‌وجوی آن حد میانه هستند (Tilly, 2006: 45).

دلیل دوم انتخاب نظریه «چارلز تیلی» به عنوان چارچوب نظری پژوهش آن است که نظریه «تیلی» مستظهر به بررسی طیف وسیعی از رویدادها در یک بازه زمانی طولانی، از سال ۱۶۵۰ میلادی به بعد، نظریه‌پردازی شده است. در این راستا، «تیلی» خاطر نشان می‌سازد که با توجه به اشتغال به مطالعه سیاست تعارض‌آمیز در یک دوره طولانی؛ اثر من، کل طیف را از تعاملات فردی تا انقلاب‌های کامل^۲ در بر گرفته است. این کار من را متقاعد نموده است که هیچ واحد منفردی از مشاهده اولویت ندارد؛ این امر به مسأله، استدلال، منابع و زمینه تاریخی بستگی دارد (Tilly, 2006: 46).

دلیل سوم انتخاب نظریه «چارلز تیلی» به عنوان چارچوب نظری پژوهش آن است که «تیلی» در نظریه خود امکان بررسی دخالت کنش‌گران خارجی که بدون دارا بودن عضویت عادی، در سیاست داخلی یک کشور دیگر مداخله می‌کنند (به عنوان نمونه در حکومت شیلی، سازمان کشورهای آمریکایی و ایالات متحده) را لحاظ نموده و در نظر گرفته است (Tilly, 2006: 19). دلیل چهارم در مفاهیم زیاد موجود در نظریه «تیلی» نظیر «اجرا»، «داشته»، «کارزار»، «رژیم» و غیره ریشه دارد که به محقق اجازه می‌دهد کلیه کنش‌ها و رفتارهای معترضان را تحلیل نماید. بدین سان نظریه «تیلی» می‌تواند هدف اصلی این پژوهش که تحلیل امنیتی پیامدهای مدل رفتاری کنش‌گران خارجی شامل اپوزیسیون خارج از کشور و سرویس‌های اطلاعاتی غربی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و تغییرات ایجاد شده در این اعتراض‌ها پس از دخالت عامل خارجی می‌باشد را محقق نماید.

با عنایت به توضیحات فوق، پرسش اصلی این است که «مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، چه پیامدهایی را به دنبال داشته است؟». فرضیه این است که «دخالت کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸،

1. A Middle Ground

2. Whole Revolutions

۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، منجر به پیامدهای دوازده گانه شده است: ۱) ادعاها و مطالبات اولیه معترضان تغییر پیدا کرده و به سمت تغییر نظام سوق داده شده است؛ ۲) داشته‌ها و اجراهای جدیدی به معترضان معرفی شده و کنش‌های جمعی خشن نظیر حمله به مراکز نظامی، انتظامی و بسیج، تخریب اموال عمومی، شعاردهی علیه سران نظام و مواردی از این دست در دستور کار معترضان قرار گرفته است؛ ۳) به واسطه تغییر در داشته‌ها و اجراهای معترضان و انجام کنش‌ها و اقدامات خشن، تعداد بازداشتی‌ها افزایش پیدا کرده و شکاف میان معترضان- حاکمیت افزایش یافته است؛ ۴) به واسطه تغییر داشته‌ها و اجراهای معترضان، داشته‌ها و اجراهای حاکمیت نیز تغییر پیدا کرده است؛ ۵) نوعی مارپیچ خشونت متقابل میان معترضان و حاکمیت شکل گرفته و زمینه محکومیت جمهوری اسلامی ایران و صدور قطعنامه‌های حقوق بشری ایجاد شده است؛ ۶) به واسطه شکل‌گیری مارپیچ خشونت متقابل میان معترضان و حاکمیت، به تعداد معترضان (به عنوان یکی از مولفه‌های چهارگانه WUNC) در طول اعتراض‌ها و پس از آن، افزوده شده است؛ ۷) ادراک بخش‌هایی از جامعه بر این امر قرار گرفته که در وضعیت انقلابی با نتایج انقلابی دست‌یافتنی قرار دارد و در نتیجه، قسمتی از بخش‌های بی تفاوت جامعه نیز به سمت حمایت از معترضان سوق پیدا کرده است؛ ۸) امکان رسیدگی حاکمیت به ادعاها و مطالبات معترضان از میان رفته و عدم حل ریشه‌ای موضوع، به مثابه «استخوان لای زخم» زمینه اعتراض‌های زنجیره‌ای بعدی را ایجاد نموده است؛ ۹) در طول اعتراض‌های جمعی، بخش عمده توان، ظرفیت و منابع حاکمیت (اعم از منابع اجبار، سرمایه و تعهد) معطوف به مدیریت بحران ایجاد شده گردیده و حاکمیت از حل مسایل کلیدی جامعه باز مانده است؛ ۱۰) موضع حاکمیت در برخی از پرونده‌های امنیت ملی و سیاست خارجی به واسطه تضعیف اقتدار داخلی، تضعیف شده است؛ ۱۱) رژیم موجود یعنی روابط میان حاکمیت و بازیگران سیاسی اصلی در ایران به همراه روابط میان این بازیگران سیاسی تا حدی بر هم زده شده است (اگرچه منتج به شکل‌گیری رژیم جدید که در آن گروه‌های مخالف حکومت در خارج از ایران جزئی از رژیم موجود شوند و توسط حاکمیت به رسمیت شناخته شوند، نشده است) و ۱۲) در میان تصمیم‌گیرندگان و نیروهای طرفدار حاکمیت

در زمینه نحوه برخورد با معترضان، نوعی شکاف (ولو اندک) ایجاد شده است». این پژوهش هم‌چنین به دنبال پاسخ به این پرسش فرعی است که «دخالت کنشگران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران موجب ایجاد چه تغییراتی در اعتراض‌های جمعی گردیده است؟». از نظر تجزیه و تحلیل، این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های مربوطه از منابع وب‌محور (اینترنتی) و کتابخانه‌ای استخراج و گردآوری شده است.

پیشینه پژوهش

با توجه به محدودیت‌های حجمی مقاله‌های علمی-پژوهشی، صرفاً به ذکر شش پژوهش اکتفا می‌گردد. برقی، شهرام‌نیا، محرم‌خانی و دوازده‌امامی (۱۴۰۳)، نظریه لاکان را در راستای واکاوی هیستریک شدن سوژه ایرانی در دهه اخیر به کار گرفته‌اند. این محققان در بیان علل هیستریک شدن سوژه ایرانی به علل بیرونی نظیر تأثیرگذاری کشورهای خارجی در تحریف واقعیت‌ها و تحریک سوژه و علل درونی نظیر حکم‌رانی غلط و ناکارآمدی اشاره نموده‌اند، اگرچه در پژوهش خود عمده تمرکز را بر علل درونی قرار داده‌اند و در بررسی خود به این نتیجه رسیدند که به دلیل نارسایی‌های مشهود اقتصادی و اجتماعی دهه اخیر، فانتزی ایدئولوژیک بعد از انقلاب، کارکرد خود را از دست داده و دیگر سوژه ایرانی را اقناع نمی‌سازد.

دلاوری و اسراری (۱۴۰۴) در پژوهش خود ضمن بررسی گونه‌شناسی اعتراض‌های جمعی (نیل اسملسر، چالمرز جانسون، تد رابرت گر، چارلز تیلی، استیون و ویگو، لوتر گرلاک و ویرجینیا هاین، و تورن و آلبرتو ملوچی)، مولفه‌ها و گونه‌های اعتراض‌های جمعی را استخراج و بر اساس آن‌ها، اعتراض‌های جمعی در ایران پس از انقلاب را به پنج دوره زمستان ۱۳۵۷ تا زمستان ۱۳۶۲؛ زمستان ۱۳۶۲ تا اواخر ۱۳۷۰؛ ابتدای ۱۳۷۱ تا پایان سال ۱۳۸۰؛ از ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ و نهایتاً از ۱۳۹۱ به بعد تقسیم کرده و هر دوره زمانی را بررسی و تحلیل کرده‌اند.

سردارنیا و البرزی (۱۴۰۱)، به واسطه کاربست نظریه سیاست خیابان آصف بیات، ویژگی‌های ماهوی و شکلی اعتراض‌ها از میانه دهه ۱۳۹۰ به بعد را شامل ۹ مولفه خودانگیختگی قابل توجه و باور به تعیین کنندگی مستقیم و بی‌واسطه با تشکل‌های مدنی- صنفی و سیاسی؛ نبود رهبری مشخص و فراگیر؛ نقش بی‌نظیر و بسیار تأثیرگذار شبکه‌های اجتماعی و تلفن‌های همراه در اعتراض‌ها؛ افزایش بی‌سابقه رادیکالیسم یا تندروی و تابوشکنی؛ شکل‌گیری و گسترش بی‌سابقه و فزاینده ارتباطات افقی بین کارگران یقه‌آبی و سفید؛ گسترش زنجیروار یا سریالی تقریباً بی‌وقفه اعتراض‌ها؛ ماهیت اقتصادی و اجتماعی اعتراض‌ها؛ سیالیت و تحول در تاکتیک‌های اعتراضی و نقش قابل توجه جوانان و نوجوانان و مناطق محروم شهری در اعتراض‌ها عنوان می‌نمایند.

محمدی خانقاهی، کشاورز شکری و غفاری هاشجین (۱۴۰۲) در پژوهش خود، روش تحلیل لایه‌های علی را به منظور شناخت و تبیین لایه‌های علی شکل‌دهنده به نارضایتی اجتماعی پس از انقلاب اسلامی به کار می‌گیرند. در این پژوهش چهار لایه لیتانی، سیستمی، گفتمانی و استعاری در باب پدیده نارضایتی اجتماعی مورد بحث قرار گرفته است.

مصطفوی، شهابی و شالچی (۱۴۰۱) در پژوهش خود ضمن به کارگیری نظریه مبنایی اشتراوس و کوربین که استراتژی اصلی آن تولید نظریه‌های جدید از داده‌ها می‌باشد، از طریق بررسی اسناد مکتوب و تصویری و انجام مصاحبه با مشارکت‌کنندگان در ناآرامی‌ها و ناظران، نسبت به کدگذاری داده‌ها و استخراج مقوله مرکزی (کنش اعتراضی)، ۱۰ مقوله و ۳۱ زیرمقوله اقدام نموده و عوامل محرک اعتراض‌های سال ۱۳۹۸ را در قالب هشت مولفه دسته‌بندی نموده‌اند.

نوروزپور و دلاوری (۱۴۰۳)، به واسطه بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و انجام مصاحبه با ۶۰ نفر از معترضان از طیف‌های مختلف اجتماعی، جهان مشترک معنایی این ۶۰ نفر را فهم نموده و بر پایه مضامین برگرفته از مصاحبه‌ها، ۱۰ تحول‌معنادار در شکل و شیوه‌های اعتراض بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۱ را استخراج و بررسی نموده‌اند.

در هیچ‌یک از این پژوهش‌ها، پیامدهای مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ در ایران مورد واکاوی قرار نگرفته است.

روش‌شناسی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش، روش پژوهش اسنادی می‌باشد. پیش از توضیح روش مورد استفاده در این پژوهش، لازم است که به دیدگاه «توماس کوهن» و مفهوم «نظریه‌زدگی مشاهده»^۱ اشاره نمود. به باور «کوهن» و اندیشمندانی نظیر «ویلفرد سلارس»، «ان. آر هنسن» و «پل فایرابند»، تمامی مشاهده‌ها در قالب این یا آن نظریه صورت می‌پذیرند. به بیان دقیق‌تر، تمامی مشاهده‌ها، «نظریه‌زده» هستند. بحث «کوهن» درباره «نظریه‌زدگی مشاهده» مبتنی بر این مطلب است که وقتی ما به جهان می‌نگریم، هر آن‌چه که در جهان فیزیکی می‌بینیم از پشت «لنز[عینک]» نظریه‌ای که پذیرفته‌ایم می‌باشد. ممکن است تغییر جهت داده و نظریه دیگری را بپذیریم. در این صورت، جهان را به شیوه متفاوتی «می‌بینیم». این [موضوع] نه تنها مفاهیم نظری ما که حتی گزارش‌های ما از رویدادهایی که به صورت مستقیم مشاهده کرده‌ایم را شامل می‌گردد (Chernoff, 2007: 105). بنابراین، پژوهش‌گر با انتخاب یک نظریه، عینکی بر چشم خود می‌نهد و از پشت قاب عینک به جهان و پدیده‌های آن می‌نگرد و مشاهده و سپس تحلیل خود را انجام می‌دهد. در این پژوهش تلاش می‌شود به مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و پیامدهای این مدل رفتاری از پشت عینک نظریه «سیاست تعارض‌آمیز (یا جدال‌برانگیز)» چارلز تیلی نگریسته شود.

در راستای حفظ دقت در جمع‌آوری داده‌ها، از روش پژوهش اسنادی استفاده می‌شود. در این راستا سه دسته از اسناد شامل ۱- اسناد مکتوب (شامل روزنامه‌های جریان اصلی، کتاب‌ها، متن سخنرانی مقام معظم رهبری، رئیس‌جمهور و سایر مقامات ذی‌صلاح وقت در زمان اعتراض‌های جمعی؛ بیانیه و اظهارات گروه‌های اپوزیسیون مسلح و غیرمسلح نظیر

1. Theory-ladenness of Observation

رضا پهلوی، سازمان مجاهدین خلق، حزب دموکرات کردستان یا حدکا؛ کومله (سازمان کردستان حزب کمونیست ایران یا سازمان انقلابی زحمت کشان کردستان ایران)؛ حزب حیات آزاد کردستان یا پژاک؛ حزب آزادی کردستان یا پاک؛ سازمان خبات انقلابی کردستان ایران (خبات)؛ جامعه دموکراتیک و آزاد شرق کردستان یا کودار، جنداله، جیش العدل، سپاه صحابه ایران، جیش النصر و انصار الفرقان، حرکة النضال العربی لتحرير الأحواز (الاحوازیه)، حرکة التحرير الوطنی الأحواز، جبهه دموکراتیک خلق عرب احواز، حزب تضامن الديمقراطی الأحوازی، سازمان ملی آزادی بخش احواز یا حزم، الجبهه (المنظمه) العربیه لتحرير الأحواز (میعاد) و حزب النهضة العربی لتحرير الأحواز، بسته به دخالت و کنش گری هر یک از این گروه‌ها در اعتراض‌های جمعی)؛ ۲- اسناد تصویری- شنیداری (فیلم‌های سخنرانی مقام معظم رهبری، رییس جمهور و سایر مقامات ذی صلاح وقت در زمان اعتراض‌های جمعی، سخنرانی‌های صوتی و تصویری رهبران اپوزیسیون مسلح و غیر مسلح جمهوری اسلامی ایران، آرشیو شبکه‌های ماهواره‌ای نظیر بی‌بی‌سی فارسی و ایران اینترنشنال و آرشیو رادیو بی‌بی‌سی) و اسناد چندرسانه‌ای (فیلم‌ها و تحلیل‌های تولید شده در مورد جریان اعتراضات توسط کنش گران داخل و خارج از ایران، نحوه برخورد نیروهای امنیتی با معترضان و سایر موارد در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی) مورد بررسی قرار می‌گیرند.

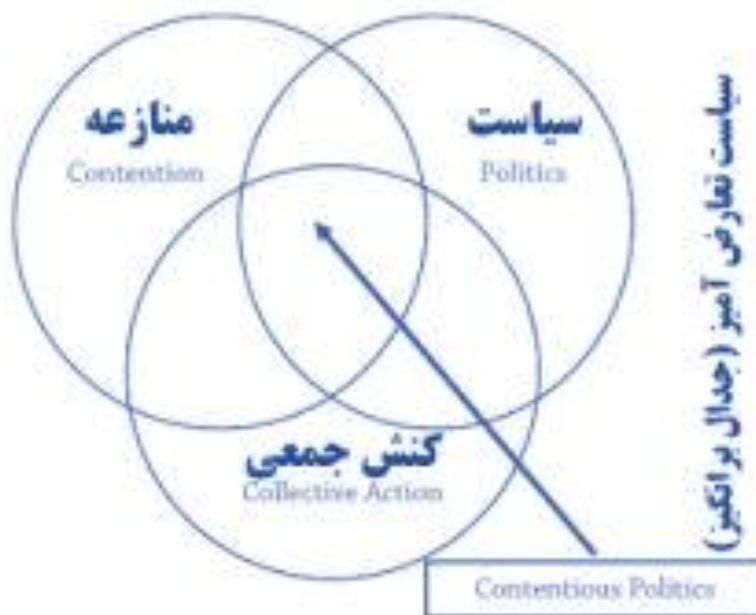
چارچوب نظری: نظریه چارلز تیلی

در این بخش لازم است که ۹ مفهوم کلیدی نظریه «چارلز تیلی»، یعنی مفاهیم «سیاست تعارض آمیز (یا جدال برانگیز)»، «اجرا»، «داشته»، «کارزار»، «رژیم»، «ساختارهای فرصت سیاسی»، «سه نوع ادعا (یا مطالبه) سیاسی مطرح شده در سیاست تعارض آمیز توسط مدعیان یا مطالبه گران (ادعاها یا مطالبات هویتی، ادعاها یا مطالبات جایگاهی و ادعاها یا مطالبات برنامه‌ای)»، «منابع سیاسی (اجبار، سرمایه و تعهد)» و «سه دسته از کنش گران از منظر تیلی (شامل اعضا، چالش گران یا مطالبه گران و خارجی‌ها)» مورد تدقیق قرار گیرند.

الف- مفهوم سیاست تعارض آمیز (یا جدال برانگیز)

«چارلز تیلی» معتقد است که سیاست تعارض آمیز^۱ شامل تعاملاتی است که در آن کنش‌گران ادعاهایی مطرح می‌کنند که بر منافع دیگران تأثیر می‌گذارد و منجر به تلاش‌های هماهنگ در راستای [دستیابی به] منافع یا برنامه‌های مشترک می‌شود که در آن، دولت‌ها [یا] هدف [و مخاطب] ادعاها، [یا] آغازگر ادعاها^۲، یا [به‌عنوان] طرف سوم دخیل می‌شوند. بنابراین، سیاست تعارض آمیز سه مشخصه آشنای زندگی اجتماعی را در خود دارد: منازعه، کنش جمعی و سیاست^۳ (Tilly & Tarrow, 2015: 7). در شکل شماره یک، مولفه‌های سه‌گانه سیاست تعارض آمیز شرح داده شده است.

شکل شماره ۱- مولفه‌های سه‌گانه سیاست تعارض آمیز

(Tilly & Tarrow, 2015: 10)

1. Contentious Politics
2. Initiators of Claims
3. Contention, Collective Action and Politics

* منازعه

اولین مشخصه سیاست تعارض آمیز، منازعه می باشد. منازعه شامل مطرح کردن ادعاها [یا مطالباتی] است که به منافع دیگران مربوط می شود. در زندگی روزمره، این منازعه ها می توانند از مسائل کوچکی مثل این که امشب کدام برنامه تلویزیونی را تماشا کنیم تا پرسش های بزرگ تری مثل این که آیا خواهرتان «سو» باید با مردی که با او رابطه دارد ازدواج کند، متغیر باشند. اما این پدیده در مسابقات فوتبال، رقابت های تبلیغاتی و درگیری بین بیماران بدخلق و پزشکان پرخاش گر نیز رخ می دهد. در ساده ترین شکل منازعه، یک طرف ادعایی را متوجه طرف دیگر می کند. طرفین معمولاً افراد هستند، اما [طرفین] می توانند گروه یا حتی یک نهاد باشند؛ مثلاً شما می توانید از مدرسه خود درخواستی داشته باشید یا برای دریافت مزایای بیکاری به دولت مراجعه کنید. در این الگو، می توان یک طرف را فاعل (طرح کننده ادعا [یا مطالبه گر])^۱ و طرف دیگر را مفعول (دریافت کننده [یا مخاطب] ادعا [یا مطالبه])^۲ در نظر گرفت. مثلاً شما (فاعل) ممکن است از دوست خود (مفعول) بخواهید پولی را که دیروز از شما قرض گرفته است پس بدهد. اما دامنه ادعاها از درخواست های محتاطانه تا مطالبات آزاردهنده تا حملات مستقیم گسترده است، به شرطی که در صورت تحقق، به نحوی بر رفاه یا منافع مفعول تأثیر بگذارند. در هر صورت، منازعه همواره شامل فاعل ها، مفعول ها و ادعاها^۳ می باشد (Tilly & Tarrow, 2015: 7-8).

* کنش جمعی

دومین مشخصه سیاست تعارض آمیز، کنش جمعی می باشد که در جدول شماره ۱ توضیح داده شده است.

1. Subject (the Maker of a Claim)
2. Object (the Receiver of a Claim)
3. Subjects, Objects, and Claims

جدول شماره ۱- توضیح کنش جمعی از منظر تیلی

«تیلی» معتقد است که کنش جمعی به معنای هماهنگ سازی تلاشها در راستای [دستیابی به] منافع یا برنامه های مشترک است. تیمهای فوتبال کنش جمعی میکنند، اما کلیساها، انجمنهای داوطلبانه و همسایگانی که علفهای هرز یک زمین خالی را تمیز میکنند نیز همین کار را انجام میدهند. وقتی شما به مدرسه میروید یا در یک شرکت بزرگ کار میکنید، وارد سازمانی میشوید که کنش جمعی انجام میدهد. اما بیشتر کنشهای جمعی بدون هیچ گونه منازعه مهم و بدون دخالت حکومت صورت می گیرند. عمده [موارد] کنش جمعی خارج از حیطه سیاست تعارض آمیز اتفاق می افتد (Tilly & Tarrow, 2015: 8). «تیلی» بر این باور است که تحلیل کنش جمعی براساس پنج مولفه اصلی صورت می پذیرد: منفعت، سازمان دهی، بسیج، فرصت، و خود کنش جمعی (Tilly, 1978:7).

«منافع (Interest)» که عمده سر و کار ما با این مفهوم میباشد، دست آوردها و زیانهای ناشی از تعامل یک گروه با گروههای دیگر است.

سازماندهی (Organization) که بیش از همه مورد توجه ما است، آن جنبه از ساختار گروه است که بیشترین تأثیر را بر توانایی یک گروه جهت اقدام در راستای منافع گروه میگذارد.

«بسیج (Mobilization)» فرآیندی است که یک گروه از طریق آن کنترل جمعی بر منابع مورد نیاز برای کنش را به دست می آورد. این منابع ممکن است نیروی انسانی، کالا، سلاح، آرا یا هر چیز دیگری باشد، به شرطی که در پیشبرد منافع مشترک قابل استفاده باشند.

«فرصت (Opportunity)» به رابطه میان یک گروه و محیط پیرامون آن مربوط می شود. گاهی تغییرات در این رابطه، منافع گروه را تهدید میکند و گاهی هم فرصتهای تازه‌ای برای اقدام براساس آن منافع ایجاد میکند.

«کنش جمعی (Collective Action)» دربردارنده افرادی است که در راستای [دستیابی به] منافع مشترک اقدام می کنند (Tilly, 1978: 7).

نگارندگان

* سیاست

سومین مشخصه سیاست تعارض آمیز، سیاست می باشد. «تیلی» بر این باور است که بیشتر منازعه‌ها خارج از [عرصه] سیاست رخ می دهند. زمانی وارد قلمرو سیاست می شویم که با کارگزاران حکومت سر و کار داشته باشیم، چه به صورت مستقیم و چه از طریق فعالیت‌هایی که بر حقوق، مقررات یا منافع حکومت تأثیر می گذارند (Tilly & Tarrow, 2015: 8). از منظر «تیلی» به سه دلیل مهم، دخالت یا عدم دخالت حکومت در

منازعه [وضعیت] متفاوتی ایجاد می کند که این سه دلیل در جدول شماره ۲ شرح داده شده است.

جدول شماره ۲- چرایی مهم بودن دخالت یا عدم دخالت حکومت در منازعه از منظر تیلی

به سه دلیل مهم، دخالت یا عدم دخالت حکومت [با قوه مجریه] (Government) در منازعه [وضعیت] متفاوتی ایجاد می کند: اول [آنکه]، افرادی که کنترل حکومت ها را در اختیار دارند، نسبت به افرادی که کنترل حکومتها را در اختیار ندارند، دارای مزیت هایی (Advantages) هستند. حتی در جایی که حکومت ضعیف است، کنترل آن به شما امکان جمع آوری مالیات، توزیع منابع و تنظیم رفتار دیگران Collecting Taxes, Distributing Resources (Resources) and Regulating Other People's Behavior را می دهد. در نتیجه، منازعه سیاسی (Political Contention)، هرچند اندک، مزایای کسانی را که در حال حاضر از قدرت حکومتی برخوردارند، به خطر می اندازد؛
دوم [آن که]، حکومت ها همواره قوانینی را به منظور [کنترل] منازعه وضع میکنند: چه کسی می تواند کدام [دسته از] ادعاها [یا مطالبات] جمعی را، با چه ابزاری و با [هدف کسب] چه نتایجی مطرح [و مطالبه] کند (Who Can Make What Collective Claims, By What Means, With What Outcomes). حتی حکومت های ضعیف نیز تا حدودی بر شکل های غالب [مطالبه کری با] طرح ادعا (Prevailing Forms of Claim Making) تأثیر دارند و در برابر ایجاد مراکز رقیب قدرت در قلمرو خود (Competitive Centers of Power Within Their Territories) توسط دیگران مقاومت می کنند؛
سوم [آنکه]، حکومت ها ابزارهای قهری قابل توجه (Substantial Coercive Means) در اختیار دارند: ارتش، نیروی پلیس، دادگاه ها، زندان ها و موارد مشابه. وجود این ابزارها به منازعه سیاسی حاشیه ای می دهد که در خارج از عرصه سیاسی به ندرت دیده می شود. در منازعه سیاسی، همواره احتمال خشونت گسترده (Large-Violence Scale) هر چند ضعیف وجود دارد. منازعه های مرتبط با دولت از جهانی شبیه به منازعه در خانواده ها، ورزش ها، کلیساها و مشاغل می باشد. گاهی به این شباهت ها اشاره می شود. اما منازعه های مرتبط با حکومت را برجسته می کنیم زیرا دارای این ویژگی های متمایز هستند.

(Tilly & Tarrow, 2015: 8-9)

ب- مفهوم اجرا (یا نمایش)

بخشی از سرشت تکرارشونده و ریشه دار تاریخی سیاست تعارض آمیز را می توان به وسیله دو استعاره تأثیری مرتبط، یعنی اجراها و داشته ها^۱، بازنمایی نمود (Tilly, 2006: 34-)

1. Two Related Theatrical Metaphors: Performances and Repertoires

35). در اصل، اصطلاحات «اجرا» و «داشته» می‌توانند صرفاً به‌عنوان استعاره عمل کنند. آن‌ها می‌توانند به سادگی نشان‌دهنده این موضوع باشند که مشارکت‌کنندگان در سیاست‌های تعارض‌آمیز معمولاً ادعاهای خود را به نمایش می‌گذارند، نه این که [آن ادعاها را] به‌مثابه معاملاتی روزمره^۱ نظیر سفارش محصولات در اینترنت در نظر بگیرند [و اقدامی در راستای به کرسی نشاندن ادعاهای خود انجام ندهند] (Tilly, 2008: 15). «تیلی» اهمیت زیادی برای «اجرا» قائل است. این اهمیت تا بدان‌جا است که وی عنوان می‌دارد همه شکل‌های منازعه بر اجراها متکی هستند^۲ (Tilly & Tarrow, 2015: 16). بنابراین، می‌توان اجرا را رکن، ستون، عمود خیمه و ویتترین اصلی سیاست تعارض‌آمیز در نظر گرفت.

«چارلز تیلی»، کنش‌ها و اقدامات جمعی انجام شده توسط طرح‌کنندگان ادعا (یا مطالبه‌گران) در راستای تحمیل ادعای خود به مخاطبان ادعا (که معمولاً حکومت‌ها هستند) را تحت عنوان «اجراهای تعارض‌آمیز»^۳ مورد خطاب قرار می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت که «اجراها» ابزارهایی هستند که در اختیار مطالبه‌گران و طرح‌کنندگان ادعا قرار دارد. در این راستا، «تیلی» عنوان می‌دارد که اجراهای تعارض‌آمیز، شیوه‌های نسبتاً آشنا و استاندارد هستند که به‌واسطه آن‌ها، مجموعه‌ای از کنش‌گران سیاسی ادعاهای جمعی خود را علیه مجموعه‌ای دیگر از کنش‌گران سیاسی طرح می‌کنند. به‌عنوان نمونه، مشارکت‌کنندگان در جنبش اعتراضی اوکراین علیه رئیس‌جمهور یانو کوویچ از تظاهرات گسترده به‌عنوان [یکی از] اجراهای ملموس و مؤثر استفاده کردند (Tilly & Tarrow, 2015: 8-9). در جدول شماره ۳، تعدادی از اجراها در غرب در هنگام منازعه در گذشته و حال توضیح داده شده است.

1. Routine Transactions
2. All Forms of Contention Rest on Performances
3. Contentious Performances

جدول شماره ۳- اشاره تیلی به بخشی از اجراها در غرب در هنگام منازعه در گذشته و حال

شکل‌های منازعه که اغلب در دهه‌های میانی قرن هجدهم در جنوب شرقی بریتانیا رخ می‌داد، شامل این موارد بود: شورش نظامیانی که به صورت اجباری به عضویت ارتش درآمد بودند (Mutinies of Pressed Military Men)؛ شکستن پنجره‌های خانه‌هایی که چراغ خود را روشن نمی‌کردند؛ مصادره جمعی مواد غذایی (Collective Seizures of Food)، که اغلب با غارت محل کسب تاجران همراه بود؛ حمله لفظی و فیزیکی به تبهکارانی (Malefactors) که در معابر عمومی دیده می‌شدند یا در قاپوق یا تیرک دستگیری (Pillory) در معرض دید عموم قرار داده می‌شدند؛ جانبداری در اعدام‌های علنی (Taking Sides At Public Executions)؛ راهپیمایی کارگران به سمت [محل حضور] مقامات عمومی در اختلافات صنفی (Trade Disputes)؛ تمسخر و/یا تخریب نمادها، مجسمه‌ها و/یا اموال شخصیت‌های دولتی یا متخلفان اخلاقی (Moral Offenders)؛ تخریب و/یا غارت خانه‌های [افراد] خطرناک یا خاطی (dangerous or offensive houses)؛ سوار الاغ کردن (Donkeying) یا سایر شکل‌های تحقیر کارگرانی که پیمان‌های جمعی را نقض می‌کردند؛ برهم زدن نمایش‌های تئاتر با اجراهای نامطلوب؛ آزادسازی زندانیان؛ درگیری میان شکارچیان و شکاربان‌ها (Gamekeepers)؛ نبرد میان قاچاقچیان و مأموران سلطنتی (Smugglers and Royal Officers) (Tilly, 2006: 51).

در دهه‌های ۱۷۶۰ و ۱۷۷۰ در بریتانیا برخی شکل‌های جدید منازعه در میان الگوهای متعارف قرن هجدهمی جای خود را باز نمودند. با نگاه به گذشته، می‌توان نخستین نشانه‌های تظاهرات (Demonstration)، گردهمایی‌های گسترده (Mass Meeting) و جنبش‌های اجتماعی را در این دوره یافت. تا دهه ۱۸۳۰، شکل‌های «قرن هجدهمی» کنش در بریتانیا تقریباً به صورت کامل از میان رفته بود. مجموعه‌ای از روش‌های غیر خشونت‌بار سازمان‌یابی و طرح ادعاها [یا مطالبات] جمعی جایگزین روش‌های قدیمی شده بود. اکثر این شکل‌های جدید هنوز هم وجود دارند. تجمع و اعتصاب (Turnouts and Strikes)، تظاهرات، صف‌آرایی‌های انتخاباتی (Electoral Rallies)، گردهمایی‌های عمومی (Public Meetings)، راهپیمایی‌های [توام با] عریضه‌نویسی (Petition Marches)، قیام‌های برنامه‌ریزی شده (Planned Insurrections)، اشغال [اماکن] (Occupations)، راه‌بندان (Blockades)، هجوم به مجامع رسمی (Invasions of Official Assemblies)، جنبش‌های اجتماعی سازمان‌یافته (Organized Social Movements) و کارزارهای انتخاباتی (Electoral Campaigns) می‌شوند. البته برخی از این روش‌ها در طول قرن هجدهم رخ دادند. اما آن‌ها فقط در طول قرن نوزدهم به شکل‌های غالب منازعه مردمی مبدل شدند (Tilly, 2006: 52-53).

ایجاد انجمن‌ها و ائتلاف‌های با هدف خاص، گردهمایی‌های عمومی (Public Meetings)، [راه‌اندازی] دسته‌های رسمی (Solemn Processions)، شب زنده‌داری [جمعی] (Vigils)، صف‌آرایی (Rallies)، تظاهرات (Demonstrations)، طومارنویسی [یا عریضه‌نویسی] (Petition Drives)، بیانیه در رسانه‌های عمومی و خطاب به آن‌ها و انتشار جزوه (Pamphleteering) (Tilly & Wood, 2020: 6).

ادامه جدول شماره ۳-

راهپیمایی (Marches)، راه‌اندازی صف‌های اعتصاب (Picket lines)، اعزام هیأت‌های نمایندگی (Delegations)، نامه‌نگاری (Letter-Writing)، لابی‌گری (Lobbying) (Tilly, 2006: 53).

در قرن هجدهم، افراد عمدتاً درگیر اجراهای اعتراضی خاص مطالبات خود بودند؛ اقداماتی نظیر مصادره غلات، هجوم به زمین‌های اربابان، ایجاد راه‌بندان در خیابان‌ها، و ویران کردن خانه‌های متخلفان. به مستعمره‌نشینان بوستون نگاه کنید که در سال ۱۷۶۵ به خانه مأمور جمع‌آوری مالیات مغضوب تمبر (Hated Stamp Tax) حمله کردند، یا کسانی که در سال ۱۷۷۵ چای را در آب‌های بندر بوستون ریختند. هر دو گروه به اجراهای خاصی می‌پرداختند. اما تا قرن بیستم، بسیاری از اجراهای تعارض‌آمیز (Contentious Performances) در سراسر جهان گسترش یافته و به چیزی تبدیل شدند که ما آن را چندکاره (Modular) می‌نامیم: اجراهایی که می‌توانستند در طیف وسیعی از منازعه‌ها و مکان‌های [رخ دادن] منازعه توسط طیف وسیعی از کنش‌گران اقتباس و بازسازی شوند. مجدد به تظاهرات اعتراضی فکر کنید. این شکل از کنش، ریشه در «دسته‌های مذهبی» به سوی عبادت‌گاه‌ها (Religious Procession to A Place of Worship) داشت و در ابتدا شبیه به آن‌ها بود. با حرکت تظاهرکنندگان از محل تجمع به مکانی که می‌توانستند با مخاطبان ادعاهای خود روبه‌رو شوند، ماهیتی تعارض‌آمیز پیدا نمود. بعدها، این تظاهرات به شکل اصلی کنش تبدیل شد که به‌طور معمول برای طرح یک ادعا [یا مطالبه] توسط عموم [مردم] به کار می‌رفت. با گسترش رسانه‌های جمعی، دایره این «عموم» از همسایگانی که شاهد عبور تظاهرکنندگان از زیر پنجره‌های خود بودند، به شهروندانی در گستره وسیع‌تر که تظاهرات را از طریق تلویزیون تماشا می‌کردند، توسعه یافت. تا قرن بیستم، تظاهرات به شکل مرسوم و اصلی در منازعه تبدیل شد که توسط مدعیان [یا مطالبه‌گران] در سراسر جهان مورد استفاده قرار می‌گرفت. در اوایل قرن بیست و یکم، راهپیمایی که برای آزادی بیان در پاریس اعتراض می‌کردند، می‌دانستند چگونه یک تظاهرات را سازمان‌دهی کنند و آنچه را که نمی‌دانستند، به سرعت از رسانه‌های اجتماعی آموختند. امروزه، دسترسی به مردم از طریق اینترنت به ابزاری محبوب برای بسیج [مردم] تبدیل شده است. به عنوان نمونه، «هکتیویسم» (Hactivism)، یعنی عمل نفوذ به رایانه یک شرکت فراملی یا یک دولت به منظور مختل کردن روال عادی کار آن‌ها، روز به روز رایج‌تر می‌شود (Tilly & Tarrow, 2015: 16).

نگارندگان

پ- مفهوم داشته

«داشته» را می‌توان مجموعه‌ای از شیوه‌های کنش جمعی معترضان (یا مطالبه‌گران) در نظر گرفت که در جدول شماره ۴ توضیح داده شده است.

داشته‌ها از هویت‌ها، پیوندهای اجتماعی و شکل‌های سازمانی که زندگی اجتماعی روزمره را تشکیل می‌دهند، بهره می‌برند. از [درون] این هویت‌ها، پیوندهای اجتماعی و شکل‌های سازمانی، هم ادعاها [یا مطالبات] جمعی که مردم مطرح می‌کنند و هم ابزارهایی

که برای طرح این ادعاها [یا مطالبات] دارند، پدیدار می‌شوند (Tilly & Tarrow, 2015: 20-21). در جدول شماره ۵ و شکل شماره ۲، چهار نوع از داشته‌ها از منظر تیلی شرح داده شده است.

جدول شماره ۴- توضیح مفهوم «داشته» از منظر تیلی

«تیلی» داشته‌ها را مجموعه‌ای از اجراها (Arrays of Performances) معرفی می‌کند که در حال حاضر در میان گروهی از کنش‌گران سیاسی، شناخته‌شده و قابل‌دسترس می‌باشند. فعالان ضد برده‌داری در انگلستان نه تنها به اختراع تظاهرات به عنوان یک اجرای سیاسی کمک کردند، بلکه از طومارنویسی [یا عریضه‌نویسی]، لابی‌گری، بیانیه‌های مطبوعاتی، گردهمایی‌های عمومی و سایر اجراها نیز بهره بردند. معترضان میدان اوکراین در یک مکان عمومی تجمع کردند، اما با چادر یک شهر بنا نمودند، در برابر سرکوب پلیس از آن با سپر دفاع کردند و به ساختمان‌های دولتی حمله نمودند تا این که رئیس‌جمهور [یانوکویچ] و همراهان وی از کشور فرار کردند (Tilly & Tarrow, 2015: 14-15). «تیلی» هم چنین عنوان می‌دارد که داشته‌ها از مکانی به مکان دیگر، از زمانی به زمان دیگر، و از گروهی به گروه دیگر متفاوت هستند. اما به صورت کلی، هنگامی که مردم ادعاها [و مطالبات] جمعی مطرح می‌کنند، در محدوده‌های مقرر شده توسط داشته‌های از پیش تعیین شده برای مکان، زمان و [دو] گروه [مطالبه‌گر و مخاطب مطالبه]، دست به نوآوری می‌زنند. فعالان جنبش‌های اجتماعی در شهرهای اروپایی امروزی، ترکیبی از گردهمایی‌های عمومی، بیانیه‌های مطبوعاتی، تظاهرات و طومارنویسی [یا عریضه‌نویسی] را به کار می‌گیرند، لکن از اقداماتی نظیر بمب‌گذاری انتحاری، گروگان‌گیری یا خودسوزی (Suicide Bombing, Hostage Taking, and Self-Immolation) اجتناب می‌کنند. داشته‌های آن‌ها از تاریخ طولانی مبارزه‌های قبلی [بر سر به کرسی نشاندن ادعاها] بهره می‌برد (Tilly, 2008: 14-15).

چه چیزی دسته‌بندی اجراهای طرح ادعا در [قالب] داشته‌ها (Clustering of Claim-Making Performances In Repertoires) را توضیح می‌دهد؟ علت‌های اصلی در سه مقوله عمده طبقه‌بندی می‌شوند: ۱) ارتباط میان طرح ادعا [یا مطالبه] و سازمان اجتماعی روزمره (Everyday Social Organization). به عنوان نمونه، مادرانی که نان برای کودکان خود نداشتند، دور انباری جمع می‌شدند که گمان می‌بردند صاحب آن آرد را احتکار کرده است. دهقان‌های کم‌زمینی (Land-Poor Peasants) که معتقد بودند ارباب، زمین‌های آن‌ها را دزدیده، گاهی آن [زمین]‌ها را اشغال می‌کردند و کارگرانی که نیروی کار آن‌ها که برای چرخش چرخ‌های تولید ضروری بود و تنها ابزار مؤثر آن‌ها بود، دست به اعتصاب می‌زدند تا مانع سودجویی موفقیت‌آمیز کارفرمایان خود شوند (Tilly & Tarrow, 2015: 20)؛ ۲) خلق انباشتی یک نظام علامت‌دهی توسط خود منازعه (Cumulative Creation of a Signaling System by Contentiousness). به عنوان نمونه، در طول دو قرن گذشته، مطالبه‌گران فرانسوی از تجربه‌ای غنی در زمینه منازعه بهره برده‌اند. سه انقلاب بزرگ، یک کمون انقلابی، بیش از صد سال اعتصاب، راه‌پیمایی و

تظاهرات، همه [به عنوان یک گنجینه] در لایه‌های زیرین منازعه‌های امروز فرانسه قرار گرفته است که می‌توان از آن‌ها

ادامه جدول شماره ۴-

بهره برد، در آن‌ها نوآوری کرد و آن‌ها را در قالب‌های بی‌پایان بازآفرینی نمود (Tilly & Tarrow, 2015: 20)؛ و (۳) عملکرد خود رژیم. (Tilly, 2006: 42)

رژیم‌ها، اجراها را به سه دسته مجاز، قابل تحمل و ممنوع (Prescribed, Tolerated, and Forbidden) تقسیم می‌کنند و برای مدعیان [یا مطالبه‌گران] که به حوزه ممنوعه وارد می‌شوند، تهدید و مجازات در نظر می‌گیرند. وقتی کلارکسون (Clarkson) و همکاران وی، طومارنویسی [یا عریضه‌نویسی] را به ابزاری برای بسیج توده‌ای (Mass Mobilization) تبدیل کردند، این کار را در چارچوب یک رژیم پارلمانی انجام دادند که قرن‌ها طومار را به عنوان شکل مشروع کنش جمعی به رسمیت شناخته بود. اما وقتی رادیکالیسم فرانسوی و ارتش ناپلئونی، بریتانیا را تهدید می‌کردند، اصلاح‌طلبان متحمل مجازات زندان و بدتر از آن شدند (Tilly & Tarrow, 2015: 20).

نگارندگان

جدول شماره ۵- چهار نوع از داشته‌ها از منظر تیلی

نوع داشته	توضیح
نبود داشته (No) (Repertoire)	یک اجرا تأثیری بر اجرای بعدی نمی‌گذارد یا [اجراها] قابل پیش‌بینی نیستند. این امر از آن است که کنش‌گران جمعی صرفاً اقداماتی را انجام می‌دهند که در آن شرایط برای آن‌ها بیشترین کارایی را دارد، یا (در نقطه مقابل) صرفاً بازتابی از هیجانات لحظه‌ای (Emotions of the Moment) است. واکنش‌های فردی و قضاوت‌های لحظه‌ای (Individual Reflexes and Instant Judgments) نیز به همین شکل عمل می‌کنند و عمدتاً بر اساس الگوهای از پیش تعیین شده (to Wired-in Routines) پاسخ می‌دهند (Tilly, 2008: 15). در شرایط نبود داشته، آشنایی قبلی با یک اجرا (Previous Familiarity of a Performance) بر احتمال وقوع آن در آینده تأثیری ندارد (Tilly, 2006: 39-40).
داشته ضعیف (Weak) (Repertoire)	در این حالت، از یک مرحله به مرحله دیگر (From One Episode to Another) تا حدی تکرار رخ می‌دهد، چرا که عادت و تخیل [یا تصور ذهنی] محدود (Habit and Limited Imagination) تکرار را ساده‌تر از نوآوری می‌سازد. گفت‌وگوهای معمولی و قدم زدن در خیابان‌های شلوغ اغلب از این الگو تبعیت می‌کنند (Tilly, 2008: 15). اگر آشنایی قبلی با یک اجرا به افزایش احتمال اجرای بعدی (Likelihood of Subsequent Performance) - به صورت تقریباً خطی -

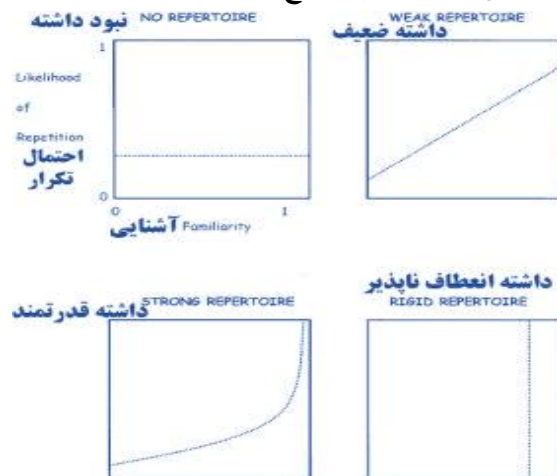
منجر شود، در این صورت احتمالاً شاهد اثرات یادگیری (Effects of Learning) هستیم. این وضعیت را می‌توان «داشته ضعیف» نامید (Tilly, 2006: 40).	
---	--

ادامه جدول شماره ۵-

نوع داشته	توضیح
داشته قدرتمند (Strong) (Repertoire)	شبیه سبک اجراکنندگان تئاتر (Style of Theatrical Performers)، مشارکت‌کنندگان در منازعه به اجرای نسخه‌های [نمایش‌نامه] موجود (Available Scripts) می‌پردازند که عمدتاً با نوآوری‌های کوچکی همراه است. مناظره‌های پارلمانی و گزارش‌های شفاهی کلاس درس (Parliamentary Debates and Classroom Oral Reports) اغلب به این روش پیش می‌روند (Tilly, 2008: 15). اگر اجراهای آشنا اولویت بالایی (strong preference) داشته باشد، اما برخی اجراهای ناشناخته (Some Unfamiliar Performances) نیز به شکل نوآورانه [یا خلاقانه] رخ دهند، ما با یک داشته انعطاف‌پذیر (A Flexible Repertoire) سروکار داریم که می‌توان آن را «قدرتمند» نیز نامید (Tilly, 2006: 40).
داشته انعطاف‌ناپذیر (Rigid) (Repertoire)	در این حالت، مشارکت‌کنندگان [در یک منازعه] تعداد معدودی روال مشابه (Same Few Routines) را بارها و بارها و با دقت هرچه تمام‌تر تکرار می‌کنند. مانورهای نظامی و تمرینات یادگیری زبان معمولاً این نوع از انعطاف‌ناپذیری را به نمایش می‌گذارند (Tilly, 2008: 15). اگر با وجود تغییر شرایط [و اوضاع و احوال] (Circumstances) چیزی جز اجراهای بسیار آشنا (Very Familiar Performances) انجام نشود، آن داشته «انعطاف‌ناپذیر» نامیده می‌شود (Tilly, 2006: 40).

نگارندگان

شکل شماره ۲- چهار نوع از داشته‌ها از منظر تیلی

نگارندگان

ت- مفهوم کارزار

یکی دیگر از مفاهیمی که «تیلی» در نظریه خود آن را به کار گرفته است، مفهوم «کارزار»^۱ است. اگرچه «چارلز تیلی» در کتاب «رژیم‌ها و داشته‌ها»، به منظور بازنمایی بخشی از سرشت تکرارشونده و ریشه‌دار تاریخی سیاست تعارض آمیز از دو استعاره تأثیری مرتبط، یعنی اجراها و داشته‌ها، استفاده می‌نماید، لکن در ویرایش دوم کتاب خود که پس از مرگ وی منتشر گردید، از دو استعاره تأثیری مرتبط، یعنی اجرا و داشته و یک استعاره نظامی، یعنی کارزار استفاده می‌کند (Tilly & Tarrow, 2015: 14).

«تیلی» مفهوم «کارزارهای تعارض آمیز»^۲ را این گونه تعریف می‌نماید: ترکیبی از اجراها هستند که بر یک سیاست [و دستور کار] خاص متمرکز می‌شوند و معمولاً وقتی آن سیاست [یا دستور کار] اجرا یا لغو می‌شود، از هم می‌پاشند. ناظران گاهی از این کارزارها با عنوان «جنبش‌ها» یاد می‌کنند، اما در بسیاری از موارد، این کارزارها شامل مجموعه‌ای از کنش‌گران از جمله جنبش‌ها، گروه‌های ذی‌نفع، احزاب سیاسی، رسانه‌ها، ناظران علاقه‌مند و کارگزاران دولتی می‌باشند (Tilly & Tarrow, 2015: 15).

1. Campaign

2. Contentious Campaigns

ث - مفهوم رژیم

«تیلی» مفهوم «رژیم» را در معنایی متفاوت از معنای منفی آن در رشته علوم سیاسی به کار می‌برد که در جدول شماره ۶ توضیح داده شده است.

جدول شماره ۶- توضیح مفهوم «رژیم» از منظر تیلی

«تیلی» در کتاب «اجراهای تعارض‌آمیز [یا جدال‌برانگیز]» در خصوص مفهوم «رژیم» (Regime) عنوان می‌دارد که به روابط میان یک حکومت و بازیگران سیاسی اصلی در حوزه صلاحیت آن به علاوه روابط میان این بازیگران، «رژیم» گفته می‌شود؛

(Regime Means Relations Between A Government and the Major Political Actors Within Its Jurisdiction Plus Relations Among Those Actors Opponents of)

بریتانیا و بازیگرانی نظیر شهردار، پارلمان، کارگران سازمان‌یافته و مخالفان قوانین غلات (the Corn Laws) و همچنین روابط میان این بازیگران رژیم گفته می‌شود (Tilly, 2008: 12). «تیلی» در کتاب «رژیم‌ها و داشته‌ها» مفهوم رژیم را این گونه تعریف می‌کند: رژیم به معنای تعاملات مکرر و قدرتمند میان کنش‌گران اصلی سیاسی از جمله حکومت می‌باشد. هنگامی که تعامل میان دو کنش‌گر به صورت یکسان تکرار می‌شود، می‌توان از رابطه میان کنش‌گران سخن گفت. از این رو، رژیم برحسب روابط غالب میان کنش‌گران سیاسی از جمله حکومت توصیف می‌گردد (Tilly, 2006: 19). «تیلی» در کتاب «تعارض و دموکراسی در اروپا، ۱۶۵۰-۲۰۰۰» عنوان می‌دارد که رژیم‌ها، ساختارها و تشکیلات حکمرانی (Politics) هستند که از منظر روابط میان کارگزاران حکومتی و سایر کنش‌گران سیاسی مورد بررسی قرار می‌گیرند (Tilly, 2004: 45).

نگارندگان

ج - مفهوم ساختارهای فرصت سیاسی (POS)

ساختارهای فرصت سیاسی دیگر مفهومی است که توسط «چارلز تیلی» مطرح شده است که در جدول شماره ۷ توضیح داده شده است.

جدول شماره ۷- توضیح مفهوم «ساختارهای فرصت سیاسی» از منظر تیلی

«تیلی» بر این باور است که ساختارهای فرصت سیاسی (Political Opportunity Structures or POS) به فرصت‌ها و تهدیدهای موجود برای طرح ادعا [یا مطالبه‌گری] از سوی یک یا چند کنش‌گر در عرصه سیاسی اشاره دارد. این ساختار تحت تأثیر عواملی نظیر ۱) [میزان] بازبودگی [یا انعطاف‌پذیری] رژیم

(Regime Openness)، (۲) [میزان] انسجام نخبگان حاکم (Coherence of the National Elite)، (۳) ثبات [یا عدم ثبات] ائتلاف‌های سیاسی (Stability of Political Alignments)، (۴) در دسترس بودن متحدان برای مدعیان بالقوه (Availability of Allies for Potential Claimants) وجود یا عدم وجود متحدان برای گروه‌های معترض، و (۵) سرکوب یا تسهیل‌گری رژیم با توجه به اشکال ممکن طرح ادعا (Regime Repression or Facilitation With Respect to Possible Forms of Claim Making) یا تسهیل‌گرانه رژیم در برابر انواع مختلف اعتراض و مطالبه‌گری [قرار دارد (Tilly, 2008: 12)].

ادامه جدول شماره ۷-

«تیلی» در کتاب «رژیم‌ها و داشته‌ها» موارد ذیل را در زمره ساختارهای فرصت سیاسی قرار می‌دهد که تقریباً مشابه موارد فوق است:

(۱) تعدد مراکز مستقل قدرت در درون رژیم (Multiplicity of Independent Centers of Power Within the Regime)

(۲) بازبودگی [یا انعطاف‌پذیری] رژیم در مقابل [ورود] کنش‌گران جدید (Openness of the Regime to New Actors)

(۳) ثبات [یا عدم ثبات] ائتلاف‌ها [یا هم‌سویی‌های] سیاسی فعلی (Instability of Current Political Alignments)

(۴) در دسترس بودن متحدان یا حامیان بانفوذ (Availability of Influential Allies or Supporters)

(۵) میزان سرکوب یا تسهیل طرح ادعاهای جمعی توسط رژیم (the Extent to Which the Regime Represses or Facilitates Collective Claim-Making)

(۶) تغییرات تعیین‌کننده در موارد ۱ تا ۵ (Decisive Changes in A to E) (Tilly, 2006: 44).

نگارندگان

چ- سه نوع ادعا (یا مطالبه) سیاسی مطرح شده در سیاست تعارض‌آمیز توسط مدعیان یا مطالبه‌گران

«تیلی» معتقد است که مدعیان یا مطالبه‌گران سه نوع ادعا یا مطالبه شامل ادعا [یا مطالبه] هویتی، ادعا [یا مطالبه] جایگاهی و ادعا [یا مطالبه] برنامه‌ای را مطرح می‌کنند که در جدول شماره ۸ توضیح داده شده است.

جدول شماره ۸- سه نوع ادعا یا مطالبه مطرح شده از سوی مدعیان یا مطالبه‌گران از منظر تیلی

«تیلی» عنوان می‌دارد که می‌توان میان سه نوع ادعا [یا مطالبه] سیاسی که افراد مطرح می‌کنند، تمایز قائل شد: ادعا [یا مطالبات] هویتی (Identity Claims)، ادعا [یا مطالبات] جایگاهی (Standing Claims) و

ادعا [یا مطالبات] برنامه‌ای (Program Claims). ادعاهای مرتبط با هویت بر این موضوع دلالت دارند که «ما» - مدعیان [یا مطالبه‌گران] (Claimants) - نیروی متحد و تشکیل می‌دهیم که باید آن را جدی گرفت و به حساب آورد. چنین ادعاهایی معمولاً در بر دارند نامی برای «ما» هستند، نظیر «چروکی‌ها»، «برش‌گران الماس جنوبی»، «شهروندان متحد علیه فلان»، «Southerners»، یا «Citizens United Against X» (۲) ادعاهای مرتبط با جایگاه بر پیوندها و شباهت‌ها با دیگر کنش‌گران سیاسی، نظیر اقلیت‌های به حاشیه رانده شده، اصناف تثبیت‌شده، شهروندی برخی جوامع، یا حامیان وفادار رژیم (Excluded Minorities, Established Trades, Properly Registered Citizens Groups, or Loyal Supporters of the

ادامه جدول شماره ۸-

تأکید می‌کنند؛ ۳) ادعاهای مرتبط با برنامه بر خواسته‌های حمایت یا مخالفت ابراز شده با برخی امور واقعی یا فرضی [نهادهای] خود ادعاهای جمعی می‌باشند. به صورت کلی، این سه نوع ادعا یکدیگر را تقویت می‌کنند. در خود منازعه، ادعاهای کسب جایگاه عمومی را تسهیل می‌کند و [کسب] جایگاه عمومی به یک برنامه اعتبار می‌بخشد. با این حال، گاهی اوقات یک‌دیگر، ائتلاف یا انشعاب می‌کنند. بدون تأکید بر هویت یا جایگاه، خود برنامه‌ای خطر شکل می‌گیرد (به عنوان نمونه، درخواست از مقامات دولتی برای مداخله در موردی از بی‌حسی پلیس). اما ادعاها تا حدودی مستقل از یکدیگر تغییر و تنوع می‌یابند. ادعاهای مربوط به هویت، جایگاه و برنامه در کنار هم و مبتنی بر نمایش‌ها [یا ویتزین] WUNC (ارزش‌مندی، وحدت، تعداد و تعهد) (Worthiness, Unity, Numbers, and Commitment) حاوی این پیام هستند که کنش‌گران سیاسی وارد صحنه شده‌اند. این کنش‌گر ممکن است صرفاً مدعیان و تعداد عمومی باشد که مقامات باید به آن توجه کنند، اما شرط مناسب می‌تواند یک بلوک یا ائتلاف تشکیل‌شده یک حزب سیاسی جدید ایجاد کند، یک بایکوت، یا سازماندهی یک جنبش برای قیام فراهم آورد یا به طرق دیگر جلب توجه عموم را به خود جلب کند. WUNC می‌گوید: به ما توجه کنید؛ ما اهمیت داریم (WUNC Says: Pay Attention) (Tilly, 2006: 184-185). «تیلی» در رابطه با نوع ادعا یا مطالبه عنوان می‌دارد که ادعاهای مرتبط با هویت حضور یک کنش‌گر جمعی قابل توجه را تأیید می‌کنند؛ ادعاهای مرتبط با جایگاه می‌گویند که ما حالا در جایگاهی معنی‌دار در جامعه هستیم؛ و ادعاهای مرتبط با برنامه از مخاطبان خود می‌خواهند که به اقدامی بزنند، تصمیمی مشخصی را بگیرند و یا از طریق، متعهد به حمایت از آن شوند. این نوع ادعا ترتیب دقیقی ندارند: بدون یک هویت شناخته‌شده، مطالبه جایگاه بسیار دشوار است؛ بدون جایگاه، ارجاعات به برنامه دشوار است، و بدون برنامه، ادعاهای هویت و جایگاه اغلب بی‌معنا می‌شوند. اما گاهی یک کنش‌گر سیاسی جدید به واسطه هماهنگی یک برنامه به نام یک گروه قبلاً ناشناخته، وارد صحنه سیاسی می‌شود. این اتفاق بارها و بارها رخ می‌دهد. در حالی که، هنگامی اتفاق می‌افتد که جناح‌هایی که علیه یک حکومت دست به خشونت می‌زنند، در واکنش به سرکوب، به‌طور گروهی می‌شوند (Tilly, 2006: 32-33).

ح- مفهوم منابع سیاسی

«تیلی» معتقد است که به صورت کلی، منابع سیاسی به اجبار، سرمایه و تعهد تقسیم می‌شوند که در جدول شماره ۹ توضیح داده شده است.

جدول شماره ۹- منابع سیاسی از منظر تیلی

«تیلی» معتقد است که به صورت کلی، منابع سیاسی (Political Resources) به اجبار (Coercion)، سرمایه (Capital) و تعهد (Commitment) تقسیم می‌شوند. اصطلاح «اجبار» شامل تمامی ابزارهایی هماهنگی است که معمولاً موجب نابودی یا آسیب رساندن به افراد، دارایی‌ها یا روابط اجتماعی پایدار کنش‌گران اجتماعی می‌شوند. این اصطلاح بر ابزارهایی نظیر اسلحه، نیروهای مسلح، زندان‌ها، اطلاعات مخرب [سرویس‌های اطلاعاتی] و روش‌های سازمان‌یافته در راستای اعمال تحریم‌ها دلالت دارد. سازمان‌های اجبار به تعریف ماهیت رژیم‌ها کمک می‌کنند (Tilly, 2006: 19). میزان اجبار در قلمرو یک رژیم و میزان انباشت و تمرکز (Multiple of Accumulation and Concentration) تعریف می‌کند. انباشت کم همراه با تمرکز کم، نشان‌دهنده وضعیت نزدیک به آنارشی می‌باشد. انباشت زیاد همراه با تمرکز بالا، یک جباریت کاملاً مسلح (A Well-Armed Tyranny) را توصیف می‌کند که بر مردمی خلع سلاح شده حکومت می‌کند (Tilly, 2006: 46). سرمایه به منابع ملموس و قابل انتقال اشاره دارد که در ترکیب با دانش می‌توانند افزایش ثروت استفاده شده و همچنین [افزایش] ادعاهای قابل اجرا در مورد همان منابع را به دنبال داشته باشند. زیرمجموعه‌ای که سرمایه قابل توجهی در اختیار دارند - از جریان جمعی، به واسطه کنترل سیستم حاکمان بر منابع طبیعی، که از طریق [نیروی] اجبار پشتیبانی می‌شود - یا به صورت جریان اعمال فشار مستقیم بر جمعیت‌های تحت امر خود، از خرید دیگر منابع [در راستای] جلب اطاعت آن‌ها استفاده می‌کنند (Tilly, 2006: 20). نظایر اجبار، انباشت سرمایه نیز از اصل از عدم وجود تا مقدار بسیار زیاد متغیر است. تمرکز سرمایه نیز به همین ترتیب از [سطح] ناچیز تا [سطح] کل جامعه متغیر است (Tilly, 2006: 46). تعهد به معنای روابط میان پایگاه‌های اجتماعی (اشخاص، گروه‌ها، ساختارها یا موقعیت‌ها) (Persons, Groups, Structures, or Positions) که به خوبی می‌گردد آن‌ها یکدیگر را در نظر گرفته و به حساب آورند. به عنوان نمونه: زمان مشترک پایگاه‌های اجتماعی را بدون نیاز به استفاده از اجبار یا سرمایه، به نحو قدرتمندی به هم پیوند می‌دهد. سازمان محلی تعهد (Commitment's Local Organization) همانند سازمان‌های اجبار و سرمایه دارای تنوع می‌باشد. تعهدات می‌توانند به شکل دین با قومیت مشترک، پیوندهای تجاری، همبستگی‌های کاری، اجتماعات همسلیقه (Work-Generated Solidarities)، و مواردی از این دست باشند. اگر تعهداتی از این دست بتوانند حاکمان و مردم را به هم پیوند دهند، تا حدی جایگزین اجبار و سرمایه می‌شوند. اما آن‌ها هم چنین ممکن است علیه یک حکومت عمل نمایند، نظیر جوامع بومی کوهستانی پرو که در آن چریک‌های سندرو لومینوسو و ارتش فدرال پرو بر سر کنترل آن‌ها با یکدیگر درگیر بودند (Tilly, 2006: 20). تعهدات شامل شبکه‌های اعتماد (Networks of Trust) آن دسته از شبکه‌های ارتباطی هستند که افراد هنگام مشارکت در فعالیت‌های بلندمدت، پرخطر و از لحاظ اجتماعی اقتصادی (Long-Term, High-Risk, Socially Contingent Activities) به آن‌ها تکیه می‌کنند. انباشت

تعهدات، در اصل از عدم وجود [یعنی] هر فرد منزوی و بدون نیاز به هماهنگی جمعی تا حداکثر مطلق، [یعنی] سازمان جمعی وسیع، شامل پیوندهای هر فرد با افراد متغیر است. این تمرکز تعهدات نیز به همین ترتیب از [سطح] پراکندگی یکنواخت روابط در تمام پایگاه‌های اجتماعی تا اتصال همه افراد و تمام مرتبط در یک نظام متمرکز واحد (Tilly, 2006: 47).

نگارندگان

خ- سه دسته از کنشگران از منظر تیلی

«چارلز تیلی» تمایزی تقریبی میان اعضا، چالش‌گران [یا مطالبه‌گران] و خارجی‌ها^۱ در نظر می‌گیرد. اعضا، کنش‌گرانی هستند که دارای دسترسی عادی به حکومت و یک‌دیگر^۲ هستند. چالش‌گران [یا مطالبه‌گران]، کنش‌گران سازمان‌یافته‌ای هستند که در راستای دست‌یابی به قدرت [با دیگر کنش‌گران] رقابت می‌کنند، لکن فاقد دسترسی معمول [به حکومت] هستند. کنش‌گران خارجی، بدون دارا بودن عضویت عادی، در سیاست داخلی [یک کشور دیگر] مداخله می‌کنند (به عنوان نمونه در حکومت شیلی، سازمان کشورهای آمریکایی و ایالات متحده). با توجه به هر رژیم خاص، واژه «صاحبان قدرت»^۳ به اعضای اشاره دارد که در حال حاضر بیشترین کنترل را بر کارگزاران حکومتی اعمال می‌کنند (Tilly, 2006: 19).

شکل‌گیری فرضیه بر اساس نظریه چارلز تیلی

پس از آشنایی با مولفه‌ها و عناصر اصلی نظریه تیلی، در این بخش فرضیه پژوهش شکل می‌گیرد. در این راستا لازم است که در بخش ابتدایی، تفاوت اعتراض با دیگر شکل‌های سیاست تعارض‌آمیز، روشن و مشخص گردد.

-
1. Members, Challengers, and Outsiders
 2. Routine Access to the Government and Each Other
 3. Power Holders

الف- بررسی شانزده پدیده یا شانزده شکل سیاست تعارض‌آمیز: تفاوت اعتراض با دیگر شکل‌های سیاست تعارض‌آمیز

پیش از ورود به این بحث مهم، لازم است به این پرسش کلیدی پاسخ داده شود که آیا اصولاً ضرورتی برای بررسی شانزده پدیده مختلف که در اصل، شکل‌هایی از سیاست تعارض‌آمیز «تیلی» هستند، نظیر (۱) ناآرامی اجتماعی، (۲) اضطراب جمعی، (۳) تنش اجتماعی، (۴) دلخوری، (۵) اعتراض، (۶) تهییج، (۷) اغتشاش، (۸) آشوب، (۹) یاغی‌گری (یا تمرد)، (۱۰) فاجعه (یا بلوا)، (۱۱) شورش، (۱۲) طغیان (یا عصیان)، (۱۳) خیزش، (۱۴) جنبش اجتماعی، (۱۵) قیام و (۱۶) انقلاب وجود دارد؟ پاسخ با تأکید زیاد مثبت است. به ذکر این نکته اکتفا می‌گردد که بدون شناخت این ۱۶ پدیده یا مفهوم، بررسی حوادث سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، ابتر و ناقص خواهد بود و ابهامات زیادی ایجاد می‌کند. ضمن آن‌که بخش‌هایی از فرضیه بر مبنای استدلال‌های مندرج در همین بخش قوام می‌گیرد.

اکنون لازم است به این نکته اشاره شود که «تیلی»، سیاست تعارض‌آمیز را شامل طیف وسیعی از پدیده‌ها در نظر می‌گیرد و عنوان می‌دارد که تقاطع منازعه، سیاست و کنش جمعی شامل رویدادهایی می‌شود که از رقابت‌های قومی محلی تا انقلاب‌های بزرگ را در بر می‌گیرد (Tilly & Tarrow, 2015: 13). در این بخش ۱۶ پدیده مختلف معرفی می‌شوند که «تیلی» به صورت مستقیم به همه آن‌ها اشاره نمی‌کند و صرفاً چند پدیده نظیر اغتشاش، جنبش اجتماعی، آشوب و انقلاب را شرح و توضیح می‌دهد و بقیه پدیده‌ها را به رسمیت نمی‌شناسد و اشاره‌ای به آن‌ها نمی‌کند. اگرچه «تیلی» در آثار خود نسبت به توضیح تمامی این ۱۶ پدیده اقدام نمی‌کند، لکن از آنجا که این ۱۶ پدیده توسط دیگر اندیشمندان جامعه‌شناسی و علوم سیاسی توضیح داده شده است، لذا این ۱۶ پدیده معرفی می‌شوند. تمامی این ۱۶ پدیده، دارای سه مولفه اصلی «منازعه»، «کنش جمعی» و «سیاست» که مورد تأکید «تیلی» قرار دارند می‌باشند و از این رو می‌توان گفت که تمامی این ۱۶ پدیده، شکل‌هایی از سیاست تعارض‌آمیز هستند. هر یک از ۱۶ پدیده دارای اجراها و

داشته‌های متفاوتی هستند. در جدول‌های شماره ۱۰ تا ۲۵، این ۱۶ پدیده به‌واسطه بهره‌گیری از منابع معتبر توضیح داده شده است.

جدول شماره ۱۰- تعریف پدیده ناآرامی اجتماعی

ناآرامی اجتماعی به نارضایتی جمعی (Collective Dissatisfaction) و اقدامات یک گروه یا یک جامعه علیه بی‌عدالتی‌ها یا نابرابری‌های ادراک‌شده (Perceived Injustices or Inequalities) در یک نظام اجتماعی اشاره دارد. این پدیده یک حوزه مطالعاتی مهم در جامعه‌شناسی است، زیرا پویایی‌های قدرت، نابرابری و تغییرات اجتماعی را برجسته می‌کند. درک ناآرامی اجتماعی شامل تحلیل علل، جلوه‌ها و پیامدهای آن و همچنین آن دسته از زمینه‌های اجتماعی-سیاسی است که چنین جنبش‌هایی را تقویت می‌کنند (Easysociology, 2024).

ادامه جدول شماره ۱۰-

زمانی که افراد انگیزه‌ای برای کنش ندارند، واکنش چرخشی (Circular reaction) به‌واسطه بی‌قراری فردی (Individual Restlessness) آغاز می‌شود. وقتی بسیاری از مردم این نوع از بی‌قراری را به اشتراک می‌گذارند و از قبل نسبت به یکدیگر حساس شده‌اند، واکنش چرخشی می‌تواند آغاز شود و فرآیندی از ناآرامی اجتماعی (Social Unrest) ایجاد کند که در آن حالت بی‌قراری به‌صورت متقابل تشدید شده و به حالت آشوب گردشی (یا چرخشی تشدیدگر) (State of Milling) تبدیل می‌شود. در حالت آشوب گردشی، افراد [به‌صورت] بی‌هدف در میان یکدیگر حرکت می‌کنند یا توجه خود را تغییر می‌دهند، در نتیجه مشغول یکدیگر شده و به اشیاء و رویدادهای عادی واکنش کمتری نشان می‌دهند. در حالت همدلی جمعی (State of Rapport)، هیجان جمعی (Collective Excitement) به سرعت غالب شده و در مرحله نهایی به سرایت اجتماعی (Social Contagion) منجر می‌شود که عبارت است از «انتشار نسبتاً سریع، ناخودآگاه و غیرعقلانی یک حالت روحی، انگیزه یا الگوی رفتاری». ناآرامی اجتماعی، همچنین، پیش‌درآمدی برای شکل‌گیری عموم (Formation of Publics) و جنبش‌های اجتماعی محسوب می‌شود. در مورد عموم، شناسایی یک مسأله به جای یک حالت روحی یا دیدگاه، موجب تبدیل تعامل به گفت‌وگو (Interaction into Discussion)، و نه واکنش چرخشی می‌شود (Turner, 2000: 350).

نگارندگان

جدول شماره ۱۱- تعریف پدیده اضطراب جمعی

در دوران بی‌ثباتی ملی طولانی‌مدت، اغلب یک جریان اضطراب زیرپوستی ظریف اما قدرتمند - نه صرفاً در میان افراد، بلکه در کل جمعیت [یک کشور] - پدیدار می‌شود. این پدیده که معمولاً به‌عنوان اضطراب جمعی (Collective Anxiety) شناخته می‌شود، چیزی بیش از مجموع نگرانی‌های شخصی (Personal)

Worries) را نشان می‌دهد. اضطراب جمعی یک فضای عاطفی مشترک (Shared Emotional Atmosphere) است که با حس پراکنده‌ای از تشویش، احتیاط و خستگی عاطفی (A Diffuse Sense of Unease, Vigilance, and Emotional Fatigue) مشخص می‌شود که منعکس‌کننده شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی گسترده‌تر است. اضطراب جمعی زمانی ظاهر می‌شود که سیستم‌هایی که معمولاً نظم و معنا (Order and Meaning) را فراهم می‌کنند - نظیر نهادهای دولتی، ساختارهای اقتصادی، شبکه‌های بهداشت عمومی یا [ساختارهای] پیش‌بینی‌پذیری محیطی - تحت فشار باشند یا غیرقابل اعتماد به نظر برسند. برخلاف اضطراب بالینی (Clinical Anxiety) که معمولاً از عوامل روانی یا فیزیولوژیکی داخلی ناشی می‌شود، اضطراب جمعی از شرایط خارجی نشأت می‌گیرد. این اضطراب از طریق رسانه‌ها، گفتمان عمومی و تجربیات مشترک روزانه منتقل و تقویت می‌شود. ممکن است همه مردم در مورد آنچه که به طور خاص موجب پریشانی (Distress) آن‌ها می‌شود، توافق نداشته باشند، اما آن را به صورت جمعی احساس می‌کنند: تنش (Tension) که در پس‌زمینه زندگی روزمره در جریان است. در اصل، اضطراب جمعی پاسخی به عدم قطعیت (Uncertainty) است.

ادامه جدول شماره ۱۱ -

این اضطراب زمانی رشد می‌کند که به نظر می‌رسد قوانین در حال تغییر هستند، آینده مبهم می‌شود و هنجارهای آشنا (Familiar Norms)، شکننده به نظر می‌رسند. وقتی به نظر می‌رسد نهادها (Institutions) قادر به حل و فصل منازعه‌ها نیستند، یا وقتی بحران‌ها بدون راه‌حل انباشته می‌شوند (Crises Accumulate Without Resolution) - بلایای طبیعی، نگرانی‌های بهداشتی، شوک‌های اقتصادی - مردم شروع به درونی کردن (Internalize) این حس می‌کنند که در یک دوران غیرقابل پیش‌بینی (Time of Unpredictability) زندگی می‌کنند (Bespoke Psychiatry, 2025).

نگارندگان

جدول شماره ۱۲ - تعریف پدیده تنش اجتماعی

در ادبیات کلاسیک جامعه‌شناسی، اصطلاح «تنش اجتماعی» (Social Tension) در تحلیل فرآیند فروپاشی (Disintegration) به کار می‌رود. فروپاشی به گسست پیوندهای اجتماعی (Rupture of Social Ties)، زوال ارزش‌ها (Loss of Values) و افزایش ناهنجاری اجتماعی (Increasing of Social Anomie) اشاره دارد. پارسونز «تنش» (Parsons) را به عنوان تمایل به برهم خوردن تعادل بر اثر درگیری میان دو یا چند مولفه نظام تعریف می‌کند. پارسونز، مفهوم «هنجار» (Norm) را وارد ساختار کنش اجتماعی کرد و نشان داد که عنصر تنظیمی (Regulatory Element) که در [هنگام] اجرای کنش اجتماعی با مقاومت مواجه می‌شود، منبع تنش اجتماعی و تضاد بالقوه است. اسمبلسر (Smelser) تنش‌های اجتماعی را به عنوان یک حالت خاص از آگاهی و احساسات اجتماعی [نسبت به معضلات جامعه] توصیف می‌کند.

این حالت به واسطه تجمع خستگی و کج خلقی ذهنی (Buildup of Mental Fatigue and Irritability)، ناامیدی و محرومیت (Frustration and Deprivation)، پرخاشگری (Aggression) و افسردگی بخش قابل توجهی از جامعه (Depression of A Significant Part of Society) مشخص می شود. بوزوفسکی (Buzovsky) عنوان می دارد که تنش اجتماعی با گسترش احساسات منفی در بین مردم همراه است و خود را در کنش های جمعی [مردم] نشان می دهد (Artemov, Aleinikov, Abgadzava, Pinkevich & Abalian, 2017: 195-196).

نگارندگان

جدول شماره ۱۳- تعریف پدیده دلخوری

«اسنو» معتقد است که وقتی افراد به صورت جمعی مقامات را به چالش می‌کشند، معمولاً این کار را در مورد مسائلی انجام می‌دهند که [نسبت به آن] عمیقاً دل‌آزرده هستند، نگرانی قابل توجهی دارند یا احساسات پرشوری نسبت به آن دارند. این مسائل یا شرایط آزاردهنده و احساسات مرتبط با (Dissatisfaction, Fear, Indignation, Resentment, and Moral Shock) - نظیر نارضایتی، ترس، خشم، رنجش و شوک اخلاقی - را می‌توان به عنوان دلخوری‌ها (Grievances) در نظر گرفت. دلخوری‌ها، محرک انگیزشی اولیه (Primary Motivational Impetus) در راستای سازمان‌دهی کارزارهای جنبش اجتماعی و مشارکت در فعالیت‌های [مرتبط با] جنبش اجتماعی را فراهم می‌کنند.

اگرچه مجموعه شرایط مختلفی وجود دارد که به ظهور و عملکرد جنبش‌های اجتماعی مساعدت می‌کند - نظیر درجه‌ای از فرصت سیاسی ادراک شده (Degree of Perceived Political Opportunit) بسیج‌کننده دلخوری‌ها (Mobilizing Grievance) نیست. گذشته از این موارد، تصور این‌که اکثر افراد بدون احساس عمیق رنجش از وضعیتی که مغایر با منافع، حقوق، اصول اخلاقی یا رفاه آن‌ها یا دیگران تلقی می‌شود، در فعالیت‌های [مرتبط با] جنبش اجتماعی شرکت کنند، دشوار است.

مطمئناً هنگام بررسی این‌که چرا مردم، خود را با یک جنبش خاص همسو می‌کنند، نقش عوامل انگیزشی دیگری - نظیر کنجکاوی، میل به تأیید و فشار همسالان - (Peer Pressure) بر ذهن متبادر می‌شود، لکن این عوامل معمولاً در غیاب دلخوری‌های عمیق (Deeply Felt Grievances)، فرعی و تا حد زیادی بی‌ربط هستند.

در بررسی میزان دلخوری‌ها در ظهور جنبش، از نظر تحلیلی مفید است که بین دلخوری‌های فردی (Individual Grievances) و بسیج‌کننده تمایز قائل شویم، زیرا دلخوری‌های بسیج‌کننده با ظهور و عملکرد جنبش‌های اجتماعی ارتباط دارد. بنابراین تفاوت چیست؟ دلخوری‌های فردی به صورت فردی و نه جمعی تجربه می‌شوند. دلخوری‌های فردی معمولاً شامل انواع نارضایتی‌ها یا آزرده‌گی‌هایی (Discontents and Aggravations) هستند که به صورت منتظم توسط اکثر مردم تجربه می‌شوند، نظیر افزایش قیمت، روبه‌های اداری یا رئیس اداره، یا انتظار طولانی برای ملاقات با پزشک یا انتظار طولانی در صف‌های بانک، فروشگاه مواد غذایی، پمپ بنزین یا [ترافیک] بزرگراه. این قبیل آزرده‌گی‌ها (Aggravations) در دنیای مدرن رایج و شاید حتی فراگیر هستند. اما برای اکثر مردم، این آزرده‌گی‌ها معمولاً به عنوان جنبه‌های ناخوشایند زندگی روزمره در نظر گرفته می‌شوند که در مورد آن‌ها کار زیادی نمی‌توان انجام داد، یا معمولاً منافع حاصل از اقدام در راستای [کاهش به] آن‌ها ناچیز تلقی می‌شود. علاوه بر این، آزرده‌گی‌ها به ندرت به دلخوری‌های جمعی مشترک تبدیل می‌شوند که بتوانند محرک مداخله جمعی گردند. از دگر سو، دلخوری‌های بسیج‌کننده، دلخوری‌هایی هستند که بین تعدادی از کنش‌گران، چه افراد و چه سازمان‌ها، مشترک هستند و به آن اندازه جدی تلقی می‌شوند که نه تنها شکایت کنند، بلکه نوعی کنش جمعی اصلاحی را نیز ایجاب می‌کنند.

ادامه جدول شماره ۱۳-

بنابراین، این دلخوری‌های بسیج‌کننده و نه دلخوری‌های فردی هستند که محرک انگیزشی اولیه (Primary Motivational Impetus) را در راستای سازمان‌دهی کارزارهای جنبش اجتماعی و مشارکت در فعالیت‌های [مرتبط با] جنبش اجتماعی فراهم می‌کنند. اما برخلاف دلخوری‌های فردی، دلخوری‌های بسیج‌کننده پدیده‌های روزمره‌ای (Everyday Phenomena) نیستند که به صورت منظم تحقق یابند. به صورت استعاره‌ای، دلخوری‌های بسیج‌کننده بیشتر شبیه قارچ‌هایی هستند که پس از باران بهاری رشد می‌کنند تا علف‌های هرز؛ دلخوری‌های بسیج‌کننده به صورت مداوم و در همه جا شکوفا نمی‌شوند، بلکه فقط تحت شرایط مشخصی رشد می‌کنند (Snow, 2013: 288-289).

نگارندگان

جدول شماره ۱۴- تعریف پدیده اعتراض

«کارل دیتر آپ» ضمن بررسی تعاریف مختلف «اعتراض (Protest)»، به چهار مشخصه این مفهوم اشاره می‌کند: (۱) اعتراض یک کنش یا یک رفتار است. این [موضوع] یک عنصر مشترک در همه تعاریف است. اکثر محققان اعتراض را به عنوان یک کنش مشترک تصور می‌کنند. بنابراین، اگر یک شهروند مجرد نامه‌ای شدیدالحن را به یک سیاست‌مدار بنویسد و خواستار عقب‌نشینی [آن سیاست‌مدار] از یک تصمیم شود، [این اقدام مصداق] اعتراض نیست. اما اگر گروهی از افراد آن نامه را امضا کنند، این [اقدام مشترک] یک اعتراض محسوب می‌شود؛ (۲) کنش‌گران [معتراض] به یک یا چند تصمیم [اتخاذ شده] از سوی [مقام یا مقامات] هدف [اعتراض] معترض هستند. (۳) کنش‌گران قادر به محقق ساختن اهداف از طریق تلاش‌های مستقل خود نیستند؛ در عوض، آن‌ها بر بازیگران ثالث یا آنتاگونیست‌ها [یا نیروهای متخاصم - antagonists] [یعنی اهداف مورد نظر - اعمال فشار می‌کنند؛ (۴) رفتار [اعتراضی] از الگوی متعارف [و معمول] تبعیت نمی‌کند (Opp, 2009: 34).

«گراسو و جیگنی» عنوان می‌دارند که اعتراض‌ها، کنش‌های جمعی هستند که عدم پذیرش یا نارضایتی از تجربه‌های مشترک و/یا سیاست‌گذاری‌های دولتی را ابراز می‌کنند و اغلب انعکاس آرمان‌های جمعی برای تغییر هستند. از منظر «راخت» (Rucht)، اعتراض‌ها «کنش‌های عمومی و جمعی کنش‌گران غیردولتی هستند که به صورت هم‌زمان انتقادات یا اعتراض‌های خود را همراه با مطالبات سیاسی بیان می‌کنند».

«مایر و ترو (Meyer and Tarrow)» از اعتراض‌ها با عنوان «اجراهای تعارض‌آمیز (Contentious Performances)» و «سیاست خیابانی (Street Politics)» یاد می‌کنند تا نشان دهند که اعتراض‌ها، چگونه خارج از مجاری نهادی طرح مطالبات و درخواست‌های شهروندی رخ می‌دهند. بیشتر کنش‌های اعتراضی، قانونی و غیرخشونت‌بار هستند، اغلب مجاز شمرده می‌شوند و معمولاً به صورت رسمی پذیرفته می‌گردند. این کنش‌ها ممکن است از نظر میزان اختلال در نظم عمومی و واکنش مقامات به آن‌ها متفاوت باشند؛ طیف این واکنش‌ها می‌تواند از تحمل - و حتی تسهیل - تا سرکوب متفاوت باشد (Grasso & Giugni, 2023: 489).

نگارندگان

جدول شماره ۱۵- تعریف پدیده تهییج

مفهوم «تهییج (Agitation)» کاربرد کم‌تری در ادبیات جامعه‌شناسی دارد و عمدتاً در حوزه مطالعات اطلاعاتی (Intelligence Studies) مورد استفاده قرار می‌گیرد و یکی از وظایف سرویس‌های اطلاعاتی در مورد مردم کشور خود و کشورهای دیگر می‌باشد.

در یک سند «سری (Secret)» که توسط آژانس مرکزی اطلاعات ایالات متحده (CIA) تولید شده است و در سال ۲۰۰۲ اجازه انتشار عمومی آن صادر گردید، مفهوم «تهییج» از منظر اتحاد جماهیر شوروی این‌گونه تعریف شده است: الف) تعریف حزب کمونیست: «[پرورش] رهبران آموزش سیاسی [در راستای تربیت] توده‌های وسیع طبقه کارگر با روحیه کمونیسم»؛ ب) تعریف دیگر: «تحریک یا برانگیختن مردم به [انجام] اقدام خودجوش (Inciting or Arousing People to Spontaneous Action)» (CIA, 2002: 1).

البته در ادبیات جدید، حتی طرف‌های رقیب نیز می‌توانند مردم کشور خود را تهییج کنند. در یک سند منتشره توسط اداره اطلاعات ملی ایالات متحده (DNI) آمده است: افزایش تهییج عمومی (Public Agitation) توسط طرف‌های رقیب (Competing Side) می‌تواند فرآیندهای سیاسی را بیش از پیش قطبی (Polarize) کند و تلاش‌های مقامات منتخب در راستای آشتی دادن دیدگاه‌های سیاسی متفاوت و دستیابی به راه‌حل‌های سازشی برای چالش‌های ملی را تضعیف نماید. این امر می‌تواند منجر به سیاست‌گذاری‌های متغیر، متناقض و ناکارآمد (Fluctuating, Contradictory, and Ineffective Policies) شود (Directorate of National Intelligence, 2021: 12).

بنابراین، می‌توان گفت که به تحریک ارادی و عامدانه شهروندان خودی و مردم دیگر کشورها توسط یک «تهییج‌کننده (Agitator)» که می‌تواند یک عامل داخلی یا خارجی باشد (نظیر یک سرویس اطلاعاتی حریف)، «تهییج» گفته می‌شود که موجب می‌گردد شهروندان به‌صورت آگاهانه یا غیرآگاهانه منافع و خواسته‌های طرف تهییج‌کننده را دنبال کنند و منافع و مصالح ملی را نادیده بگیرند.

نگارندگان

جدول شماره ۱۶- تعریف پدیده اغتشاش

«اغتشاش (Disturbance or Turbulence)» را اگرچه می‌توان یک پدیده و به‌عنوان یکی از شکل‌های سیاست تعارض‌آمیز (Contentious Politic) که دارای سه مولفه منازعه، کنش جمعی و سیاست می‌باشد، در نظر گرفت، لکن مفهومی است که دارای بار حقوقی نیز می‌باشد و تبعات کیفری بر آن مترتب است. به‌همین دلیل دولت‌ها معمولاً تلاش دارند به شکل‌های مختلف اعتراض‌های جمعی، لقب اغتشاش بدهند تا بتوانند با آن برخورد حقوقی-کیفری داشته باشند و از نیروی زور در راستای سرکوب آن بهره گیرند. نکته‌ای که «چارلز تیلی» در بحث تفاوت میان «انسجام علی» و «انسجام نمادین» به آن اشاره نموده است.

موسسه اطلاعات حقوقی ایالات متحده در تعریف این پدیده عنوان می‌دارد که اغتشاش یا نقض آرامش (Breach of the Peace) یک اصطلاح عمومی است که شامل انواع رفتارهایی می‌شود که در نظم عمومی

خلل ایجاد می‌کنند، آرامش عمومی را برهم زده یا [مردم را] تحریک به [انجام] خشونت می‌کنند، از جمله هرگونه تخلف از قانون که برای حفظ آرامش و نظم عمومی وضع شده باشد.

ادامه جدول شماره ۱۶-

اغتشاش یک جرم کیفری است که طبق قانون عرفی و قوانین مختلف به رسمیت شناخته شده است (Legal Information Institute, 2021). «اغتشاش» ممکن است به واسطه دخالت و تحریک عامل تهییج‌کننده (Agitator) داخلی یا خارجی همراه باشد یا ممکن است به صورت خودجوش باشد. «اغتشاش» خودجوش و بدون دخالت و تحریک عامل تهییج‌کننده را «آشوب» می‌گویند. تفاوت پدیده «تهییج» و «اغتشاش» در آن است که در «تهییج» عامل تهییج‌کننده (Agitator) صرفاً از طریق القای فکری و ذهنی (به واسطه جنگ روانی، تبلیغات و غیره) به دنبال تحریک یا برانگیختن شهروندان یک کشور به انجام اقدام علیه نظام سیاسی آن کشور می‌باشد. اما شدت و گستره «اغتشاش» وسیع‌تر بوده و عامل تهییج‌کننده، علاوه بر القای فکری و ذهنی، امکانات و نیروهای مادی خود اعم از سلاح، پول، رسانه، فناوری، عامل حرفه‌ای، تجهیزات ارتباطی، تاکتیک‌های اختلال در عملکرد نیروهای ضدشورش و غیره را نیز در اختیار اغتشاش‌گران قرار می‌دهد. شدت کارزار در «اغتشاش» نیز بسیار قوی‌تر از شدت کارزار در «تهییج» می‌باشد.

نگارندگان

جدول شماره ۱۷- تعریف پدیده آشوب

«آشوب (Riot)» همان «اغتشاش» خودجوش و بدون دخالت و تحریک عامل تهییج‌کننده (Agitator) داخلی یا خارجی می‌باشد. «اسکات» عنوان می‌دارد که «آشوب» دلالت بر افزایش ناگهانی خشونت جمعی، که اغلب متوجه اموال و گاهی متوجه افراد صاحب قدرت می‌گردد، دارد (Sudden Upsurge of Collective Violence, Often Directed At Property, Sometimes At Persons In Authority). درباره تعریف دقیق این اصطلاح، و همچنین درباره نقطه‌ای که ناآرامی جمعی تبدیل به آشوب می‌شود (Collective Unrest Becomes Riot)، به جای آن که صرفاً یک بی‌نظمی مدنی (Civil Disorder) تلقی گردد، وجود دارد. (Scott, 2014: 900) «مایرز» معتقد است که «آشوب»، یک کنش جمعی خشونت‌بار و مهارنشده (An Unruly Collective Act of Violence) است که ماهیتی موقت (Temporary) دارد، جدا از روایات روزمره (Everyday Routines) است و منجر به آسیب به افراد یا اموال - چه مشارکت‌کنندگان [در آشوب] و چه هدف‌ها [و مخاطبان] کنش‌گران جمعی - می‌شود. اگرچه عمده جامعه‌شناسان، درکی شهودی از چیستی آشوب (Intuitive Sense of What Constitutes A Riot) دارند، [لکن] مرزهای تعریف این پدیده مبهم است

و تعیین این‌که آیا برخی از رویدادها واقعاً «آشوب» محسوب می‌شوند یا خیر، می‌تواند دشوار باشد (Myers, 2013: 1430).

نگارندگان

جدول شماره ۱۸- تعریف پدیده یاغی‌گری (یا تمرد)

«یاغی‌گری (یا تمرد) (Insurgency) در دکترین نظامی بریتانیا به‌عنوان «یک حرکت سازمان‌یافته با هدف سرنگونی یک حکومت قانونی به‌واسطه استفاده از براندازی و درگیری مسلحانه (An Organized Movement Aimed At the Overthrow of A Constituted Government Through the Use of Subversion and Armed Conflict)» تعریف شده است (UK Ministry of Defence, 2004: 4). همین تعریف توسط سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) و ارتش ایالات متحده نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. نکته بسیار مهمی که می‌باید مورد توجه قرار گیرد آن است که مفهوم «یاغی‌گری» عمدتاً توسط قدرت‌های استعماری که خاک یک کشور دیگر را اشغال نموده‌اند، جهت خطاب قرار دادن رزمندگانی که به مقاومت در مقابل اشغال‌گران می‌پردازند، مورد استفاده و استعمال قرار می‌گیرد. در این راستا، «جوانا اسپیر» معتقد است که یاغی‌گری نوعی مخالفت خشونت‌بار با حکومت یک نیروی قوی‌تر (Violent Opposition to Rule by a Stronger Force) است. از نمونه‌های مورد بحث گسترده می‌توان به یاغی‌گری [یا تمردی] اشاره کرد که نیروهای بریتانیایی در مستعمرات آمریکایی در قرن هجدهم با آن مواجه شدند، مقاومت [مردم] فرانسه در برابر حکومت نازی‌ها در طول جنگ جهانی دوم، و یاغی‌گری‌های ضد استعماری (Anti-Colonial Insurgencies) دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ در آفریقا و آسیا (Spear, 2018: 427).

نگارندگان

جدول شماره ۱۹- تعریف پدیده فاجعه (یا بلوا)

در رابطه با مفهوم «فاجعه یا بلا (Disaster or Calamity)» «اسکات» معتقد است که فجایع طبیعی (Natural Disasters) نظیر آتشفشان‌ها، زلزله‌ها، امواج جزر و مدی - تمام یا بخشی از جوامع را مختل می‌کنند، موجب آواره شدن مردم، فروپاشی سیستم‌های تولید و توزیع و تشدید رقابت برای منابع می‌شوند. فجایع ساخته دست بشر (Man-made Disaster) [به‌ویژه جنگ] علاوه بر این پیامدها، علل اجتماعی نیز دارند - با این تفاوت که قابل اجتناب هستند. پژوهش‌های پیرامون فاجعه، تأثیر اجتماعی و روانی این وقایع را در میان افراد درگیر بررسی می‌کنند. برخی از جامعه‌شناسان به‌ویژه رابرت مرتون (Robert Merton) استدلال کرده‌اند که مکان‌های [وقوع] فاجعه فرصت‌های مهمی برای تحقیقات جامعه‌شناختی و ساخت نظریه اجتماعی ارائه می‌دهند، زیرا حالت استرس جمعی ناشی از فاجعه، فرآیندهای اجتماعی که معمولاً سال‌ها زمان می‌برد را در یک بازه زمانی غیرمعمول کوتاه محقق می‌سازد؛ رفتارهایی که معمولاً خصوصی هستند را آشکار می‌سازند و بنابراین مطالعه [این رفتارها] را آسان‌تر می‌سازد (Scott, 2014: 299).

«کوآرانتیلی» از اصطلاح «Calamity» استفاده می‌کند و عنوان می‌دارد که شرح فجایع (Descriptions of Calamities) در همان نوشته‌های اولیه بشر وجود دارد، اما مطالعات تجربی اسلوب‌مند و رساله‌های نظری در مورد ویژگی‌های اجتماعی فجایع (Social Features of Disasters) تنها در قرن بیستم پدیدار شدند (Quarantelli, 2000: 681).

ادامه جدول شماره ۱۹-

مفهوم‌بندی «فاجعه» به آرامی از به‌کارگیری کاربردهای روزمره این اصطلاح، به‌واسطه تمرکز بر جنبه‌های اجتماعی، به تلاش برای ارائه توصیف‌های جامعه‌شناختی تکامل یافته است. تعاریف اولیه فجایع را معادل خصیصه‌های عوامل محیطی در نظر می‌گرفت و میان «بلای» و عوامل «فناورانه» [بروز فاجعه] تمایز قائل می‌شدند. این دیدگاه با برداشت‌هایی از «فاجعه» به‌عنوان پدیده‌هایی که منجر به اختلالات قابل توجه در زندگی اجتماعی می‌شوند، دنبال شد که در عین حال، ممکن است هیچ عامل فیزیکی در آن نقش نداشته باشد (به‌عنوان نمونه، یک شایعه دروغین ممکن است همان نوع رفتاری را در مردم برانگیزد که یک تهدید واقعی ایجاد می‌کند). بعدها، فجایع به‌عنوان بحران‌هایی (Crise) دیده شدند که نه لزوماً از یک اختلال اجتماعی اولیه و واقعی در یک نظام اجتماعی، [بلکه] از [بر]ساخت‌های اجتماعی خاصی از واقعیت (Certain Social Constructions of Reality) یا از ملاحظات سیاسی نشأت می‌گیرند. محققان دیگر فجایع را با مواردی برابر می‌دانستند که آن تقاضا از سازمان‌های اجتماعی برای [انجام] اقدامات اضطراری از توانایی‌های آن سازمان‌ها برای پاسخ‌گویی فراتر می‌رود. در اواخر دهه ۱۹۸۰، فجایع به‌عنوان جلوه‌های آشکار آسیب‌پذیری‌های پنهان اجتماع، اساساً نقاط ضعف در ساختارها یا نظام‌های اجتماعی، دیده می‌شدند. توافق قابل توجهی وجود دارد که مولفه‌های ذیل در سندهای از اصطلاح «فاجعه» به‌عنوان یک مفهوم جهت‌دهنده دخیل است: فجایع، رویدادهای نسبتاً غیرمنتظره‌ای هستند که به دلیل تهدیدهای ادراک شده ناشی از آن‌ها، روال‌های عادی واحدهای اجتماعی جمعی به‌صورت جدی مختل می‌شوند و انجام اقدامات برنامه‌ریزی نشده‌ای به‌منظور مواجهه با بحران ضرورت می‌یابد (Quarantelli, 2000: 682).

در (زیر) رشته مطالعات امنیتی، فاجعه [یا بلا]، آن واقعه یا رویدادی می‌باشد که به‌صورت اتفاقی یا تصنعی [یا دخالت یک عامل خارجی] ایجاد شده است و به تغییر ناگهانی از [بر]ساخت‌های اجتماعی خاصی از واقعیت یا از ملاحظات سیاسی نشأت می‌گیرند، تأثیرات اجتماعی و روانی عمیقی بر مردم جامعه دارند، پیامدهایی بر جای می‌گذارند و معمولاً به تغییر ساختارهای حکمرانی، تغییر جریان حاکم بر قوه مجریه یا مجلس یا حتی تغییرات عمیق‌تر منجر می‌شوند. بنابراین، «فاجعه» تأثیرات عمیقی هم بر Polity (ساختارها و تشکیلات حکمرانی)، هم بر Politics (سیاست) و هم بر Policy (سیاست‌گذاری) اعمال می‌کند. به‌عنوان نمونه، عملیات ترور «رفیق الحریری» در لبنان که توسط اسرائیل انجام گرفت، لکن انگشت اتهام به سمت ارتش سوریه اشاره کرد و لبنان را به ورطه نزاع داخلی کشاند و در نهایت، منجر به خروج ارتش سوریه از لبنان گردید و تغییرات عمیقی در ساختار امنیتی، نظامی و حتی سیاسی لبنان ایجاد نمود.

نگارندگان

جدول شماره ۲۰-تعریف پدیده شورش

«جک ای. گلدستون» معتقد است که شورش (Revolt) نوعی از فوران خشم‌گینانه توده‌ها است که بارها شعله‌ور می‌شود، اما در نهایت به‌صورت خشونت‌بار سرکوب می‌گردد (Revolt- the Kind of Angry Crowd Outburst that Frequently Flares Up, Only To Be Violently Put Down) (Goldstone, 2016: XXI).

«مارکس» معتقد بود که انسان، یا حداقل پرولتاریا [یا طبقه کارگر صنعتی] در جامعه سرمایه‌داری (Proletariat In Capitalist Society)، زمانی که آن‌قدر تحقیر شود که سهم او از تولید صنعتی، صرفاً به او اجازه زنده ماندن بدهد، شورش (Revolt) خواهد کرد. یعنی، مارکس بر این باور بود که انسان زمانی شورش خواهد کرد که بقای او تهدید شود (Davies, 1971: 6).

«مورلو» معتقد است که شورش (Revolt)، طغیان (Rebellio) و یاغی‌گری (Insurgency)، شکل‌های متمایزی از مقاومت در برابر اقتدار حاکم (Distinct Forms of Resistance Against Established Authority) هستند که هر کدام تفاوت‌های ظریف خود را دارند. «شورش» معمولاً به تلاش برای گسستن از یک قدرت حاکم یا برخاستن علیه آن (An Attempt to Break Away From or Rise Against An authority) اشاره دارد، در حالی که «طغیان» به مخالفت سازمان‌یافته‌تر و قوی‌تر با خواسته‌های حکومت (More Organized and Forceful Opposition to Government Demands) اشاره دارد.

«یاغی‌گری»، نوعی مقاومت کمتر ساختاریافته (Less Structured Form of Resistance) را نشان می‌دهد که اغلب فاقد سازمان‌دهی جامع و کامل جنبش‌های انقلابی می‌باشد. نمونه‌های مختلفی از این مفاهیم در طول تاریخ حادث شده‌اند؛ نظیر شورش بزرگ علیه حکومت روم (Great Revolt Against Roman) و طغیان چچن‌ها علیه روسیه (Chechen Rebellion Against Russia). ممکن است یاغی‌گری که عموماً در چارچوب حقوق بین‌الملل از مشروعیت بیشتری برخوردار می‌باشد، از حمایت خارجی و تضمین‌های قانونی بهره‌مند شود. این تمایز می‌تواند برای بازیگران درگیر حیاتی باشد، چرا که موفقیت در کسب شناسایی به‌عنوان یک حرکت یاغی‌گرانه (Insurgent Movement) می‌تواند مزایای استراتژیکی از جمله مشروعیت بالقوه و کمک‌های خارجی را به همراه داشته باشد. در نهایت، نحوه درک این اقدامات توسط جامعه جهانی نقش تعیین‌کننده‌ای در نتایج آن‌ها و میزان مشروعیت اعطا شده به بازیگران درگیر ایفا می‌کند (Morello, 2023).

نگارندگان

جدول شماره ۲۱- تعریف پدیده طغیان (یا عصیان)

طغیان یا عصیان (Rebellio) یک کنش جمعی است که دایره‌ای وسیع و عمیق دارد. هدف اولیه طغیان به چالش کشیدن سبک زندگی، نظم اقتصادی، ساختارهای حکمرانی، سنت‌ها، ارزش‌ها و مقدسات یک جامعه [بدون به‌کارگیری هر گونه خشونت] و هدف نهایی طغیان، تغییر [بدون به‌کارگیری هر گونه خشونت] می‌باشد. به‌عنوان نمونه، برخی از سکولارها در جامعه اسرائیل سنت یهود طغیان کرده و به‌صورت علنی در کنار دیوار ندبه در سرزمین‌های اشغالی، ساندویچ گوشت خوک گاز می‌زنند یا آیین‌های سبت و سخت یهودیت ارتدوکس را به چالش می‌کشند.

«بروس و یارلی» در کتاب معروف «فرهنگ لغت جامعه‌شناسی سیچ»، در مورد مفهوم «طغیان» یا «عصیان» عنوان می‌دارند که طغیان (حداقل در سبک) یکی از مولفه‌های اصلی فرهنگ جوانان است (Rebellion (in Style At Least) Is A Central Feature of Youth Culture). جوانان طبقه متوسط اغلب از سبک [زندگی] طبقه کارگر تقلید می‌کنند. جوانان سفیدپوست معمولاً لهجه محلی، موسیقی و نوع لباس را از جوانان سیاه‌پوست وام می‌گیرند (Bruce & Yearley, 2006: 322).

بنابراین، ممکن است حتی سبک زندگی و نحوه پوشش در یک جامعه هم طغیان صورت گیرد. گاهی ممکن است علیه قوانین و مقررات آن جامعه طغیان صورت بپذیرد که به آن نافرمانی مدنی (Civil Disobedience) گفته می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت که نافرمانی مدنی یکی از شکل‌های طغیان می‌باشد.

«گراسو و جیگنی» عنوان می‌دارند که نافرمانی مدنی، امتناع داوطلبانه و آشکار از پیروی از قانون یا مقررات (Voluntary and Conspicuous Refusal to Obey A Law or Regulation) علنی از اجرای تکالیف قانونی یا مقررات می‌باشد، با این استدلال که این قوانین، برخی از «اصول بالادستی» [آن جامعه] (Some "Higher Principle") را نقض می‌کنند. هدف کنش نافرمانی مدنی، استقبال از مجازات است تا مشروعیت تکلیف مورد بحث در محاکم قضایی مورد ارزیابی قرار گیرد. سربه‌زیری از قانون ناعادلانه (Refusal to Obey An Unjust Law)، به هیچ وجه به معنای طرد سیاست [و زیر سوال بردن نظام حاکم] نیست (Rejection of Politics)، بلکه فراخوانی است برای بسط حقوق و آزادی‌هایی که یک نظام مردم‌سالار به شهروندان خود اعطا می‌کند. (Grasso & Giugni, 2023: 47) به‌عنوان نمونه، در پدیده طغیان علیه انقراض ((The Extinction Rebellion)) در سال ۲۰۱۹، پرتره‌های رئیس‌جمهور مکرون را از تالارهای شهر حذف نمودند (Grasso & Giugni, 2023: 47).

تفاوت «اعتراض» و «طغیان» در گستره و عمق این دو مفهوم نهفته است. در حالی که «اعتراض» نسبت به یک نهاد سیاسی، یک سیاست یا یک تصمیم محدودی دارد، لکن «طغیان» دایره‌ای وسیع‌تر از قوانین، مقررات و تصمیم‌های اتخاذ شده دارد و می‌تواند سبک زندگی، نظم اقتصادی، ساختارهای حکمرانی، سنت‌ها، ارزش‌ها و مقدسات یک جامعه را [بدون به‌کارگیری هر گونه خشونت] درنوردیده و دست‌خوش تغییر نماید. هدف نهایی طغیان، تغییر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی یا سیاسی، بدون به‌کارگیری هر گونه خشونت می‌باشد. لازم به ذکر است که در «طغیان» کنش‌گران صرفاً به‌دنبال تغییر هستند و سرنگون نمودن نظام سیاسی را دنبال نمی‌کنند.

جدول شماره ۲۲- تعریف پدیده خیزش

دانش‌نامه «بریتانیکا» مفهوم «خیزش» (Uprising) را این‌گونه تعریف می‌کند: «تلاش معمولاً خشونت‌بار عمده مردم برای تغییر حکومت یا رهبر یک کشور (A Usually Violent Effort By Many People to Change the Government or Leader of A Country)» (The Britannica Dictionary, 2025).
«خیزش» دارای چند مولفه مهم می‌باشد که آن‌را از سایر پدیده‌ها متمایز می‌سازد: (۱) بر خلاف دو پدیده «تهدیه» (Agitation) و «آغتشاش» (Disturbance or Turbulence)، «خیزش» پدیده‌ای خودجوش است و ناشی از القائات یک عامل خارجی (Agitato) نیست؛ (۲) شدت سازمان‌دهی و بسیج در پدیده «خیزش» کمتر از پدیده «جنبش اجتماعی» (Social Movement) و بیشتر از پدیده «اعتراض» (Protest) می‌باشد؛ (۳) شدت کارزار در پدیده «خیزش» کمتر از دو پدیده «قیام» (Upheaval) و «انقلاب» (Revolution) و بیشتر از پدیده «طغیان» می‌باشد؛ (۴) تفاوت «طغیان» (Rebellion) و «خیزش» در آن است که در پدیده «طغیان» قوانین، مقررات، تصمیم‌های اتخاذ شده، سبک زندگی، نظم اقتصادی، ساختارهای حکمرانی، سنت‌ها، ارزش‌ها و مقدسات یک جامعه با هدف تغییر یا منکوب نمودن آن‌ها آماج حمله معنایی قرار می‌گیرند [بدون به‌کارگیری هر گونه خشونت]، لکن در «خیزش» هدف‌گذاری بر تغییر دولت یا رهبر یک کشور، به‌واسطه بهره‌گیری از خشونت و کنش‌های خشن انجام می‌شود؛ (۵) تعداد مشارکت‌کنندگان در پدیده «خیزش» بیشتر از «اعتراض» می‌باشد؛ (۶) ماهیت پدیده «خیزش» سیاسی است، لکن ماهیت پدیده «جنبش» می‌تواند سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی باشد.

نگارندگان

جدول شماره ۲۳- تعریف پدیده جنبش اجتماعی

«گودوین و جاسپر» مفهوم «جنبش اجتماعی» (Social Movement) را این‌گونه تعریف می‌کنند: یک چالش جمعی، سازمان‌یافته، پایدار و غیرنهادی (A Collective, Organized, Sustained, and Noninstitutional Challenge) علیه مقامات، صاحبان قدرت یا باورها و رویه‌های فرهنگی (Goodwin & Jasper, 2015: 4).
«جانستون» معتقد است که جنبش‌های اجتماعی نیروهای کلیدی تغییر اجتماعی در دنیای مدرن هستند. اگرچه همه تغییرات اجتماعی از جنبش‌های اجتماعی نشأت نمی‌گیرند، [بلکه] نوآوری‌های فناورانه، تغییرات اقلیمی، بلایای طبیعی و جنگ‌ها نیز از علت‌های تغییرات اجتماعی هستند. جنبش‌های اجتماعی منحصر به فرد (unique) هستند زیرا توسط افرادی که به این جنبش‌ها می‌پیوندند، به‌صورت هدف‌مند و استراتژیک هدایت می‌شوند. یکی دیگر از ویژگی‌های کلیدی این است که در جنبش‌های اجتماعی، افراد بسیج می‌شوند و کار خود را عمدتاً خارج از کانال‌های سیاسی و نهادی مستقر انجام می‌دهند (Johnston, 2014: 1).

ادامه جدول شماره ۲۳-

«مک‌کارتی و زالد» عنوان می‌دارند که یک جنبش اجتماعی مجموعه‌ای از عقاید و باورهای یک جمعیت است که نشان‌دهنده اولویت‌های [افراد] برای تغییر برخی از مولفه‌های امر اجتماعی است (Some Elements of the Social) (McCarthy & Zald, 2015: 162).

«چارلز تیلی» معتقد است که جنبش اجتماعی آن‌گونه که پس از [سال] ۱۷۵۰ در غرب شکل گرفت، از ترکیب ابتکاری و سهم سه مولفه پدیدار شد:

(۱) کارزار جنبش اجتماعی (Social Movement Campaign): یک تلاش عمومی پایدار و سازمان‌یافته در راستای طرح ادعاهای جمعی خطاب به مقامات هدف (Target Authorities)؛

(۲) داشته جنبش اجتماعی (Social Movement Repertoire): ترکیب‌هایی از شکل‌های مختلف کنش سیاسی [نظیر]: ایجاد انجمن‌ها و ائتلاف‌های با هدف خاص، گردهمایی‌های عمومی، [راه‌اندازی] دسته‌های رسمی، شب زنده‌داری [جمعی]، صف‌آرایی، تظاهرات، صدور طومار [یا عریضه]، بیانیه در رسانه‌های عمومی و خطاب به آن‌ها، و انتشار جزوه؛ و

(۳) نمایش‌های WUNC: بازنمایی‌های عمومی هماهنگ مشارکت‌کنندگان از: WUNC ارزش‌مندی، وحدت، تعداد و تعهد از سوی خود و/یا حوزه‌های انتخابیه آن‌ها.

ارزش‌مندی (Worthiness) به معنای رفتار متین، پوشش مرتب، حضور روحانیت (Presence of Clergy)، اشخاص والامقام و مادران به همراه کودکان می‌باشد؛ وحدت (Unity) به معنای شبیه بودن نشان‌ها، پیشانی‌بندها، پرچم‌ها یا لباس‌های هماهنگ، راهپیمایی در صف‌های منظم، آواز خواندن و شعار دادن (Singing and Chanting) می‌باشد؛ تعداد (Numbers) ناظر بر تعداد افراد، امضاها، پای طومار [یا عریضه]، پیام‌های موکلان [حوزه‌های انتخابیه] (Constituents)؛ پر کردن خیابان‌ها، پر کردن تالارها، بازنشر و شمار لایک‌ها می‌باشد؛ تعهد (Commitment) به معنای تحمل هوای بد، مشارکت قابل مشاهده سالمندان و معلولین، مقاومت در برابر سرکوب، فداکاری آشکار، پرداخت حق عضویت و/یا سخاوت (Benefaction) می‌باشد (Tilly & Wood, 2020: 6-7).

نگارندگان

جدول شماره ۲۴- تعریف پدیده قیام

«مارکس» وجه و وجهه‌ای طبقاتی برای «قیام» (Upheaval) در نظر می‌گرفت و «قیام» را به صورت «کنار گذاشتن روابط قدیمی توسط طبقه نوظهور و ایجاد مجموعه‌ای جدید از روابط (New Rising Class Casting Aside the Old and Creating A New Set of Relationships)» تعریف می‌کرد. همان‌گونه که بورژوازی، اشرافیت فئودالی قدیمی را سرنگون کرد تا سرمایه‌داری را ایجاد کند (Bourgeoisie Had Overthrown the Old Feudal Aristocracy to Create Capitalism)، طبقه کارگر نیز سرمایه‌داران را سرنگون خواهد کرد تا اقتصاد سوسیالیستی ایجاد کند (Bruce & Yearley, 2006: 183).

ادامه جدول شماره ۲۴-

به صورت خلاصه می‌توان گفت که «قیام» به پدیده‌ای اطلاق می‌شود که در آن، روابط موجود در همه یا یکی از حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به صورت ناگهانی و خشونت‌بار کنار گذاشته می‌شود، گروه (یا طبقه) حاکم سرنگون شده و روابط جدیدی ایجاد می‌گردد. بنابراین، «قیام» یک آشفتگی یا اختلال ناگهانی و خشونت‌بار در روابط موجود است که در آن، یک گروه (یا طبقه) جدید با منافع، مطالبات و شبکه جدید بر عرصه اقتصاد/اجتماع/فرهنگ حاکم می‌گردند.

نکته بسیار مهمی که باید بدان توجه نمود آن است که «قیام» به براندازی و سقوط حکومت مستقر و قدرت حاکم منتهی نمی‌شود و صرفاً مجموعه‌ای جدید از روابط (در همه یا یکی از حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) ایجاد می‌شود.

«انقلاب (Revolution)» نوعی «قیام» است که علاوه بر روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، روابط موجود در حوزه سیاسی نیز به صورت ناگهانی و خشونت‌بار کنار گذاشته می‌شود، گروه (یا طبقه) حاکم سرنگون شده و روابط جدیدی در همه حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایجاد می‌گردد.

زمانی که کارد به استخوان مردم برسد با دو پدیده «قیام (Upheaval)» و «شورش (Revolt)» مواجه خواهیم شد. تفاوت «قیام» با «شورش» در ماهیت مطالبه‌گران، نحوه سازمان‌دهی، بسیج و شدت کارزار این دو پدیده می‌باشد.

نگارندگان

جدول شماره ۲۵- تعریف پدیده انقلاب

«انقلاب (Revolution)» از منظر «چارلز تیلی» این‌گونه تعریف شده است:

انتقال اجبارآمیز قدرت در یک کشور (Forcible Transfer of Power Over A Stat) که در جریان آن حداقل دو بلوک متمایز از مدعیان (Two Distinct Blocs of Contender) ادعاها [و مطالبات] ناسازگاری در مورد کنترل دولت (Incompatible Claims to Control the Stat) مطرح می‌کنند و بخش قابل توجهی از جمعیت تحت حاکمیت [آن] دولت، ادعاهای هر یک از بلوک‌ها را می‌پذیرند. یک انقلاب کامل (Full Revolution)، وضعیت انقلابی (Revolutionary Situatio) را با نتیجه انقلابی (Revolutionary Outcome) ترکیب می‌کند:

وضعیت‌های انقلابی:

- ۱) مدعیان یا ائتلاف‌هایی از مدعیان، ادعاهای متعارض [و] برون‌گذارانه‌ای در مورد کنترل دولت یا بخش‌هایی از آن مطرح می‌کنند
(Contenders or Coalitions of Contenders Advancing Exclusive Competing Claims to Control of the State or Some Segment of It)
- ۲) تعهد [یا پای‌بندی] بخش قابل توجهی از شهروندان به این ادعاها
(Commitment to Those Claims By a Significant Segment of the Citizenry)
- ۳) ناتوانی یا عدم تمایل حاکمان برای سرکوب ائتلاف رقیب و/یا تعهد نسبت به ادعاهای آن‌ها

(Incapacity or Unwillingness of Rulers to Suppress the Alternative Coalition and / or Commitment to Its Claims)

ادامه جدول شماره ۲۵-

نتایج انقلابی:
(۱) روی گردانی اعضای رژیم (Defections of Regime Members)؛
(۲) تصاحب [و در اختیار گرفتن] نیروی مسلح توسط ائتلاف‌های انقلابی (Acquisition of Armed Force By Revolutionary Coalitions)
(۳) [اتخاذ سیاست] بی‌طرفی یا روی گردانی نیروی مسلح رژیم [از جانب‌داری حکومت وقت] (Neutralization or Defection of the Regime's Armed Force)
(۴) کنترل تشکیلات دولتی توسط اعضای ائتلاف انقلابی (Acquisition of Control Over the State Apparatus By Members of the Revolutionary Coalition)
(Tilly, 2006: 159).

نگارندگان

ب- دسته‌بندی رویدادهای سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و

۱۴۰۱ بر اساس بینش حاصل شده در بخش قبلی

در بخش قبلی مولفه‌ها و مشخصه‌های شانزده پدیده مختلف که در اصل، شکل‌هایی از سیاست تعارض آمیز «تیلی» هستند، مورد واکاوی قرار گرفت. در این بخش تلاش می‌شود تا بر اساس بینش حاصل شده در بخش قبلی، مشخص شود که شانزده پدیده ذکر شده قابلیت اطلاق بر کدام یک از رویدادهای سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ را دارند.

در جدول شماره ۲۶، ۱۴ مشخصه و ۸۸ مولفه (یا پارامتر) وام گرفته شده از نظریه «تیلی» که در بخش‌های قبلی همه آن‌ها توضیح داده شده‌اند، دسته‌بندی می‌گردد. در جدول‌های شماره ۲۷ و ۲۸، این ۱۶ پدیده براساس مولفه‌های ۸۸ گانه توضیح داده شده است. در جدول شماره ۲۹، تعریف کوتاه و خلاصه از شانزده پدیده فوق که تلخیصی از تعاریف مبسوط قبلی می‌باشد، ذکر شده است.

جدول شماره ۲۶- مفاهیم و گزاره‌های وام گرفته شده از نظریه «چارلز تیلی» برای بررسی یک پدیده (از جمله اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱)

نسخه‌های وام‌گرفته‌شده از نظریه «چارلز تیلی»	مورفه‌های هشت‌گانه
دارا بودن سه مورفه اصلی	۱- منازعه؛ ۲- کنش جمعی؛ ۳- سیاست
سیاست تعارض‌آمیز	
حجم و میزان کنش جمعی	۱- منفعت (بسیار کم؛ کم؛ متوسط؛ زیاد؛ بسیار زیاد)؛ ۲- سازمان‌دهی (بسیار ضعیف؛ ضعیف؛ متوسط؛ قوی؛ عالی)؛ ۳- بسیج (بسیار ضعیف؛ ضعیف؛ متوسط؛ قوی؛ عالی)؛ ۴- فرصت (بسیار کم؛ کم؛ متوسط؛ زیاد؛ بسیار زیاد)؛ ۵- خود کنش جمعی (تعداد بسیار بالا؛ تعداد بالا؛ تعداد متوسط؛ تعداد اندک؛ تعداد بسیار اندک)
نوع ادعا یا مطالبه	۱- ادعاها یا مطالبات هویتی؛ ۲- ادعاها یا مطالبات جایگاهی؛ ۳- ادعاها یا مطالبات برنامه‌ای
نوع داشته	۱- نبود داشته؛ ۲- داشته ضعیف؛ ۳- داشته قدرتمند؛ ۴- داشته انعطاف‌ناپذیر
اجراهای سبک	۱- دیوارنویسی؛ ۲- انتشار پست‌های انتقادی در فضای مجازی؛ ۳- راه‌اندازی کارزارهای مجازی؛ ۴- پخش شایعه؛ ۵- استفاده از نمادهای اعتراضی
اجراهای ملایم	۱- انتشار جزوه و شب‌نامه؛ ۲- انتشار بیانیه در رسانه‌های عمومی و خطاب به آن‌ها؛ ۳- طومارنویسی یا عریضه‌نویسی؛ ۴- نامه‌نگاری جمعی؛ ۵- شعاردهی متفرق پراکنده و بدون تجمع
اجراهای متوسط	۱- تظاهرات؛ ۲- راهپیمایی؛ ۳- صف‌آرایی؛ ۴- گردهمایی‌های عمومی؛ ۵- راه‌اندازی دسته‌های رسمی؛ ۶- راهپیمایی‌های توأم با عریضه‌نویسی؛ ۷- شب‌زنده‌داری جمعی؛ ۸- اعزام هیأت‌های نمایندگی نزد مقامات و نهادها؛ ۹- لابی‌گری؛ ۱۰- ایجاد انجمن‌ها و ائتلاف‌های با هدف خاص؛ ۱۱- کارزارهای انتخاباتی
اجراهای سنگین	۱- تحصن در یک مکان نمادین و مهم؛ ۲- تجمع و اعتصاب؛ ۳- اعتصاب غذا؛ ۴- راه‌اندازی صف‌های اعتصاب؛ ۵- راه‌بندان انسانی یا با ماشین؛ ۶- اشغال اماکن؛ ۷- هجوم به مجتمع‌های رسمی؛ ۸- برگزاری مراسم برای زخمی‌ها و کشته‌شدگان؛ ۹- جمع‌آوری پول برای زخمی‌ها، کشته‌شدگان و خانواده‌های آنان؛ ۱۰- اهتک نمودن نمادها یا وب‌سایت‌های مهم حکومتی
اجراهای تند	۱- خودسوزی؛ ۲- تخریب اموال عمومی (وندالیسم)؛ ۳- خراب‌کاری از جمله بمب‌گذاری و ایجاد آتش‌سوزی؛ ۴- حمله خشن با سلاح سرد و گرم به نیروهای امنیتی؛ ۵- حمله خشن با سلاح سرد و گرم به مراکز پلیس؛ ۶- حمله خشن با سلاح سرد و گرم به اماکن دولتی؛ ۷- حمله با سلاح سرد و گرم به افراد بی‌تفاوت به خود مطالبه‌گران جهت خشمگین شدن مردم؛ ۸- تسمخر و به چالش کشیدن مقدسات، ارزش‌ها، قوانین و عرف فرهنگی جامعه به‌منظور عصبانی کردن حاکمیت
شدت کارزار (میزان اعمال فشار مطالبه‌گران در راستای دست‌یابی به مطالبه خود)	۱- ضعیف؛ ۲- ملایم؛ ۳- متوسط؛ ۴- شدید؛ ۵- بسیار شدید
نمایش‌ها (یا ویترین) WUNC	۱- ارزش‌مندی (W)؛ ۲- وحدت (U)؛ ۳- تعداد (N)؛ ۴- تعهد (C)
نوع کنش‌گران درگیر در منازعه	۱- چالش‌گران یا مطالبه‌گران؛ ۲- اعضا (دارای دسترسی عادی به حاکمیت و قدرت دیگر)؛ ۳- خارجی‌ها (کنش‌گران خارجی بدون دارا بودن عضویت عادی، در سیاست داخلی کشور دیگر مداخله می‌کنند)
ماهیت اجراها از منظر رژیم	۱- مجاز؛ ۲- قابل تحمل؛ ۳- ممنوع
ساختارهای فرصت سیاسی	الف) فرصت -شامل: ۱- تغییر در میزان بازبودگی یا انعطاف‌پذیری رژیم؛ ۲- تغییر در میزان انسجام نخبگان حاکم؛ ۳- عدم ثبات ائتلاف‌های سیاسی؛ ۴- در دسترس بودن متحدان برای گروه‌های معترض؛ ۵- سیاست‌های تسهیل‌گرانه رژیم در برابر انواع مختلف اعتراض و مطالبه‌گری (ب) تهدید -شامل: ۱- عدم تغییر در میزان بازبودگی یا انعطاف‌پذیری رژیم؛ ۲- عدم تغییر در میزان انسجام نخبگان حاکم؛ ۳- ثبات ائتلاف‌های سیاسی؛ ۴- در دسترس نبودن متحدان برای گروه‌های معترض؛ ۵- سیاست‌های سرکوب‌گرانه رژیم در برابر انواع مختلف اعتراض و مطالبه‌گری
منابع سیاسی به‌کار گرفته‌شده توسط رژیم در راستای کنترل منازعه	۱- اجبار؛ ۲- سرمایه؛ ۳- تعهد
نوع داشته رژیم	۱- نبود داشته؛ ۲- داشته ضعیف؛ ۳- داشته قدرتمند؛ ۴- داشته انعطاف‌ناپذیر
اجراهای رژیم	استفاده از اجزای مختلف قوه قهریه نظیر: ۱- پیاده‌نظام (P)؛ ۲- نیروهای مختلف نیروهای پلیس (P)؛ ۳- استفاده از پلیس ضدشورش (ARP)؛ ۴- دادستانی (J)؛ ۵- قوه قضائیه (J)؛ ۶- نیروهای ارتش (A)؛ ۷- سرویس اطلاعاتی (I)؛ ۸- جریحه معترضان (F)؛ ۹- اعمال محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی علیه معترضان (S)؛ ۱۰- اخراج معترضان (IT-D)؛ ۱۱- قطع اینترنت و پیام‌رسان‌ها (IT)
موفقیت مدعیان یا مطالبه‌گران در دست‌یابی به مطالبات خود	۱- موفق؛ ۲- ناموفق

نگارندگان

جدول شماره ۲۷- بررسی ۸ پدیده بر اساس مفاهیم و گزاره‌های وام گرفته شده از نظریه «چارلز تیلی»

مولفه‌ها	ناآرامی اجتماعی	اضطراب جمعی	تش اجتماعی	دلخوری	اعتراض	تهیج	افشاش	آشوب
دارا بودن سه مولفه اصلی سیاست تعارض آمیز	همه این پدیده‌ها شکلی از شکل‌های سیاست منازعه آمیز (با جدال برانگیز) هستند و دارای سه مولفه (۱) منازعه؛ (۲) کنش جمعی؛ و (۳) سیاست می‌باشند							
حجم و میزان کنش جمعی مطالبه گران بر اساس پنج مولفه اصلی	متغیت	بسیار کم	کم	متوسط	متوسط	زیاد (به واسطه القای عامل تهیج)	کم	کم
	سازماندهی	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	متوسط	قوی	قوی	قوی
	پیچ	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	متوسط	قوی	قوی	قوی
	فرصت	بسیار کم	کم	متوسط	متوسط	متوسط	کم	کم
	کنش اجتماعی	تعداد بالا	تعداد بالا	تعداد بالا	تعداد بالا	تعداد متوسط	تعداد اندک	تعداد اندک
نوع ادعا یا مطالبه	برنامه‌ای	برنامه‌ای	برنامه‌ای	برنامه‌ای	جایگاهی	جایگاهی، برنامه‌ای، هویتی	هویتی	هویتی
نوع داشته	نبود داشته	نبود داشته	نبود داشته	داشته ضعیف	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند	نبود داشته	نبود داشته
اجراها	سبک	سبک - ملایم	سبک - ملایم	ملایم	ملایم - متوسط	ملایم - متوسط - سنگین	سنگین - تند	سنگین - تند
شدت کارزار	بسیار ضعیف	ضعیف	ضعیف	ملایم	متوسط	متوسط	شدید	شدید
نمایش‌ها (WUNC)	U-N	U-N	U-N	U-N	W-U-N	W-U-N	U-C	U-C
نوع کنش گران درگیر در منازعه	مطالبه گران، اعضا	مطالبه گران، اعضا	مطالبه گران، اعضا	مطالبه گران، اعضا	مطالبه گران، اعضا	مطالبه گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه گران، اعضا، خارجی‌ها
ماهیت اجراها از منظر رژیم	مجاز	مجاز	مجاز	مجاز	مجاز	مجاز، قابل تحمل، ممنوع	ممنوع	ممنوع
ساختارهای فرصت سیاسی	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	تهدید	تهدید
منابع سیاسی به کار گرفته شده توسط رژیم	سرمایه - تعهد	سرمایه - تعهد	سرمایه - تعهد	سرمایه - تعهد	سرمایه - تعهد	سرمایه - تعهد	اجبار	اجبار
نوع داشته رژیم	داشته ضعیف	داشته ضعیف	داشته ضعیف	داشته ضعیف	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند	داشته اعتداف ناپذیر	داشته اعتداف ناپذیر
اجراهای رژیم	P-I	P-I	P-I	P-I	P-I	P-I-ARP-J-F-S-IT	P-I-ARP-J-F-S-A-IT-D	P-I-ARP-J-F-S-A-IT-D
موفقیت مدعیان یا مطالبه گران	ناموفق	ناموفق	ناموفق	ناموفق	ناموفق	موفق - ناموفق	ناموفق	ناموفق

نگارندگان

جدول شماره ۲۸- بررسی ۸ پدیده دیگر بر اساس مفاهیم و گزاره‌های وام گرفته شده از نظریه

«چارلز تیلی»

مولفه‌ها	یاغی‌گری	فاجعه	شورش	طغیان	خیزش	جنبش اجتماعی	قیام	انقلاب
دارا بودن سه مولفه اصلی سیاست تعارض آمیز	همه این پدیده‌ها شکلی از شکل‌های سیاست تعارض آمیز (یا جدال‌برانگیز) هستند و دارای سه مولفه (۱) منازعه؛ (۲) کنش جمعی؛ و (۳) سیاست می‌باشند							
حجم و میزان کنش جمعی مطالبه‌گران بر اساس پنج مولفه اصلی	منفعت	زیاد	زیاد	کم	بسیار زیاد	بسیار زیاد	بسیار زیاد	بسیار زیاد
	سازماندهی	قوی	قوی	بسیار قوی	بسیار قوی	بسیار قوی	بسیار قوی	بسیار قوی
	بسیج	قوی	قوی	بسیار قوی	بسیار قوی	بسیار قوی	بسیار قوی	بسیار قوی
	فرصت	کم	زیاد	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	بسیار زیاد
کنش اصلی اجتماعی	تعداد اندک	تعداد متوسط	تعداد متوسط	تعداد متوسط	تعداد بالا	تعداد بالا	تعداد بسیار بالا	تعداد بسیار بالا
نوع ادعا یا مطالبه	هویتی	برنامه‌ای، جایگاهی، هویتی	برنامه‌ای، جایگاهی، هویتی	برنامه‌ای، جایگاهی، هویتی	برنامه‌ای، جایگاهی، هویتی	برنامه‌ای، جایگاهی، هویتی	برنامه‌ای، جایگاهی	جایگاهی
نوع داشته	داشته ضعیف	داشته قدرتمند	داشته ضعیف	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند	داشته ضعیف	داشته انعطاف‌ناپذیر
اجراها	تند	متوسط - سنگین - تند	سبک - متوسط - سنگین	متوسط - ملایم - سنگین	متوسط - ملایم - سنگین	متوسط - ملایم - سنگین	تند - سنگین - تند	متوسط - سنگین - تند
شدت کارزار	شدید	شدید	شدید	شدید	بسیار شدید	بسیار شدید	بسیار شدید	بسیار شدید
نمایش‌ها (WUNC)	U-C	N-C	U-N-C	U-N-C	U-N-C-W	W-U-N-C	W-U-N-C	W-U-N-C
نوع کنش‌گران درگیر در منازعه	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها	مطالبه‌گران، اعضا، خارجی‌ها
ماهیت اجراها از منظر رژیم	ممنوع	مجاز، قابل، تحمل، ممنوع	ممنوع	مجاز، قابل، تحمل، ممنوع	مجاز، قابل، تحمل، ممنوع	مجاز، قابل، تحمل، ممنوع	ممنوع	ممنوع
ساختارهای فرصت سیاسی	تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	فرصت - تهدید	تهدید	تهدید
منابع سیاسی به کار گرفته شده توسط رژیم	اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار	سرمایه - تعهد - اجبار
نوع داشته رژیم	داشته ضعیف	داشته	داشته	داشته	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند	داشته قدرتمند
اجراهای رژیم	I - A	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D	P - I - ARP - J - F - S - A - IT - D
موقفیت مدعیان یا مطالبه‌گران	موفق - ناموفق	معمولاً موفق	ناموفق	موفق - ناموفق	معمولاً موفق	معمولاً موفق	معمولاً موفق	معمولاً موفق

نگارندگان

جدول شماره ۲۹- تعریف کوتاه و خلاصه از شانزده پدیده

مولفه‌های هشت‌گانه	نسخه‌های وام‌گرفته‌شده از نظریه «چارلز تیلی»
دارا بودن سه مولفه اصلی سیاست تعارض‌آمیز	(۱) منازعه؛ (۲) کنش جمعی؛ (۳) سیاست
حجم و میزان کنش جمعی مطالبه‌گران بر اساس پنج مولفه اصلی	(۱) منفعت (بسیار کم؛ کم؛ متوسط؛ زیاد؛ بسیار زیاد)؛ (۲) سازمان‌دهی (بسیار ضعیف؛ ضعیف؛ متوسط؛ قوی؛ عالی)؛ (۳) بسیج (بسیار ضعیف؛ ضعیف؛ متوسط؛ قوی؛ عالی)؛ (۴) فرصت (بسیار کم؛ کم؛ متوسط؛ زیاد؛ بسیار زیاد)؛ (۵) خود کنش جمعی (تعداد بسیار بالا؛ تعداد بالا؛ تعداد متوسط؛ تعداد اندک؛ تعداد بسیار اندک)
نوع ادعا یا مطالبه	(۱) ادعاها یا مطالبات هویتی؛ (۲) ادعاها یا مطالبات جایگاهی؛ (۳) ادعاها یا مطالبات برنامه‌ای
نوع داشته	(۱) نبود داشته؛ (۲) داشته ضعیف؛ (۳) داشته قدرتمند؛ (۴) داشته انعطاف‌ناپذیر
اجراهای سبک	(۱) دیوارنویسی؛ (۲) انتشار پست‌های انتقادی در فضای مجازی؛ (۳) راه‌اندازی کارزارهای مجازی؛ (۴) پخش شایعه؛ (۵) استفاده از نمادهای اعتراضی
اجراهای ملایم	(۱) انتشار جزوه و شب‌نامه؛ (۲) انتشار بیانیه در رسانه‌های عمومی و خطاب به آن‌ها؛ (۳) طومارنویسی یا عریضه‌نویسی؛ (۴) نامه‌نگاری جمعی؛ (۵) شعاردهی متفرق پراکنده و بدون تجمع
اجراهای متوسط	(۱) تظاهرات؛ (۲) راهپیمایی؛ (۳) صف‌آرایی؛ (۴) گردهمایی‌های عمومی؛ (۵) راه‌اندازی دسته‌های رسمی؛ (۶) راهپیمایی‌های توأم با عریضه‌نویسی؛ (۷) شب‌زنده‌داری جمعی؛ (۸) اعزام هیأت‌های نمایندگی نزد مقامات و نهادها؛ (۹) لابی‌گری؛ (۱۰) ایجاد انجمن‌ها و ائتلاف‌های با هدف خاص؛ (۱۱) کارزارهای انتخاباتی
اجراهای سنگین	(۱) تحصن در یک مکان نمادین و مهم؛ (۲) تجمع و اعتصاب؛ (۳) اعتصاب غذا؛ (۴) راه‌اندازی صف‌های اعتصاب؛ (۵) راه‌بندان انسانی یا با ماشین؛ (۶) اشغال اماکن؛ (۷) هجوم به مجمع‌های رسمی؛ (۸) برگزاری مراسم برای زخمی‌ها و کشته‌شدگان؛ (۹) جمع‌آوری پول برای زخمی‌ها، کشته‌شدگان و خانواده‌های آنان؛ (۱۰) اهتک نمودن نمادها یا وب‌سایت‌های مهم حکومتی

ادامه جدول شماره ۲۹-

مؤلفه‌های هشت‌گانه	نسخه‌های وام‌گرفته‌شده از نظریه «چارلز تیلی»
اجراهای تند	۱) خودسوزی؛ ۲) تخریب اموال عمومی (وندالیسم)؛ ۳) خراب‌کاری از جمله بمب‌گذاری و ایجاد آتش‌سوزی؛ ۴) حمله خشن با سلاح سرد و گرم به نیروهای امنیتی؛ ۵) حمله خشن با سلاح سرد و گرم به مراکز پلیس؛ ۶) حمله خشن با سلاح سرد و گرم به اماکن دولتی؛ ۷) حمله با سلاح سرد و گرم به افراد بی‌تفاوت به خود مطالبه‌گران جهت خشمگین شدن مردم؛ ۸) تمسخر و به چالش کشیدن مقدسات، ارزش‌ها، قوانین و عرف فرهنگی جامعه به‌منظور عصبانی کردن حاکمیت
شدت کارزار (میزان اعمال فشار مطالبه‌گران در راستای دستیابی به مطالبه خود)	۱) ضعیف؛ ۲) ملایم؛ ۳) متوسط؛ ۴) شدید؛ ۵) بسیار شدید
نمایش‌ها (یا ویت‌رین) WUNC	۱) ارزش‌مندی (W)؛ ۲) وحدت (U)؛ ۳) تعداد (N)؛ ۴) تعهد (C)
نوع کنش‌گران درگیر در منازعه	۱) چالش‌گران یا مطالبه‌گران؛ ۲) اعضا (دارای دسترسی عادی به حاکمیت و قدرت دیگر)؛ ۳) خارجی‌ها (کنش‌گران خارجی بدون دارا بودن عضویت عادی، در سیاست داخلی کشور دیگر مداخله می‌کنند)
ماهیت اجراها از منظر رژیم	۱) مجاز؛ ۲) قابل تحمل؛ ۳) ممنوع
ساختارهای فرصت سیاسی	الف) فرصت - شامل: ۱) تغییر در میزان بازبودگی یا انعطاف‌پذیری رژیم؛ ۲) تغییر در میزان انسجام نخبگان حاکم؛ ۳) عدم ثبات ائتلاف‌های سیاسی؛ ۴) در دسترس بودن متحدان برای گروه‌های معترض؛ ۵) سیاست‌های تسهیل‌گرانه رژیم در برابر انواع مختلف اعتراض و مطالبه‌گری. ب) تهدید - شامل: ۱) عدم تغییر در میزان بازبودگی یا انعطاف‌پذیری رژیم؛ ۲) عدم تغییر در میزان انسجام نخبگان حاکم؛ ۳) ثبات ائتلاف‌های سیاسی؛ ۴) در دسترس نبودن متحدان برای گروه‌های معترض؛ ۵) سیاست‌های سرکوب‌گرانه رژیم در برابر انواع مختلف اعتراض و مطالبه‌گری
منابع سیاسی به‌کار گرفته‌شده توسط رژیم در راستای کنترل منازعه	۱) اجبار؛ ۲) سرمایه؛ ۳) تعهد

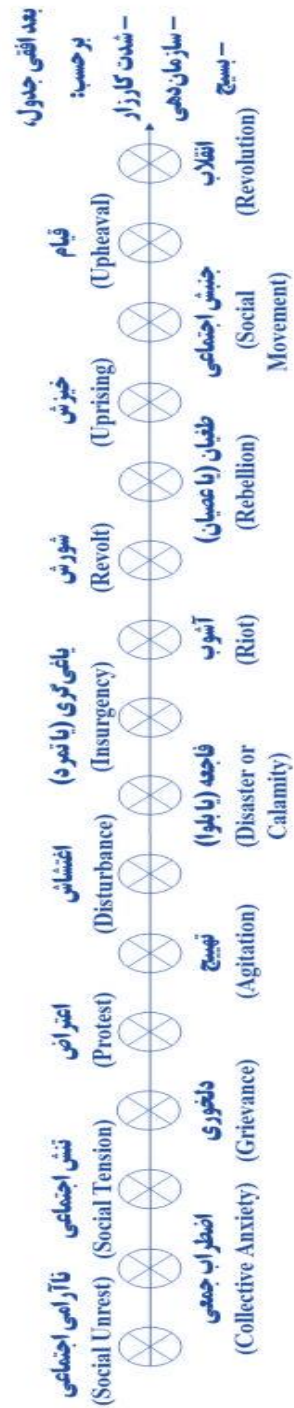
ادامه جدول شماره ۲۹-

نسخه‌های وام‌گرفته‌شده از نظریه «چارلز تیلی»		مولفه‌های هشت‌گانه
(۱) نبود داشته؛ (۲) داشته ضعیف؛ (۳) داشته قدرتمند؛ (۴) داشته انعطاف‌ناپذیر		نوع داشته رژیم
استفاده از اجزای مختلف قوه قهریه نظیر: (۱) پیاده‌نظام (P)؛ (۲) نیروهای مختلف نیروهای پلیس (P)؛ (۳) استفاده از پلیس ضدشورش (ARP)؛ (۴) دادستانی (J)؛ (۵) قوه قضائیه (J)؛ (۶) نیروهای ارتش (A)؛ (۷) سرویس اطلاعاتی (I)؛ (۸) جرمه معترضان (F)؛ (۹) اعمال محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی علیه معترضان (S)؛ (۱۰) اخراج معترضان (IT-D)؛ (۱۱) قطع اینترنت و پیام‌رسان‌ها (IT)		اجراهای رژیم
(۱) موفق؛ (۲) ناموفق		موفقیت مدعیان یا مطالبه‌گران در دست‌یابی به مطالبات خود

نگارندگان

شکل شماره ۳، یک نمودار تک‌بعدی می‌باشد که بعد افقی آن نشان‌دهنده «شدت کارزار» در پدیده‌های شانزده‌گانه می‌باشد. از آن‌جا که اگر بخواهیم یک نمودار تک‌بعدی که بعد افقی آن نشان‌دهنده «سازمان‌دهی» یا «بسیج» در پدیده‌های شانزده‌گانه باشد ترسیم نماییم نیز نتیجه تفاوتی با زمانی که بعد افقی نمودار برحسب «شدت کارزار» ترسیم گردیده ندارد؛ بنابراین می‌توان گفت در حالتی که بعد افقی نمودار تک‌بعدی برحسب «شدت کارزار» یا «سازمان‌دهی» یا «بسیج» باشد، نمودار به‌دست آمده مشابه شکل شماره ۳ خواهد بود. علت رسم نمودار به‌صورت تک‌بعدی نیز ناشی از آن است که رسم نمودار به‌صورت دو بعدی یا چند بعدی با چندین متغیر مختلف، دارای ظرافت و پیچیدگی‌هایی است که توضیح آن خارج از حوصله و حجم این مقاله خواهد بود.

شکل شماره ۳- نمودار تک بعدی برحسب «شدت کارزار» / «سازمان‌دهی» / «بسیج» در پدیده‌های ۱۶ گانه

نگارندگان

پ- پیامدهای مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در هنگام دخالت در

اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران

لازم است این نکته مورد توجه قرار گیرد که از منظر «تیلی»، کنش‌گران خارجی، کنش‌گرانی هستند که بدون دارا بودن عضویت عادی، در سیاست داخلی یک کشور دیگر مداخله می‌کنند (به‌عنوان نمونه در حکومت شیلی، سازمان کشورهای آمریکایی و ایالات متحده) (Tilly, 19: 2006). بنابراین، منظور از کنش‌گران خارجی در این پژوهش گروه‌های مختلف اپوزیسیون جمهوری اسلامی ایران و سرویس‌های اطلاعاتی غربی هستند که بدون دارا بودن عضویت عادی، در سیاست داخلی جمهوری اسلامی ایران مداخله می‌کنند.

پیش از ورود به بحث، مشخصه‌های مختلف رویدادهای سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ از حیث تطبیق با پدیده‌های شانزده‌گانه مورد بررسی می‌گیرد و در جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱ توضیح داده شده است. مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در هنگام دخالت در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران منتج به پیامدهای دوازده‌گانه‌ای شده است. در این بخش این دوازده پیامد مورد واکاوی قرار می‌گیرند.

در این بخش لازم است که روش قوام و شکل‌گیری فرضیه مشخص گردد. به‌واسطه مبنا قرار دادن مفهوم «نظریه‌زدگی مشاهده»، نگارندگان عینکی از جنس نظریه «سیاست تعارض‌آمیز (یا جدال‌برانگیز)» و مشخصاً از مولفه‌های ۸۸ گانه مندرج در جدول شماره ۲۶ که از نظریه چارلز تیلی استخراج شده‌اند، را بر چشم زده و از پشت لنز این عینک به اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و مدل رفتاری کنش‌گران خارجی شامل گروه‌های مختلف اپوزیسیون جمهوری اسلامی ایران و سرویس‌های اطلاعاتی غربی در این اعتراض‌ها نگرستند.

بدیهی است که بینش حاصل شده از نظریه «سیاست تعارض‌آمیز (یا جدال‌برانگیز)» چارلز تیلی و جدول‌های شماره ۲۶ تا ۲۸ و شکل شماره ۳، موجب نظم بخشیدن به مشاهده مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در شش پدیده فوق توسط نگارندگان گردید. پس از مشاهده اسناد مکتوب، تصویری- شنیداری و چندرسانه‌ای شش پدیده مورد بحث از پشت لنز عینک نظریه «سیاست تعارض‌آمیز (یا جدال‌برانگیز)» چارلز تیلی، جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱ ترسیم و تکمیل شدند.

جدول شماره ۳۰- مشخصه‌های مختلف رویدادهای سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸ و ۱۳۹۶

موقعیت‌ها	وقایع سال ۱۳۷۸	وقایع سال ۱۳۸۸	وقایع سال ۱۳۹۶
علت شروع رویداد	تصویب قانون مطبوعات و تعطیلی روزنامه سلام	اعتراض به نتایج انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸	اعتراض به نحوه حکمرانی (کراتی، بیکاری و ...)
نوع ادعا یا مطالبه مدعیان یا مطالبه‌گران	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	برنامه‌ای (لغو قانون مطبوعات) جایگاهی (تغییر نظام)	برنامه‌ای (تغییر نحوه حکمرانی) جایگاهی (تغییر نظام)
نوع اجراهای مدعیان یا مطالبه‌گران	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	تحصن؛ صف‌آرایی و گردهمایی همراه با شعار؛ شب‌زنده‌داری جمعی؛ تظاهرات حمله به نیروهای پلیس و بسیج؛ حمله به پایگاه‌های بسیج؛ حمله به اماکن دولتی (حمله به وزارت کشور)؛ تخریب اموال عمومی	تظاهرات همراه با شعاردهی علیه مقامات حمله به نیروهای پلیس و بسیج؛ حمله به اماکن نظامی؛ حمله به اماکن دولتی؛ تخریب اموال عمومی
زمان ورود کنش‌گران خارجی به منازعه	۲۰ تیر ۱۳۷۸ (دخالت نیروهای لباس شخصی در نیمه شب ۱۸ تیر اوضاع را پیچیده نمود)	عصر ۲۵ خرداد و پس از برگزاری راهپیمایی سکوت در حمله به پایگاه بسیج میدان آزادی	از روز دوم آغاز اعتراض (۸ دی ۱۳۹۶)، تحت تأثیر القاتل‌های خاص در پیام‌رسان‌های خارجی (بالاخص تلگرام)
ماهیت اجراهای اولیه و ثانویه مدعیان یا مطالبه‌گران از منظر نظام	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	مجاز، قابل تحمل ممنوع	قابل تحمل ممنوع
نوع داشته اولیه و ثانویه مدعیان یا مطالبه‌گران	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	داشته قدرتمند داشته انعطاف‌ناپذیر	نیود داشته داشته ضعیف
شدت کارزار	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	ملازم شدید	ملازم شدید
ساختارهای فرصت سیاسی	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	فرصت (برخی از مدیران قوه مجریه از مدعیان حمایت می‌کردند) – تهدید عمدتاً تهدید	فرصت (برخی از مدیران نظام از مدعیان حمایت می‌کردند) – تهدید عمدتاً تهدید
منابع سیاسی به کار گرفته‌شده توسط نظام در راستای کنترل منازعه	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	تعهد، اجبار تعهد، اجبار	تعهد، سرمایه تعهد، سرمایه
ماهیت رویداد، مشابه کدام‌یک از ۱۶ پدیده مورد بحث می‌باشد	پیش از ورود کنش‌گران خارجی پس از ورود کنش‌گران خارجی	اعتراض اعتراض	اعتراض اعتراض
اجراهای نظام (پس از دخالت کنش‌گران خارجی در منازعه)	بهره‌گیری از اطلاعات، ضدشورش، دادستانی، بسیج، برگزاری تجمع مردمی در حمایت از نظام در تاریخ ۲۳ تیرماه ۱۳۷۸	بهره‌گیری از اطلاعات، ضدشورش، دادستانی، بسیج، قطع اینترنت، حضور در نماز جمعه ۲۹ تیر ۱۳۸۸ و برگزاری تجمع مردمی در حمایت از نظام در ۹ دی ۱۳۸۸	بهره‌گیری از اطلاعات، ضدشورش، دادستانی، بسیج و قطع اینترنت
نوع داشته نظام (پس از دخالت کنش‌گران خارجی در منازعه)	داشته انعطاف‌ناپذیر	داشته انعطاف‌ناپذیر	داشته انعطاف‌ناپذیر
مدت زمان رویداد	از عصر ۱۷ تیر لغایت ۲۳ تیرماه ۱۳۷۸	از ۲۵ خرداد لغایت ۹ دی ۱۳۸۸	از ۷ دی (شهد) لغایت ۱۹ دی ۱۳۹۶
موفقیت مدعیان در دست‌یابی به مطالبات اولیه و ثانویه خود	ناموفق	ناموفق	ناموفق

نگارندگان

جدول شماره ۳۱- مشخصه‌های مختلف رویدادهای سال‌های ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

[illegible]

به واسطه تدقیق در اسناد مکتوب، تصویری- شنیداری و چندرسانه‌ای اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و به واسطه تدقیق در جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱، اکنون می‌توان ۱۲ پیامد مدل رفتاری کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ را استخراج نمود.

* تغییر ادعاها و مطالبات اولیه معترضان و سوق دادن آنان به سمت تغییر نظام

همان‌گونه که در جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱ ذکر شده، ادعاها و مطالبات اولیه معترضان در رویدادهای سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸ و ۱۴۰۰ «برنامه‌ای» بوده است. همان‌گونه که در بخش چارچوب نظری مورد اشاره قرار گرفت، ادعا یا مطالبه «برنامه‌ای» در بردارنده حمایت یا مخالفت ابرازشده با کنش‌های واقعی یا فرضی از سوی نهادهای هدف ادعاهای جنبش می‌باشد. به بیان ساده‌تر، مطالبه‌گران به دولت (مخاطب ادعا) می‌گویند که ما برنامه تو را قبول نداریم و این برنامه باید لغو شود یا تغییر پیدا کند. در ردیف دوم جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱ این تغییر ادعا و مطالبه به روشنی توضیح داده شده است. ادعا و مطالبه اولیه معترضان در سال ۱۴۰۱، هویتی بوده است. پیش‌تر اشاره شد که ادعاهای مرتبط با هویت بر این موضوع دلالت دارند که «ما» - مدعیان (یا مطالبه‌گران) - نیرویی متحد را تشکیل می‌دهیم که باید آن‌را جدی گرفت و به حساب آورد. در وقایع سال ۱۴۰۱، نسل Z و حتی بخش‌هایی از نسل آلفا حول دال مرکزی «زن، زندگی، آزادی» گرد آمدند و اعلام نمودند که نظام باید «ما» و نحوه پوشش ما را جدی بگیرد و به حساب آورد. این موضوع که چقدر این ادعا مبتنی بر واقعیت‌های جامعه ایرانی و تا چه میزان مبتنی بر نمایش‌ها (یا ویتترین) WUNC (ارزش‌مندی، وحدت، تعداد و تعهد) بود موضوع این بخش نیست.

نکته مهم این‌جا است که پس از ورود کنش‌گران خارجی و دخالت آنان در جریان اعتراض‌ها، بلافاصله ادعا و مطالبه اولیه معترضان و مطالبه‌گران تغییر کرده و به سمت تغییر

نظام سوق پیدا کرده است. مهم‌ترین دلیل این تغییر، شعارها و کارزاری است که در هر شش رویداد سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به صورت مستقیم به سمت تغییر نظام سوق پیدا کرده است. اگرچه ذکر تمام موارد، خارج از حوصله و حجم این مقاله است، لکن به ذکر شعار «انتخابات بهانه است، اصل نظام نشانه است» در جریان واقعه سال ۱۳۸۸ اکتفا می‌گردد که نشان می‌دهد کنش گران خارجی در جریان هر شش رویداد، ادعا و مطالبه اولیه معترضان و مدعیان را تغییر دادند. زیرا ادعای اولیه معترضان در سال ۱۳۸۸، ابطال انتخابات بود.

* معرفی داشته‌ها و اجراهای جدید به معترضان و در دستور کار قرار گرفتن کنش‌های جمعی خشن از سوی معترضان

در ردیف سوم جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱، تغییر در اجراهای معترضان توضیح داده شده است. در هر شش رویداد سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، مدعیان و معترضان متناسب با ادعا و مطالبه اولیه خود، اجراهای خود را انجام می‌دادند. از آنجا که در هر شش رویداد، ادعا و مطالبه اولیه معترضان تغییر نظام نبود، اجراهای اولیه معترضان نیز خشن نبود. حتی در رویداد سال ۱۳۹۸ که کنش گران خارجی ساعاتی پس از آغاز به آن ورود نمودند نیز اجرای اولیه معترضان ایجاد راه‌بندان و شعاردهی بود و خبری از کنش‌های خشن نبود.

در هر شش رویداد به محض ورود کنش گران خارجی، اجراهای معترضان تغییر پیدا کرد و به کنش‌هایی نظیر حمله به نیروهای پلیس و بسیج؛ حمله به مراکز نظامی و انتظامی از جمله پایگاه‌های بسیج؛ حمله به اماکن دولتی و تخریب اموال عمومی تغییر پیدا کرد. به عنوان یک نمونه، در رویدادهای سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ کانال‌های خاص در برخی از پیام‌رسان‌های خارجی نظیر تلگرام و اینستاگرام به معترضان آموزش ساخت کوکتل مولوتوف می‌دادند.

مطالب این بخش را با ذکر این نکته به پایان می‌بریم که منظور از داشته، مجموعه‌ای از اجراها است. چهار حالت نبود داشته، داشته ضعیف، داشته انعطاف‌ناپذیر و داشته

قدرت‌مند نیز در جدول شماره ۵ به صورت کامل توضیح داده شده است. بنابراین اگر گفته می‌شود که مثلاً در رویداد سال ۱۳۸۸، اجراهای اولیه معترضان برگزاری راهپیمایی سکوت، انتشار بیانیه در رسانه‌های داخلی و خارجی، شعاردهی پراکنده، نامه‌نگاری و راه‌اندازی کارزارهای مجازی بوده است به مجموعه این پنج اجرا، داشته گفته می‌شود.

*** افزایش شکاف میان معترضان و حاکمیت به واسطه افزایش تعداد بازداشتی‌ها ناشی از تغییر در داشته‌ها و اجراهای معترضان و انجام کنش‌ها و**

اقدامات خشن

اجراهای خشونت‌بار معترضان نظیر حمله به نیروهای پلیس، حمله به مراکز نظامی و انتظامی، حمله به اماکن دولتی و تخریب اموال عمومی در هیچ جای جهان حتی در دموکراسی‌های قدیمی نیز تحمل نمی‌شود و واکنش طبیعی پلیس و نیروهای ضد شورش در چنین مواردی بازداشت معترضان می‌باشد. به عنوان نمونه، ششم ژانویه ۲۰۲۱ (۱۷ دی ۱۳۹۹) تعدادی از حامیان ترامپ که جمعیت آن‌ها در حدود ۲ هزار تا ۲۵۰۰ نفر تخمین زده می‌شد به ساختمان کنگره موسوم به «کپیتال» در «کپیتال هیل»^۱ یورش بردند. این عده که به نتایج انتخابات ریاست جمهوری در سال ۲۰۲۰ معترض بودند با عبور از موانع حفاظتی در جلوی ساختمان «کپیتال»، وارد کنگره ایالات متحده شدند، در حالی که نمایندگان سرگرم شمارش آرای الکترال کالج دو نامزد انتخابات ریاست جمهوری یعنی ترامپ و بایدن بودند. معترضان موفق شدند برای ساعاتی بخشی‌هایی از ساختمان را اشغال نمایند. در جریان این حمله چهار نفر از حامیان ترامپ از جمله خانم «اشلی باییت» ۳۵ ساله توسط نیروهای امنیتی کشته شدند (Politico, January 6, 2021). شهردار شهر واشینگتن، «میورل بوزر»^۲ از ساعت ۶ به وقت محلی مقررات منع آمد و شد در سطح شهر را اعمال نمود (New York Times, January 6, 2021). به منظور جلوگیری از تکرار وقایع مشابه، پس از این رویداد و در یک اقدام کم‌سابقه تعداد ۲۶ هزار نفر از نیروهای گارد ملی ارتش ایالات متحده در ساختمان «کپیتال» مستقر شدند (تا چهار ماه بعد). ضمن

1. Capitol Hill

2. Muriel Bowser

آن که جمع زیادی از معترضان هم در روز ۶ ژانویه و هم پس از آن بازداشت شدند و سپس با احکام سنگین قضایی مواجه شدند.

این نکته در مورد جمهوری اسلامی ایران نیز صدق پیدا می‌کند. وقتی ناشی از القانات و اقدامات کنش گران خارجی، اجراها و داشته‌های معترضان تغییر پیدا کرد و مجموعه‌ای از اجراهای خشونت‌بار در دستور کار معترضان قرار گرفت، تعداد بازداشتی‌ها افزایش پیدا کرده و این موضوع موجب می‌گردد که شکاف میان معترضان و حاکمیت بیش از پیش افزایش پیدا کند که لطمات جبران‌ناپذیری به انسجام ملی می‌زند.

* تغییر داشته‌ها و اجراهای حاکمیت به واسطه تغییر داشته‌ها و اجراهای معترضان

وقتی اجراها و داشته‌های معترضان تغییر پیدا کند و از اجراهای مسالمت‌آمیز به سمت اجراهای خشونت‌بار سوق پیدا کند، اجراها و داشته‌های حاکمیت نیز تغییر پیدا می‌کند. در ردیف یازده و دوازده جدول‌های شماره ۳۰ و ۳۱، تغییر در اجراها و داشته‌های حاکمیت توضیح داده شده است.

پس از ورود کنش گران خارجی و خشونت‌بار شدن اجراها و داشته‌های معترضان، حاکمیت جمهوری اسلامی ایران در شش رویداد سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ از اطلاعات، ضدشورش، دادستانی و بسیج برای کنترل دامنه بحران استفاده نمود. البته به غیر از رویداد سال ۱۳۷۸، در پنج رویداد دیگر، قطع اینترنت را نیز در دستور کار خود قرار داد که داشته نظام را در زمره «داشته انعطاف‌ناپذیر» قرار داد.

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر شد، در «داشته انعطاف‌ناپذیر»، مشارکت‌کنندگان در یک منازعه تعداد معدودی روال مشابه را بارها و بارها و با دقت هرچه تمام‌تر تکرار می‌کنند (Tilly, 2008: 15). اگر با وجود تغییر شرایط و اوضاع و احوال، چیزی جز اجراهای بسیار آشنا انجام نشود، آن داشته «انعطاف‌ناپذیر» نامیده می‌شود (Tilly, 2006: 40).

از آن‌جا که در پنج رویداد سال‌های ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، تعداد معدودی روال مشابه نظیر بهره‌گیری از اطلاعات، ضدشورش، دادستانی، بسیج و قطع اینترنت در دستور کار نظام قرار داشت می‌توان داشته نظام را «داشته انعطاف‌ناپذیر» در نظر گرفت. البته در رویداد سال ۱۴۰۰، حاکمیت علاوه بر اجراهای بسیار آشنا نظیر اطلاعات، ضدشورش، دادستانی، بسیج و قطع اینترنت از یک اجرای بسیار مبتکرانه یعنی حضور برخی از مسولان در میان معترضان و شنیدن صدای اعتراض آنان بهره برد که موجب گردید داشته نظام در رویداد سال ۱۴۰۰، یک «داشته قدرت‌مند» باشد. از منظر «تیلی»، در «داشته قدرت‌مند»، مشارکت‌کنندگان در منازعه به اجرای نسخه‌های نمایش‌نامه موجود می‌پردازند که عمدتاً با نوآوری‌های کوچکی همراه است (Tilly, 2008: 15). اگر اجراهای آشنا (نظیر اطلاعات، ضدشورش، دادستانی، بسیج و قطع اینترنت)، اولویت بالایی داشته باشند، اما برخی اجراهای ناشناخته (نظیر حضور برخی از مسولان در میان معترضان و شنیدن صدای اعتراض آنان) نیز به شکل نوآورانه و خلاقانه رخ دهند، ما با یک داشته انعطاف‌پذیر سروکار داریم که می‌توان آن را «قدرت‌مند» نیز نامید (Tilly, 2006: 40). به‌همین دلیل می‌توان داشته نظام در رویداد سال ۱۴۰۰ را یک «داشته قدرت‌مند» دانست.

*** شکل‌گیری نوعی مارپیچ خشونت متقابل میان معترضان و حاکمیت و ایجاد زمینه محکومیت جمهوری اسلامی ایران و صدور قطعنامه‌های حقوق بشری**

مطابق یک قاعده کلی هر چه زمان منازعه طولانی‌تر شود، خستگی و فرسودگی نیروهای امنیتی افزایش پیدا می‌کند. در چنین شرایطی احتمال بروز رفتارهای غیر قابل پیش‌بینی از سوی معترضان و نیروهای امنیتی به‌صورت تصاعدی افزایش پیدا می‌کند. در چنین شرایطی، اعمال خشونت از سوی یک طرف، واکنش شدیدتر طرف دیگر را به‌همراه دارد که منجر به شکل‌گیری نوعی مارپیچ خشونت متقابل می‌شود.

زمانی که پس از ورود کنش‌گران خارجی به منازعه، داشته‌ها و اجراهای خشونت‌بار در دستور کار معترضان قرار می‌گیرد، داشته‌ها و اجراهای نظام نیز از این واقعیت متأثر می‌گردد و نوعی چرخه خشونت شکل می‌گیرد. عصبانی نمودن نیروهای امنیتی اعم از

تصمیم گیرندگان و دست‌اندرکاران ستاد و صف به دلیل خستگی و فرسودگی نیروهای امنیتی ناشی از طولانی شدن زمان منازعه می‌تواند بروز رفتارهای کور و غیرموجه را از سوی نیروهای امنیتی بالا ببرد که زمینه محکومیت جمهوری اسلامی ایران و صدور قطعنامه‌های حقوق بشری را ایجاد می‌نماید.

دستور مستقیم مقام معظم رهبری در مورد ممنوعیت حمل سلاح توسط نیروهای امنیتی در رویداد سال ۱۴۰۱ نیز ناشی از آگاهی معظم‌له از مضرات شکل‌گیری مارپیچ خشونت متقابل می‌باشد. اگرچه عدم حمل سلاح توسط نیروهای امنیتی میزان تلفات این نیروها را بسیار افزایش داد، لکن این صبر استراتژیک مانع از شکل‌گیری مارپیچ خشونت متقابل گردید که در بخش بعدی به یکی دیگر از مزایای این امر اشاره می‌شود.

* افزایش تعداد معترضان (به‌عنوان یکی از مولفه‌های چهارگانه WUNC)

به‌واسطه شکل‌گیری مارپیچ خشونت متقابل میان معترضان و حاکمیت شکل‌گیری مارپیچ خشونت متقابل تأثیرات ویران‌گری بر امنیت روانی جامعه در دوران منازعه بر جای می‌گذارد. انجام اجراهای خشونت‌بار، تأثیرات منفی خود را بر هر دو گروه معترضان و حاکمیت اعمال می‌کند. اگرچه، اجراهای خشن موجب می‌گردند که ارزش‌مندی به‌عنوان یکی از مولفه‌های چهارگانه WUNC معترضان (ارزش‌مندی، وحدت، تعداد و تعهد) خدشه‌دار گردد، لکن انجام اجراهای خشن بیشترین تأثیر سوء خود را بر حاکمیت مترتب می‌نماید. جامعه انتظار دارد که حاکمیت با مدارا و تساهل با معترضان تعامل نماید. بلعیده شدن حاکمیت به گرداب مارپیچ خشونت متقابل اعتماد مردم جامعه به حاکمیت را بیش از پیش تضعیف می‌کند. در چنین شرایطی، جامعه معترضان منکوب شده را در جایگاه مظلوم نشانده و با آن‌ها احساس همدلی می‌کند و مطابق آموزه‌های دینی به یاری مظلوم می‌شتابد و همین عامل موجب افزایش تعداد معترضان به‌عنوان یکی از مولفه‌های چهارگانه WUNC (ارزش‌مندی، وحدت، تعداد و تعهد) می‌گردد.

* ادراک بخش‌هایی از جامعه بر این امر قرار گرفته که در وضعیت انقلابی با نتایج انقلابی دست‌یافتنی قرار دارد و در نتیجه، قسمتی از بخش‌های بی‌تفاوت جامعه نیز به سمت حمایت از معترضان سوق پیدا کرده است

«چارلز تیلی» به نکات مهمی درباره تفاوت میان «انسجام علی» و «انسجام نمادین» اشاره می‌کند که در جدول‌های شماره ۳۲ و ۳۳ به آن پرداخته شده است و حائز نکات بسیار مهمی در راستای بحث این پژوهش هستند.

جدول شماره ۳۲- دو نکته مهم «تیلی» در مورد تفاوت میان «انسجام علی» و «انسجام نمادین»

نام‌گذاری یک پدیده (Naming of A Phenomenon) [تحت عناوینی نظیر جنبش، اغتشاش، آشوب، انقلاب و امثالهم] تضمینی برای وجود آن پدیده نیست، تا چه رسد به این‌که دال بر انسجام علی [آن پدیده] باشد. بسیاری از ناظران سیاست تعارض‌آمیز خشونت‌بار (Violent Contentious Politics)، از خشونت خیابانی (Street Violence) تحت عنوان «آشوب» یاد می‌کنند. اما آشوب (Riot) نامی است که توسط مقامات برای [آن دسته از] رفتار[های] جمعی که آن مقامات آن را تأیید نمی‌کنند، به کار می‌رود. در زمان پادشاه جورج اول (۱۷۱۴-۱۷۲۷)، قانون انگلستان این برداشت را در قانون آشوب (Riot Act) مدون نمود. این قانون مقرر می‌داشت که اگر دوازده نفر یا بیشتر [به‌منظور انجام عملی] گرد هم آیند که یک مقام ذی‌صلاح (A Competent Authority) آن عمل را غیرقانونی تشخیص دهد و ظرف یک ساعت پس از اخطار از پراکنده شدن خودداری کنند، مجرم شناخته می‌شوند. قانون آشوب تا سال ۱۹۷۳ بخشی از قانون انگلستان باقی ماند. آیا آشوب‌ها وجود داشتند؟ آیا هنوز هم وجود دارند؟ در پاسخ می‌توان به سه گزینه اشاره نمود: ۱) اعلام نمود که مقامات انگلستان پدیده‌ای متمایز و منسجم را مشاهده کرده و اقداماتی را در راستای سرکوب آن انجام داده‌اند؛ ۲) به این نتیجه رسید که اصطلاح «آشوب» در واقع به یک مواجهه قانونی اشاره دارد که در آن مقامات موفق می‌شوند برخی از تجمعات را مشمول قانون آشوب یا معادل آن نمایند؛ و ۳) نتیجه گرفت که آشوب‌ها به خودی خود هیچ وجود منسجمی (Coherent Existence) ندارند و به دنبال یافتن مجموعه‌های متمایزی از قاعده‌مندی‌ها در تجمعات خیابانی (Separate Sets of Regularities In Street Gatherings)، واکنش‌های مقامات به تجمعات خیابانی و تعاملات میان این دو باشیم. این کتاب با تأکید رویکرد سوم را انتخاب می‌کند و نسبت به اصطلاحاتی نظیر آشوب، بی‌نظمی و اغتشاش (Riot, Disorder, and Disturbance) مشکوک است. با این حال، من تعدادی از مفاهیم - نظیر رژیم‌ها، اجراها و داشته‌ها - را با این ادعا مطرح می‌کنم که پدیده‌هایی که این نام‌ها بر آن‌ها اطلاق شده است، وجود دارند، قابل مشاهده هستند و قاعده‌مندی‌های علی کافی (Enough Causal Regularities) را برای ما به نمایش می‌گذارند تا بتوانیم آن‌ها را دارای انسجام و شایسته تحلیل اسلوب‌مند بدانیم (Tilly, 2006: 46-47).

دقیقاً در همین برهه، یک مشکل ظریف پیش می‌آید. مقوله‌های روزمره‌ای نظیر آشوب، بی‌نظمی، اغتشاش و ترور، حتی وقتی به پدیده‌های از لحاظ علی ناهمگن (Causally Heterogeneous Phenomena) اشاره می‌کنند، دارای دو نوع اهمیت در تحلیل رژیم‌ها هستند. نخست [آن‌که]، برچسب‌گذاری یک اجرا به‌عنوان یک چیز یا چیز دیگر، معمولاً پیامدهایی برای مشارکت‌کنندگان به‌همراه دارد. در طول سال‌های [لازم‌الاجرا بودن] قانون آشوب، مقاماتی که یک تجمع آزاردهنده را «آشوب» می‌نامیدند، حق استفاده از زور علیه جمعیت حاضر را برای خود قائل بودند. امروزه، شناسایی یک گروه به‌عنوان تروریست، بقای آن گروه را در معرض تهدید قرار می‌دهد. دوم [آن‌که]، خواه مقامات این برچسب‌زنی را انجام دهند یا ندهند، وقتی توالی خاص از اجراها (Certain Sequence of Performances) خوش‌نام یا بدنام شود، می‌تواند به عنوان الگویی برای اجراهای بعدی عمل نماید. حتی اگر تمامی اعضای آن مقوله، علت و معلول‌های یکسانی (Same Causes and Effects) نداشته باشند، وقتی ناظران، مشارکت‌کنندگان یا مقامات یک توالی را به‌عنوان «انقلاب» یا «اعتصاب» برچسب‌زنی کنند، مدعیان بعدی می‌توانند از این برچسب‌زنی در راستای گفتن «ما در حال انقلاب هستیم» یا «ما در حال اعتصاب هستیم» استفاده کنند. بنابراین، هنگام تحلیل مقوله‌های اجراهای سیاسی، باید با دقت بین سه نوع مختلف از گزاره‌ها تمایز قائل شد: ۱) اجراهایی از این نوع دارای انسجام علی هستند؛ آن‌ها از علل مشابهی نشأت می‌گیرند، شامل توالی علت و معلولی داخلی مشابهی هستند و تأثیرات مشابهی بر جای می‌گذارند. بنابراین، به‌عنوان تحلیل‌گر، می‌توان امیدوار بود که قاعده‌مندی‌های اسلوب‌مندی (Systematic Regularities) را در شرایط، تغییرات، تنوع‌ها و پیامدهای شتاب‌دهنده آن‌ها (Their Precipitating Conditions, Changes, Variations, and Consequences) شناسایی کنیم؛ ۲) هنگامی که مشارکت‌کنندگان، ناظران یا مقامات، اجرایی را به‌عنوان یک X شناسایی می‌کنند، آن برچسب، واکنش‌های خاصی را نسبت به آن اجرا مجاز می‌شمارد و/یا ترویج می‌کند که در غیر این صورت رخ نمی‌داد؛ ۳) هنگامی که یک اجرا اثربخشی مشهودی پیدا کند، به‌عنوان الگویی برای اجراهای بعدی در دسترس قرار می‌گیرد. با توجه به اهمیت نوع دوم و سوم گزاره‌ها، باید بین دو نوع انسجام تمایز قائل شویم: علی و نمادین. انسجام علی (Causal Coherence) به ویژگی‌های علت و معلولی اسلوب‌مند یک پدیده اشاره دارد. انسجام نمادین (Symbolic Coherence)، میزان نسبت دادن وحدت و اهمیت به یک پدیده از سوی مشارکت‌کنندگان یا ناظران را مشخص می‌کند. ادعای من این بوده که هم رژیم‌ها و هم داشته‌ها، به‌عنوان پدیده‌های دارای انسجام علی در نظر گرفته می‌شوند. در واقع، من این کتاب را به‌منظور شناسایی ویژگی‌های علی اسلوب‌مند رژیم‌ها و داشته‌ها (Systematic Causal Properties of Regimes and Repertoires) نوشته‌ام. اما اکنون این نکته را رد می‌کنم که آشوب‌ها، به‌خودی‌خود، پدیده‌هایی دارای انسجام علی هستند. با این حال، از نظر تمایز میان انواع انسجام، آشوب‌ها حداقل در بستر بریتانیای قرن هجدهم، پدیده‌هایی دارای انسجام نمادین محسوب می‌شوند. همین ادعاها را در مورد انقلاب‌ها، جنبش‌های اجتماعی و بسیاری از شکل‌های دیگر سیاست تعارض‌آمیز که دارای انسجام نمادین، و نه علی هستند، مطرح خواهم نمود (Tilly, 2006: 47-48).

جدول شماره ۳۳- نکته کلیدی «چارلز تیلی» در مورد تمایز میان انسجام علی و انسجام نمادین

توجه به تمایز میان انسجام علی (Causal Coherence) و انسجام نمادین (Symbolic Coherence)، وظیفه تبیینی فرارو را روشن می‌کند. هم‌چنین دلالت‌های جالبی (Interesting Implications) دارد که در نگاه اول آشکار نیستند. در اصل، این امکان وجود دارد که مشارکت‌کنندگان (Participants) و ناظران سیاست تعارض‌آمیز، آنچه را که در جریان است، آن‌چنان خوب درک کنند که به پدیده‌هایی که از نظر علی منسجم هستند، نام‌های نمادین منسجمی (Symbolically Coherent Names) اطلاق کنند. هنگامی که تحلیل‌های سیاست تعارض‌آمیز بازخورد خود را به مشارکت‌کنندگان ارائه می‌دهند، گاهی اصطلاحات تبیینی دارای انسجام علی (نظیر «رژیم‌ها» و «داشته‌ها») (Causally Coherent Explanatory Terms) (for Example, “Regimes” and “Repertoires” (Participants’ Vocabularies) می‌کنند.

علاوه بر این، در درون یک دنیای نمادین معین، توافق بر سر معانی اجراها، داشته‌ها و انواع رویدادها (Types of Episodes)، گاهی قاعده‌مندی‌هایی تجربی (Empirical Regularities) ایجاد می‌کند که نیاز به تبیین (Explanation) دارند. به‌عنوان نمونه، در عرصه جنبش‌های اجتماعی معاصر آمریکای شمالی، مشارکت‌کنندگان انرژی کافی را صرف تقلید، تفسیر و برچسب‌زنی به کنش‌های یک‌دیگر (Emulating, Interpreting, and Labeling Each Other’s Actions) می‌کنند، به نحوی که تعامل آن‌ها، الگوهایی تکراری و قابل تشخیص به‌دنبال دارد. با این حال، برای تبیین این الگوها، باید از چارچوب‌های نمادینی که مشارکت‌کنندگان در درون آن عمل می‌کنند، خارج شد. به‌صورت کلی، هم برچسب‌زنی به پدیده‌های تعارض‌آمیز (Labeling of Contentious Phenomena) و هم تقلید از مدل‌های موجود، ویژگی‌هایی عام دارند که از نظر علی دارای انسجام هستند. داشته‌های منازعه (Repertoires of Contention)، مصداق بارز این موضوع هستند. باید به تمایز میان انسجام علی و نمادین پای‌بند بود، اما پیوند میان آن‌ها را از نزدیک مورد توجه قرار داد (Tilly, 2006: 48-49).

نگارندگان

به‌صورت خلاصه باید گفت که از منظر «تیلی»، معترضان علاقه دارند که هرگونه اعتراض خود را به‌عنوان «جنبش» و «انقلاب» بازنمایی کرده و به افکار عمومی معرفی کنند و حاکمیت نیز علاقه دارد که تمامی اعتراض‌ها را به‌عنوان «اغتشاش» و «آشوب» بازنمایی کرده و به افکار عمومی معرفی کند. پرسشی که در این بخش بر ذهن متبادر می‌گردد آن است که تأثیرات عینی و عملیاتی این نکته چیست؟ در پاسخ باید به این نکته مهم اشاره کرد که اگر جامعه استدلال معترضان و مطالبه‌گران را بپذیرد و ادراک جامعه بر این امر قرار گیرد که در وضعیت انقلابی قرار دارد در حمایت از معترضان و مطالبه‌گران به میدان

خواهد آمد و مشارکت بی نظیری انجام می دهد. از دگر سو، اگر جامعه استدلال حاکمیت را بپذیرد و ادراک جامعه بر این امر قرار گیرد که کشور درگیر یک اغتشاش است، حمایتی از معترضان و مطالبه گران انجام نخواهد داد و هرگونه اقدام حاکمیت در سرکوب اعتراض را مشروع قلمداد خواهد نمود.

بنابراین، تلاش کنش گران خارجی معطوف به بازنمایی هر رویدادی به عنوان «انقلاب» است تا حمایت جامعه از معترضان افزایش چشم گیری پیدا کند و اصطلاحاً جامعه ایران در حمایت از معترضان سنگ تمام بگذارد.

*** از بین رفتن امکان رسیدگی حاکمیت به ادعاها و مطالبات معترضان و عدم حل ریشه‌ای موضوع، به مثابه «استخوان لای زخم» و ایجاد زمینه اعتراض‌ها زنجیره‌ای بعدی**

بررسی منصفانه هر شش رویداد سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می دهد که معترضان ادعاها و مطالبات غیرمعقولی نداشتند. در هر شش رویداد، پیش از شکل گیری اعتراض‌ها، این بستر و زمینه در میان معترضان شکل گرفته بود که حاکمیت گوش شنوایی برای شنیدن اعتراض‌ها و مطالبات آن‌ها ندارد. اگر معترضان پیش از فاز نهایی اعتراض‌ها اقناع شده بودند هیچ گاه «سیاست خیابانی» را انتخاب نمی کردند. اگر حاکمیت می توانست به گفت و گو و تعامل مستقیم با معترضان بپردازد، می توانست هر شش رویداد را کنترل و میزان خسارت‌های مادی و معنوی را به حداقل برساند.

تشدید کارزارهای معترضان و ایجاد مارپیچ خشونت متقابل پس از ورود کنش گران خارجی به هر شش رویداد، تعامل و گفت و گو را به حاشیه راند و جایی برای حل ریشه‌ای منازعه بر جای نگذاشت. اتفاقاً یکی از اهداف مدنظر کنش گران خارجی نیز همین عدم حل ریشه‌ای منازعه می باشد تا به مثابه «استخوان لای زخم»، زمینه اعتراض‌ها زنجیره‌ای بعدی محیا گردد.

*** معطوف نمودن بخش عمده توان، ظرفیت و منابع حاکمیت (اعم از منابع اجبار، سرمایه و تعهد) به سمت مدیریت بحران ایجاد شده و غفلت از حل مسائل کلیدی جامعه**

بررسی دقیق هر شش رویداد سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که در دوران منازعه و حتی تا مدت‌ها پس از آن، عمده توان، ظرفیت و منابع حاکمیت (اعم از منابع اجبار، سرمایه و تعهد) به سمت مدیریت بحران ایجاد شده معطوف گردیده و از حل مسائل کلیدی جامعه غفلت شده که در جدول شماره ۳۴ توضیح داده شده است.

جدول شماره ۳۴- ضرورت سوق دادن منابع نظام به سمت حل ریشه‌ای معضلات و بحران‌ها

اگرچه مطالبات بخش اعظم مردم ایران مباحثی نظیر حل مشکلات معیشتی (نظیر فقر، بیکاری، تورم، عدم وجود ثبات اقتصادی و پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد، مسکن و خودرو)، رفع تبعیض، حل ریشه‌ای نابرابری ساختاریافته و رفع انزوای اقتصادی در میان بخش‌هایی از جامعه است، لکن حاکمیت نباید صرفاً اقناعی به مطالبات سیاسی و فرهنگی را نیز از دستور کار خود خارج سازد. در دوران بحران، از جمله اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، مباحث مفیدی در خصوص پاسخ‌گویی به مطالبات معترضان مطرح گردید و حل ریشه‌ای مطالبات و ادعاهای معترضان به پایان بحران موکول شد. پس از خاتمه بحران، پاسخ‌گویی به مطالبات معترضان در پیچ و خم بوروکراسی اداری گم شد و مدتی بعد کل موضوع به فراموشی سپرده می‌شود.

به‌واسطه اجراهای معترضان (پس از ورود کنش‌گران خارجی به اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱)، خسارت‌های هنگفتی به اموال عمومی و خصوصی مردم وارد گردید که حاکمیت در این شش بحران ایجاد شده، نسبت به جبران بخشی از این خسارت‌ها اقدام نموده است. اگر حاکمیت بیش از شکل‌گیری بحران‌ها، معادل ارقام ریالی جبران خسارت وارد شده به اموال عمومی و خصوصی را صرف حل ریشه‌ای معضلات و پاسخ‌گویی به مطالبات معترضان می‌نمود و یا حداقل، تلاش می‌کرد بدون صرف هرگونه هزینه‌ای، صرفاً به‌واسطه برگزاری جلسات چهره به چهره با معترضان، آنان را اقناع می‌نمود، هیچ‌گاه این بحران‌ها ایجاد نمی‌شدند و اگر ایجاد می‌شدند، حاکمیت هزینه‌های مادی و معنوی بسیار کمتری به‌منظور کنترل و مدیریت آن‌ها پرداخت می‌کرد.

در میان شش پدیده مورد بررسی، اعتراض‌های جمعی در سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۸ و ۱۴۰۰ ماهیتی اقتصادی-معیشتی داشتند. اعتراض‌های سال ۱۴۰۱ ماهیتی اجتماعی و فرهنگی داشتند، اما تأثیرات حذف ارز ترجیحی و گران نمودن شوک اقتصادی به جامعه را در شکل‌گیری رویدادهای ۱۴۰۱ نمی‌توان منکر شد. اگرچه ردپای مشکلات معیشتی (نظیر فقر، بیکاری، تورم، عدم وجود ثبات اقتصادی و پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد، مسکن و

ادامه جدول شماره ۳۴-

خودرو)، تبعیض، نابرابری ساختاریافته و انزوای اقتصادی در میان بخش‌هایی از جامعه را تقریباً می‌توان در تمامی شش پدیده مورد بررسی مشاهده نمود (حتی در اعتراض‌های جمعی در سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸ در تهران).

وقتی «نابرابری ساختاریافته» مانع توزیع عادلانه امکانات و فرصت‌ها در سراسر کشور می‌شود و موجب تجمع امکانات و فرصت‌های اقتصادی در پایتخت و شهرهای بزرگ می‌گردد، بدیهی است که شهرهای کوچک و استان‌های محروم‌تر به تدریج به کانون اعتراض‌ها تبدیل خواهند شد. «انزوای اقتصادی» هم اگرچه دارای برخی همپوشانی‌ها با «نابرابری ساختاریافته» است، لکن مفهومی است که ناظر بر گروه‌هایی می‌باشد که عملاً یا از نظر اقتصادی به حاشیه رانده شده می‌بینند. به‌منظور فهم تفاوت «انزوای اقتصادی» با «نابرابری ساختاریافته» به ذکر یک مثال بسنده می‌گردد. «نابرابری ساختاریافته» زمانی حادث می‌گردد که به‌عنوان نمونه، فرصت دریافت تسهیلات اشتغال‌زایی در شهر تهران چند برابر یک شهر کوچک مرزی باشد، اما «انزوای اقتصادی» در شرایطی محقق می‌گردد که یک فرد ساکن شهر مرزی علیرغم تمامی شواهد امکان بهره‌گیری از تسهیلات اشتغال‌زایی را به‌دست می‌آورد لکن به‌دلیل نداشتن وثیقه یا ضامن معتبر نمی‌تواند تسهیلات را دریافت نماید و پایه شغل و درآمد پایدار ایجاد کند. در چنین شرایطی می‌توان گفت که آن فرد خود را از نظر اقتصادی به‌حاشیه رانده شده می‌بیند. زیرا امکان برخورداری حداکثری از امکانات اقتصادی کشور را هم ندارد.

چنان‌چه نظام جمهوری اسلامی ایران نتواند مشکلات معیشتی (نظیر فقر، بیکاری، تورم، عدم وجود ثبات اقتصادی و پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد، مسکن و خودرو)، تبعیض، نابرابری ساختاریافته و انزوای اقتصادی در میان بخش‌هایی از جامعه را به‌صورت ریشه‌ای حل نماید، متأسفانه باید گفت که با تسلسلی از بحران‌ها و اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران مواجه خواهیم بود (هر سه تا چهار سال یک بحران). لازم است که بخش عمده توان، ظرفیت و منابع حاکمیت (اعم از منابع اجبار، سرمایه و تعهد) به‌سمت حل ریشه‌ای مشکلات معیشتی، تبعیض، نابرابری ساختاریافته و انزوای اقتصادی در میان بخش‌هایی از جامعه سوق داده شود.

نگارندگان

در این راستا لازم است به فرمایش مولای متقیان، امیرمومنان، علی (ع) اشاره نمود که «العدل جنة الدّول (عدالت سپر دولت‌ها است)»؛ «اعدل! تدم لك القدرة (عدالت پیشه کن تا قدرت تو دوام یابد)»؛ «صلاح الرّعیة العدل (عدالت باعث نیکو شدن مردم است)»؛ «بالعدل تصلح الرّعیة (با عدالت، مردم اصلاح شوند)».

جدول شماره ۳۵- گسترده‌ترین نظام‌های تاریخی نابرابری از منظر «تیلی»

در طول تاریخ طولانی بشر، طیف گسترده‌ای از منابع ارزش‌آفرین (Value-producing Resources)، گاهی به‌عنوان مبنای ایجاد نابرابری‌های رسته‌ای (Categorical Inequality) عمل نموده‌اند. منابع مرتبط، هم کمیاب هستند، هم در معرض تملک انحصاری (Sequestration) قرار دارند، هم ارزش بالایی دارند و هم می‌توانند در ترکیب با سایر منابع و/یا از طریق تلاش‌های هماهنگ، ارزش بیشتری تولید کنند. به‌عنوان نمونه، گاهی کنترل آب، جواهرات گران‌بها، ادویه‌های کمیاب (Exotic Spices)، نمک و وسایل حمل و نقل، همگی در خدمت استثمار یا احتکار فرصت (Exploitation or Opportunity Hoarding) بوده‌اند.

با این حال، در کل، گسترده‌ترین نظام‌های تاریخی نابرابری (Most Extensive Historical Systems of Inequality) به کنترل یک یا چند مورد از این منابع ارزش‌آفرین متکی بوده‌اند:

(۱) ابزارهای اجبار (Coercive Means)، از جمله سلاح‌ها، زندان‌ها و متخصصان سازمان‌یافته در [فناوری] خشونت (Organized Skilled and/or Effectively Coordinated Labor).

(۲) نیروی کار، به‌ویژه نیروی کار ماهر و/یا دارای هماهنگی کارآمد.

(۳) حیوانات، به‌ویژه حیوانات اهلی تولیدکننده غذا و/یا کار - (Domesticated Food- and/or Work-Producing Animals).

(۴) زمین، از جمله منابع طبیعی واقع در داخل و سطح آن.

(۵) نهادهای حفظ تعهد مانند فرقه‌های مذهبی، نظام‌های خویشاوندی و شبکه‌های تجاری دور از وطن (Commitment-Maintaining Institutions such as Religious Sects, Kinship Systems, and Trade Diasporas).

(۶) ماشین‌آلات (Machines)، به‌ویژه ماشین‌آلاتی که مواد اولیه را تبدیل [به محصول] می‌کنند؛ کالاها یا خدمات تولید می‌کنند؛ و افراد، کالاها، خدمات یا اطلاعات را جابه‌جا می‌نمایند.

(۷) سرمایه مالی - (Financial Capital) ابزارهای قابل انتقال و قابل معاوضه برای کسب حقوق مالکیت

(۸) اطلاعات (Information)، به‌ویژه اطلاعاتی که اقدامات سودآور، ایمن یا هماهنگ را تسهیل می‌کنند

(۹) رسانه‌هایی که چنین اطلاعاتی را منتشر می‌کنند.

(۱۰) شناخت علمی - فنی (Scientific-Technical Knowledge).

(۱۱) مداخله در رفاه بشر - (Intervention in Human Well-Being) چه برای مقاصد خیر و چه برای مقاصد شر - را فراهم می‌کنند.

تمامی این منابع قابلیت تولید منافع برای برخی ذی‌نفعان به‌واسطه تلاش هماهنگ را دارا می‌باشند. هنگامی که این منابع کمیاب بوده و به‌راحتی قابل کنترل باشند، زمینه را برای بهره‌کشی و احتکار فرصت‌ها فراهم می‌کنند و در نتیجه منجر به ایجاد نابرابری می‌شوند (Tilly, 2005: 114).

علاوه بر موارد فوق، لازم است که حاکمیت منابع خود را به سمت اصلاح نظام‌های تاریخی نابرابری سوق دهد تا میزان اعتراض‌ها کاهش پیدا کند. در جدول شماره ۳۵، گسترده‌ترین نظام‌های تاریخی نابرابری از منظر «تیلی» مورد بحث قرار گرفته است.

* تضعیف موضع حاکمیت در برخی از پرونده‌های امنیت ملی و سیاست خارجی به واسطه تضعیف اقتدار داخلی

سیاست خارجی تعامل و ارتباط دو سویه‌ای با سیاست داخلی دارد. شکل‌گیری منازعه در عرصه سیاست داخلی تأثیرات مخربی بر عرصه سیاست خارجی یک کشور بر جای می‌گذارد. تشدید دامنه منازعه موضع حاکمیت در پرونده‌های سیاست خارجی را به شدت تضعیف می‌کند.

به عنوان چهار نمونه، پس از شروع اعتراض‌ها در خرداد ۱۳۸۸، توان حاکمیت در مدیریت پرونده هسته‌ای به شدت تضعیف گردید. در چنین شرایطی، دو قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد یعنی قطعنامه‌های ۱۸۸۷ (۲۴ سپتامبر ۲۰۰۹-۲ مهر ۱۳۸۸) و ۱۹۲۹ (۹ ژوئن ۲۰۱۰-۱۹ خرداد ۱۳۸۹) علیه جمهوری اسلامی ایران تصویب گردید. خروج «دانلد جی. ترامپ» از موافقت‌نامه برجام در ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ (۸ مه ۲۰۱۸)، چند ماهی پس از اعتراض‌های دی‌ماه ۱۳۹۶ انجام گرفت. ترور حاج قاسم سلیمانی، فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیز چند ماهی پس از اعتراض‌های آبان ۱۳۹۸ انجام گرفت. پس از شروع اعتراض‌ها در شهریور ۱۴۰۱ نیز مذاکرات هسته‌ای از سوی غرب به محاق رفت. در بسیاری از کشورهای جهان، حاکمیت مجبور است در شرایط منازعه، در رابطه با پرونده‌های سیاست خارجی خود امتیازدهی کند و اصطلاحاً از موضع پایین‌تر وارد مذاکرات شود.

* برهم زده شدن محدود رژیم موجود یعنی روابط میان حاکمیت و بازیگران سیاسی اصلی در ایران به همراه روابط میان این بازیگران سیاسی

پیش‌تر اشاره شد که «رژیم» از منظر «تیلی» ناظر بر روابط میان یک حکومت و بازیگران سیاسی اصلی در حوزه صلاحیت آن به علاوه روابط میان این بازیگران می‌باشد (Tilly,

12: 2008). «تیلی» همچنین مفهوم رژیم را این گونه تعریف می‌کند: رژیم به معنای تعاملات مکرر و قدرت‌مند میان کنش‌گران اصلی سیاسی از جمله حکومت می‌باشد. هنگامی که تعامل میان دو کنش‌گر به صورت یکسان تکرار می‌شود، می‌توان از رابطه میان کنش‌گران سخن گفت. از این رو رژیم برحسب روابط غالب میان کنش‌گران سیاسی از جمله حکومت توصیف می‌گردد (Tilly, 2006: 19).

در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ روابط میان حاکمیت و بازیگران سیاسی اصلی (مخصوصاً روابط میان حاکمیت و اصلاح‌طلبان و جریان اعتدالیون) تا حدی دچار تغییر شده است. حتی روابط میان بازیگران سیاسی اصلاح‌طلب-اعتدالی، اصول‌گرا و جریان پایداری (که در سال ۱۳۷۸ در قالب جریان حزب... کنش سیاسی خود را انجام می‌دادند)، در هنگام اعتراض‌ها و پس از اعتراض‌ها دچار تغییرات شده است که می‌توان گفت موجب برهم خوردن محدود رژیم موجود شده است. عمده شکاف و گسل ایجاد شده میان حاکمیت و بازیگران سیاسی اصلی و میان خود بازیگران سیاسی اصلی در مورد نحوه مرزبندی با کنش‌گران خارجی بوده است که توضیح آن خارج از حوصله و وقت این پژوهش است.

پرو واضح است که کنش‌گران خارجی جزئی از رژیم در جمهوری اسلامی ایران نیستند. در شرایط منازعه، کنش‌گران خارجی به دنبال اعمال فشار بر جمهوری اسلامی ایران هستند تا حداقل بخشی از کنش‌گران خارجی (نظیر برخی احزاب منحل) در رژیم موجود پذیرفته شده و توسط حاکمیت به رسمیت شناخته شوند.

ممکن است این نکته بر ذهن متبادر گردد که به رسمیت شناخته شدن احزاب و دسته‌های غیرقانونی در یک حکومت جز در زمان انقلاب موضوعیت پیدا نخواهد کرد. در پاسخ باید به این نکته اشاره نمود که در بسیاری از کشورهای منطقه پس از منازعه یک حزب یا دسته غیرقانونی یا جدید به عنوان جزئی از یک رژیم به رسمیت شناخته شده است. نظیر حزب کتائب یا فالانژ در لبنان که پس از ترور «رفیق الحریری» در جریان بلوای ایجاد شده توسط اسرائیل، پس از مدت‌ها فترت و عزلت اجباری مجدداً به عرصه سیاسی لبنان

بازگشت. جنبش تشرین در عراق نیز پس از اعتراض‌های اکتبر ۲۰۱۹ به‌عنوان یک کنش گر جدید، جزئی از رژیم موجود در عراق شد.

* ایجاد شکاف در تصمیم‌گیرندگان و نیروهای طرفدار حاکمیت

«چارلز تیلی» معتقد است که در هر صورت برای همه کنش‌گران، تهدیدها و فرصت‌ها به‌واسطه چندپاره‌گی یا تمرکز قدرت، تغییر در میزان باز بودن [یا انعطاف‌پذیری] رژیم، بی‌ثباتی ائتلاف‌های سیاسی و در دسترس بودن متحدان تغییر می‌کنند. به نظر من، تغییر سریع تهدیدها و فرصت‌ها، عموماً صاحبان قدرت را به سمت داشته‌های انعطاف‌ناپذیر و چالش‌گران [یا مطالبه‌گران] را به سمت داشته‌های انعطاف‌پذیرتر سوق می‌دهد. صاحبان قدرت به اجراهای تأیید شده از جمله سرکوب چالش‌گران متوسل می‌گردند؛ در همین حال، چالش‌گران به دنبال ابزارهای جدیدی برای فریب مقامات و رقبا می‌گردند (Tilly, 2006: 44).

به بیان ساده، هر منازعه این ظرفیت را دارد که در میان تصمیم‌گیرندگان و نیروهای طرفدار حاکمیت نیز بر سر نحوه مواجهه و تعامل با اعتراض‌ها اختلاف ایجاد کند. عده‌ای از تصمیم‌گیرندگان و نیروهای طرفدار حاکمیت، مدافع برخورد شدید با معترضان و عده‌ای دیگر خواستار برخورد توأم با تساهل و تسامح با معترضان خواهند شد. این اختلاف در شرایطی که منازعه طولانی گردد و شدت کارزار معترضان افزایش پیدا کند، شدیدتر خواهد شد. نمونه بارز این امر، اعتراض‌ها سال ۱۳۸۸ بود که شکاف عمیقی در حاکمیت در مورد نحوه تعامل با معترضان ایجاد نمود.

بنابراین می‌توان گفت که کنش‌گران خارجی به هر منازعه‌ای در جمهوری اسلامی ایران به چشم یک فرصت در راستای ایجاد اختلاف در میان تصمیم‌گیرندگان و نیروهای طرفدار حاکمیت خواهند نگریست.

ت- فرضیه فرعی پژوهش: تغییرات ایجاد شده در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران پس از دخالت کنش‌گران خارجی

در جدول شماره ۳۶ به ۹ مورد از تغییرات ایجاد شده در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران پس از دخالت کنش‌گران خارجی اشاره شده است که می‌توان آن‌را به‌عنوان فرضیه فرعی این پژوهش یعنی پاسخ به این پرسش که «دخالت کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران موجب ایجاد چه تغییراتی در اعتراض‌های جمعی گردیده است؟» در نظر گرفت.

جدول شماره ۳۶- تغییرات ایجاد شده در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران پس از دخالت کنش‌گران خارجی

ردیف	تغییرات ایجاد شده در اعتراضات جمعی در جمهوری اسلامی ایران پس از دخالت کنش‌گران خارجی
۱	ایجاد تغییر در ادعاها و مطالبات اولیه معترضان و مطالبه‌گران
۲	ایجاد تغییر در اجراهای معترضان و مطالبه‌گران
۳	ایجاد تغییر در داشته‌های معترضان و مطالبه‌گران
۴	ایجاد تغییر در نحوه سازمان‌دهی معترضان و مطالبه‌گران
۵	ایجاد تغییر در میزان بسیج معترضان و مطالبه‌گران
۶	ایجاد تغییر در شدت کارزار معترضان و مطالبه‌گران علیه حاکمیت
۷	ایجاد تغییر در ساختارهای فرصت سیاسی (POS) در جمهوری اسلامی ایران نسبت به اعتراضات
۸	ایجاد تغییر در اجراهای حاکمیت
۹	ایجاد تغییر در داشته‌های حاکمیت

نگارندگان

نتیجه گیری

در این پژوهش مفروضه‌ها، مفاهیم، گزاره‌ها و متغیرهای نظریه «چارلز تیلی» در راستای ارائه یک مدل مفهومی - نظری به منظور فهم امنیتی اهداف سرویس‌های اطلاعاتی غربی از دخالت در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران مورد بهره‌برداری قرار گرفت. تلاش شد تا شانزده پدیده که در اصل، شکل‌هایی از سیاست تعارض آمیز «تیلی» هستند نظیر (۱) ناآرامی اجتماعی، (۲) اضطراب جمعی، (۳) تنش اجتماعی، (۴) دلخوری، (۵) اعتراض، (۶) تهییج، (۷) اغتشاش، (۸) آشوب، (۹) یاغی‌گری، (۱۰) فاجعه، (۱۱) شورش، (۱۲) طغیان، (۱۳) خیزش، (۱۴) جنبش اجتماعی، (۱۵) قیام و (۱۶) انقلاب مورد ارزیابی قرار گیرد تا تفاوت اعتراض و ۱۵ پدیده دیگر روشن شود.

یافته‌های پژوهش، ضمن تأیید فرضیه نشان می‌دهد که دخالت کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، منجر به پیامدهای دوازده گانه شده است: ۱- ادعاها و مطالبات اولیه معترضان تغییر پیدا کرده و به سمت تغییر نظام سوق داده شده است؛ ۲- داشته‌ها و اجراهای جدیدی به معترضان معرفی شده و کنش‌های جمعی خشن نظیر حمله به مراکز نظامی، انتظامی و بسیج، تخریب اموال عمومی، شعاردهی علیه سران نظام و مواردی از این دست در دستور کار معترضان قرار گرفته است؛ ۳- به واسطه تغییر در داشته‌ها و اجراهای معترضان و انجام کنش‌ها و اقدامات خشن، تعداد بازداشتی‌ها و شکاف میان معترضان-حاکمیت افزایش یافته است؛ ۴- به واسطه تغییر داشته‌ها و اجراهای معترضان، داشته‌ها و اجراهای حاکمیت نیز تغییر پیدا کرده است؛ ۵- نوعی مارپیچ خشونت متقابل میان معترضان و حاکمیت شکل گرفته و زمینه محکومیت جمهوری اسلامی ایران و صدور قطعنامه‌های حقوق بشری ایجاد شده است؛ ۶- به واسطه شکل‌گیری مارپیچ خشونت متقابل میان معترضان و حاکمیت، به تعداد معترضان (به عنوان یکی از مولفه‌های چهارگانه WUNC) در طول اعتراض‌ها و پس از آن، افزوده شده است؛ ۷- ادراک بخش‌هایی از جامعه بر این امر قرار گرفته که در وضعیت انقلابی با نتایج انقلابی دست‌یافتنی قرار دارد و در نتیجه، قسمتی از بخش‌های بی تفاوت جامعه نیز به سمت حمایت از معترضان سوق

پیدا کرده است؛ ۸- امکان رسیدگی حاکمیت به ادعاها و مطالبات معترضان از میان رفته و عدم حل ریشه‌ای موضوع، به مثابه «استخوان لای زخم» زمینه اعتراض‌های زنجیره‌ای بعدی را ایجاد نموده است؛ ۹- در طول اعتراض‌های جمعی؛ بخش عمده توان، ظرفیت و منابع حاکمیت (اعم از منابع اجبار، سرمایه و تعهد) معطوف به مدیریت بحران ایجاد شده گردیده و حاکمیت از حل مسائل کلیدی جامعه باز مانده است؛ ۱۰- موضع حاکمیت در برخی از پرونده‌های امنیت ملی و سیاست خارجی به واسطه تضعیف اقتدار داخلی، تضعیف شده است؛ ۱۱- رژیم موجود یعنی روابط میان حاکمیت و بازیگران سیاسی اصلی در ایران به همراه روابط میان این بازیگران سیاسی تا حدی بر هم زده شده است (اگرچه منتج به شکل‌گیری رژیم جدید که در آن گروه‌های مخالف حکومت در خارج از ایران جزئی از رژیم موجود شوند و توسط حاکمیت به رسمیت شناخته شوند، نشده است) و ۱۲- در میان تصمیم‌گیرندگان و نیروهای طرفدار حاکمیت در زمینه نحوه برخورد با معترضان، نوعی شکاف (ولو اندک) ایجاد شده است.

یکی دیگر از یافته‌های این پژوهش آن است که دخالت کنش‌گران خارجی در اعتراض‌های جمعی در جمهوری اسلامی ایران موجب ایجاد ۹ تغییر در اعتراض‌های جمعی گردیده است: ۱- ایجاد تغییر در ادعاها و مطالبات اولیه معترضان و مطالبه‌گران؛ ۲- ایجاد تغییر در اجراهای معترضان و مطالبه‌گران؛ ۳- ایجاد تغییر در داشته‌های معترضان و مطالبه‌گران؛ ۴- ایجاد تغییر در نحوه سازمان‌دهی معترضان و مطالبه‌گران؛ ۵- ایجاد تغییر در میزان بسیج معترضان و مطالبه‌گران؛ ۶- ایجاد تغییر در شدت کارزار معترضان و مطالبه‌گران علیه حاکمیت؛ ۷- ایجاد تغییر در ساختارهای فرصت سیاسی (POS) در جمهوری اسلامی ایران نسبت به اعتراض‌ها؛ ۸- ایجاد تغییر در اجراهای حاکمیت و ۹- ایجاد تغییر در داشته‌های حاکمیت.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Nima Rezaei

 <https://orcid.org/0000-0002-8500-8882>

Ramin Mahmoudi

 <https://orcid.org/0000-0002-8500-8882>

منابع

- برقی، محسن و همکاران، (۱۴۰۳)، «واکاوی هیستریک شدن سوژه ایرانی در دهه اخیر بر اساس نظریه لاکان»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۳، شماره ۴۹، ۶۹-۹۴.
Doi: 10.22054/QPSS.2023.71558.3186.
- دلاوری، ابوالفضل و اسراری، محمد ابراهیم، (۱۴۰۴)، «گونه‌شناسی و دگرگونی الگوهای اعتراض‌های جمعی در ایران پس از انقلاب (۱۳۵۷-۱۴۰۱)»، *انقلاب پژوهی*، دوره ۳، شماره ۵، ۳۱-۶۰، ۲۰۲۵.
Doi: 10.22034/fademo.2025.518753.1112.
- سردارنیا، خلیل و البرزی، هنگامه، (۱۴۰۱)، «تحلیل اعتراضات صنفی-اجتماعی اخیر در ایران از منظر نظریه سیاست خیابان»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۱، شماره ۴۰، ۱۵۰-۱۰۷.
doi: 10.22054/QPSS.2021.64113.2938.
- محمدی خانقاهی، محسن، کشاورز شکری، عباس و غفاری هاشجین، زاهد، (۱۴۰۲)، «تحلیل لایه‌های علی نارضایتی اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۲، شماره ۴۶، ۸۴-۴۷، ۲۰۲۳.
doi: 10.22054/QPSS.2023.70608.3126.
- مصطفوی، انور، شهابی، محمود و شالچی، سمیه، (۱۴۰۱)، «رفتار جمعی یا کنش اعتراضی: مطالعه ناآرامی‌های اجتماعی آبان ۹۸ با استفاده از نظریه مبنایی»، *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۱۴، شماره ۲، ۲۳۶-۲۱۱، ۲۰۲۲.
doi: 10.29252/piaj.2022.225335.1183.
- نوروزپور، مرتضی و دلاوری، ابوالفضل، (۱۴۰۳)، «شیوه‌های اعتراض و نظام‌های معنایی معترضان: بررسی مقایسه‌ای اعتراضات ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۱»، *پژوهش‌نامه علوم سیاسی*، دوره ۲۰، شماره ۱، ۲۸۲-۲۳۳، ۲۰۲۵.
DOI: <https://doi.org/10.22034/ipsa.2025.533>.

References

- Artemov, G et al., (2017), "Social Tension: The Possibility of Conflict Diagnosis (on the Example of St. Petersburg)", *Economics and Sociology*, Vol. 10, No. 1.
- Bruce, S & Yearley, S, (2006), *The Sage Dictionary of Sociology*, London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications Ltd.
- Bespoke Psychiatry, (2025), "Living on Edge: What is Collective Anxiety?", Retrieved July 15, 2025, available at: <https://bespokepsychiatry.com/collective-anxiety-usa-2025-what-it-is-why-everyone-feels-anxious-collective-anxiety-explained-what-is-collective-anxiety-impact-mental-health-causes-of-collective-anxiety-in-uncertain-times-how-u>.
- Chernoff, F, (2007), *Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts*, New York & Hampshire: Palgrave Macmillan.
- CIA, (2002), "Agitation and Propaganda", Retrieved July 15, 2025, available at: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP78-03362A001600110003-7.pdf>.
- Davies, J. C, (1971), "Introduction", In James Chowning Davies, *When Men Revolt and Why: A Reader in Political Violence and Revolution*, New York: Free Press.
- Directorate of National Intelligence, (2021), "The Future of Public Activism: Populations Poised To Increase Pressure Worldwide", Retrieved July 15, 2025, available at: https://www.dni.gov/files/images/globalTrends/GT2040/NIC-2021-02495-Future-of-Public-Activism_18Nov21_UNSOURCED.pdf.
- Easysociology, (2024), "Understanding Social Unrest In Sociology", Retrieved July 15, 2025, available at: <https://easysociology.com/>

sociology- of- violence- conflict/ understanding- social- unrest-in- sociology.

- Goldstone, J. A, (2016), *Revolution and Rebellion in the Early Modern World: Population Change and State Breakdown in England, France, Turkey, and China, 1600–1850*, 25th Anniversary Edition, New York & Oxon: Routledge.
- Goodwin, J & Jasper, J. M, (2015), “Editors’ Introduction”, In Jeff Goodwin & James M. Jasper, *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*, Third Edition, Malden, Oxford & West Sussex: Willey-Blackwell.
- Grasso, M & Giugni, M, (2023), *Elgar Encyclopedia of Political Sociology*, Cheltenham & Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Johnston, H, (2014), *What is a Social Movement?*, Cambridge & Malden: Polity Press.
- Legal Information Institute, (2021), “Disturbance of The Peace”, Retrieved July 15, 2025, available at: [https:// about.law.cornell.edu/our-people](https://about.law.cornell.edu/our-people).
- McCarthy, J. D & Zald, M. N, (2015), “Social Movement Organizations”, In Jeff Goodwin & James M. Jasper, *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*, Third Edition, Malden, Oxford & West Sussex: Willey-Blackwell.
- Morello, J, (2023), “Revolt, Rebellion, and Insurgency”, Retrieved July 15, 2025, available at: [https://www. ebsco.com/research-starters/military-history-and-science/revolt-rebellion-and-insurgency](https://www.ebsco.com/research-starters/military-history-and-science/revolt-rebellion-and-insurgency).
- Myers, D. J, (2013), “Riots”, In David A. Snow, Donatella della Porta, Bert Klandermans & Doug McAdam, *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*, Malden, Oxford & West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.

- New York Times, (January 6, 2021), “Today’s Rampage at the Capitol, as It Happened”, Retrieved July 15, 2025, available at: [https:// www.nytimes.com/live/2021/01/06/us/washington-dc-protests](https://www.nytimes.com/live/2021/01/06/us/washington-dc-protests).
- Opp, K. D, (2009), *Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*, London & New York: Routledge.
- Politico (January 6, 2021), “4 died as Trump Supporters Invaded Capitol: A Woman Was Shot to Death; 3 Others Died of What Were Called Medical Emergencies”, Retrieved July 15, 2025, available at: <https://www.politico.com/news/2021/01/06/shooting-capitol-pro-trump-riot-455639>.
- Quarantelli, E. L, (2000), “Disaster Research: Sociohistory of the Field”, In Edgar F. Borgatta & Rhonda J. V. Montgomery, *Encyclopedia of Sociology*, Second Edition, Volume 1. New York: Macmillan Reference USA.
- Scott, J, (2014), *A Dictionary of Sociology*, Fourth Edition, New York: Oxford University Press.
- Snow, D. A, (2013), “Grievances, Individual and Mobilizing”, In David A. Snow, Donatella Della Porta, Bert Klandermans & Doug McAdam, *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*, Malden, Oxford & West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.
- Spear, J, (2018), “Counterinsurgency”, In Paul D. Williams & Matt McDonald, *Security Studies: An Introduction*, Third Edition, London & New York: Routledge.
- The Britannica Dictionary, (2025), *Uprising*, Retrieved July 15, 2025, available at: <https://www.britannica.com/dictionary/uprising>.
- Tilly, C & Wood, L. J, (2020), Social Movements as Politics, In Charles Tilly, Ernesto Castañeda & Lesley J. Wood, *Social Movements, 1768–2018*, Fourth Edition, New York & London: Routledge.

- Tilly, C, & Tarrow, S, (2015), *Contentious Politics*, Second Edition, New York: Oxford University Press.
- Tilly, C, (2008), *Contentious Performances*, New York: Cambridge University Press.
- Tilly, C, (2006), *Regimes and Repertoires*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Tilly, C, (2005), *Identities, Boundaries and Social Ties*, New York & London: Routledge.
- Tilly, C, (2004), *Contention and Democracy in Europe, 1650–2000*, New York: Cambridge University Press.
- Tilly, C, (1978), *From Mobilization to Revolution*, New York & Toronto: Random House.
- Turner, R. H, (2000), “Micro-Level Interaction Theories”, In Edgar F. Borgatta & Rhonda J. V. Montgomery, *Encyclopedia of Sociology*, Second Edition, Volume 1, New York: Macmillan Reference USA.
- UK Ministry of Defence, (2004), *The Military Contribution to Peace Support Operations (Joint Warfare Publication 3–50)*, Second Edition, London: HMSO.

In Persian

- Barghi, Mohsen, et al., (2024), “Exploration of the Iranian Subject’s Hystericization in Recent Decades: A Lacanian Approach”, *Quarterly of Political Strategic Studies*, Vol. 13, No. 49, 69- 94. Doi: 10.22054/QPSS.2023.71558.3186. [In Persian]
- Delavari, Abolfazl & Asrari, Mohammad Ebrahim, (2025), “Iran in Protests Mass of Transformations Pattern and Typology after the Revolution (1979-2022)”, *Revolution Studies*, Vol. 3, No. 5, 31-60. Doi: 10.22034/fademo.2025.518753.1112. [In Persian]

- Mohammadi Khanghahi Mohsen, et al., (2023), "Causal Layers of Social Dissatisfaction in the Islamic Republic of Iran", *Quarterly of Political Strategic Studies*, Vol. 12, No. 46, 47- 84. doi: 10.22054/ QPSS. 2023.70608.3126. [In Persian]
- Mostafavi, Anvar, Shahabi, Mahmood & Shalchi, Somayeh, (2023), "Collective Behavior or Protest Action: A Study of the Social Unrest of November 2019 Using Grounded Theory", *Political and International Approaches*, Vol. 14, No. 2, 211-236. doi: 10.29252/ pijs. 2022. 225335.1183. [In Persian]
- Norouzpoor, Mortaza & Delavari, Abolfazl, (2024), "Protesting Performances and Common Worlds of Protesters: A Comparative Study of Protests in Iran from 2009 to 2022", *Research Letter of Political Science*, Vol. 20, No. 1, 233-282. DOI: [https:// doi.org/ 10.22034/ipsa.2025.533](https://doi.org/10.22034/ipsa.2025.533). [In Persian]
- Sardarnia, Khalilollah & Alborzi, Hengameh, (2022), "Analysis of Social Guild Protests in Iran from Perspective of Street Politics Theory", *Quarterly of Political Strategic Studies*, Vol. 11, No. 40, 107-150. doi: 10.22054/QPSS.2021.64113.2938. [In Persian]

استناد به این مقاله: رضایی، نیما و محمودی، رامین، (۱۴۰۵)، «تحلیل امنیتی پیامدهای مدل رفتاری کنشگران خارجی در اعتراض‌های جمعی در ایران در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ بر مبنای نظریه چارلز تیلی»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۵، شماره ۵۸، ۱-۸۲.

Doi: 10.22054/qps.2026.89658.3708

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License